

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

ปกิณณกถกรรม

เล่มที่ ๖

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สารบัญ

หน้า

ถ้ายังมีเรา ยังวิสุทธิไม่ได้	๑
คิดต่างจากระลึก	๒
ถ้าไม่รู้จักรูปนาม ก็ระลึกไม่ได้	๓
สติปัฏฐานไม่ใช่การคิดนึก	๗
เห็นสี่ ละกิเลสอะไรได้	๙
ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๑	๑๑
ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๒	๑๓
ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๓	๑๖
ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๔	๑๗
จำโดยไม่เข้าใจก็มี	๑๘
ไม่หลอก ไม่สร้าง ไม่บังคับ	๒๑
พระโสดาบันกับการเกิดเป็นมนุษย์	๒๒
รู้ว่าเป็นกุศล แต่ยังเป็นเรา	๒๓
กุศลเท่านั้นที่เป็นที่พึ่ง	๒๕
เริ่มต้นด้วยความเข้าใจว่าเป็นธรรม	๒๖
ธรรมไม่ข้ามขั้น	๒๘
การรู้รูปนามมีประโยชน์อย่างไร	๓๐
สติปัฏฐานจะเกิดได้ต้องมีความเข้าใจสภาพธรรม	๓๓
จะวิสุทธิได้ ต้องมีปัญญา	๓๔
รู้ตามความเป็นจริง ไม่ใช่บิดเบือน	๓๖
ทุกครั้งที่ฟังเป็นการเตือน	๓๗
รู้เรื่องจิต แต่ตัวจิตจริง ๆ ยังไม่รู้	๓๘
ถึงอยากก็ 모르	๔๐
กายถูก วาจาถูก...เมื่อเห็นถูก	๔๑

สารบัญ

หน้า

อารมณ์ธรรมดา ๆ สะสมจนมีกำลัง	๔๓
เข้าใจความเป็นธรรม ไม่ใช่ชื่อ	๔๔
ไม่ประมาณความละเอียดของธรรม	๔๕
รูปร่างกว่านามจริงหรือ	๔๗
เป็นผู้ที่ยิ่งไกลและยิ่งไว	๔๙
สัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ	๕๑
ระลึกต่อไปจนกว่าจะชิน	๕๓
วิปัสสนาญาณเกิดแล้ว กิจต่อไปคืออะไร ๑	๕๔
วิปัสสนาญาณเกิดแล้ว กิจต่อไปคืออะไร ๒	๕๗
ชั้นธรรมดาหรือชั้นอุกฤษฏ์	๖๐
สัจจญาณไม่ใช่เฉพาะปริยัติ	๖๑
สัจจญาณที่มั่นคงในหนทาง	๖๓
โลภะติดในกุศลได้มัย	๖๔
ต้องละอะไรก่อน	๖๗
จะรู้จริงเมื่อไหร่ อย่างไร	๖๗
ความเป็นเราไม่ได้มีอยู่ตลอด	๗๐
ตามปัจจัยที่ได้สะสมมา	๗๑
ค้นหา มานะ ทิฏฐิ	๗๒
เกิดเมื่อไหร่ก็เห็นเมื่อนั้น	๗๓
พูดได้ว่าไม่มีเรา แต่ประจักษ์จริง ๆ อย่างนั้นหรือเปล่า	๗๕
สติมีกำลังขึ้นเมื่อเข้าใจขึ้น	๗๘
สติปฏิฐานระลึกอะไรไม่ได้	๘๐
เป็นหน้าที่ของสติ ไม่ใช่เรา	๘๑
เพียงคิดหรือเข้าใจลักษณะที่ปรากฏ	๘๒

สารบัญ

	หน้า
เพราะคิดจึงมี	๘๔
เวลาที่เข้าใจธรรม...ไม่มีชื่อ	๘๗
จิตรู้ แต่สติระลึก	๘๙
ไม่ยากเห็นก็ต้องเห็น	๘๙
เพราะไม่รู้จึงติด	๙๑
ดีแค่ไหนก็ยังเป็นเราที่ดี	๙๑
รู้ความจริงแทนที่จะไปจัดการ	๙๓
ละกิเลสอื่นได้มั๊ย ถ้ายังมีความเห็นผิด	๙๕
รู้แต่ยังเป็นเรา ก็คือไม่รู้	๙๖
แต่ละธรรม มีลักษณะแต่ละอย่าง	๙๙
เลิกขอ แต่ควรเจริญเหตุ	๑๐๑
เพราะกิเลสประเภทนั้นยังไม่ได้ดับ	๑๐๓
แทนที่จะละ...ยิ่งอยาก	๑๐๔

ถ้ายังมีเรา ยังวิสุทธิตัวไม่ได้

พระ อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นสัมมาสมาธิใช่ไหม

สุ. แน่นนอนค่ะ เพราะเกิดกับสัมมาทิฐิ

พระ อริยมรรคมีองค์ ๘ บอกว่าสัมมาสมาธิเป็นสมาธิของฌาน ๔

สุ. ถ้าศึกษาพระไตรปิฎก ก็จะเห็นได้ว่า บางข้อความแสดงโดยอุกฤษฏ์ แต่ต้องเข้าใจด้วยว่า ขณะใดที่เป็นตักขณานัน จะต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เพราะฉะนั้นไม่ใช่อุปจารสมาธิ ไม่ใช่อัปปนาสมาธิ แต่พอพูดถึง ศีลวิสุทธิตัว จิตตวิสุทธิตัว ญาณวิสุทธิตัว และวิสุทธิต่อไป เพียงขั้นของศีล

วิสุทธิ ก็ต้องรู้แล้วว่า ศีล กับศีลวิสุทธิ ต่างกันอย่างไร จิตตะ คือ สมาธิ กับ จิตตวิสุทธิต่างกันอย่างไร มิฉะนั้นก็จะมีอุปสรรคกัน เพราะเหตุว่าถึงแม้จะแสดงไว้ว่า จิตตวิสุทธิ ได้แก่ อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ แสดงโดยอุกฤษฏ์ แต่ว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐาน มหากุศลญาณสัมปยุตต์ ไม่ใช่อุปจารสมาธิ ไม่ใช่อัปปนาสมาธิ หรือแม้แต่วิปัสสนาญาณก็เป็นตักขณานัน ซึ่งไม่ใช่อุปจารสมาธิ ไม่ใช่อัปปนาสมาธิ

เพราะฉะนั้นก็ต้องมีความเข้าใจให้สอดคล้องกันด้วยว่า เมื่อไรแสดงโดยขั้นอุกฤษฏ์ คือ รวมด้วยว่า แม้อุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ เมื่อขณะใดที่สามารถรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรม ไม่ใช่เรา เมื่อนั้นจึงจะเป็นจิตตวิสุทธิ

เพราะฉะนั้น พวกที่ได้ฌานถึงรูปฌาน อรูปฌาน แต่ขณะนั้นไม่มีการระลึกลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่มีสติปัฏฐานเกิด ขณะนั้นไม่ใช่จิตตวิสุทธิ

เพราะฉะนั้นรูปฌาน อรูปฌานที่เป็นจิตตะ แต่ไม่ใช่จิตตวิสุทธิก็มี รูปฌาน อรูปฌานที่เป็นจิตตวิสุทธิก็มี เพราะฉะนั้นเมื่อใดเป็นวิสุทธิ ถ้าเป็นวิสุทธิ ๗ เป็นเรื่องของ การรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะฉะนั้นวิสุทธิ ๗ ต้องวิสุทธิตั้งแต่ศีลวิสุทธิ ขณะนั้นไม่ใช่เรา ที่วิริติ แต่เป็นสภาพธรรม อย่างอินทริยสังวร ก็เป็นการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นอินทริยสังวร ขณะนั้นก็เป็นศีลวิสุทธิ แล้วถ้าเป็นจิตตวิสุทธิ ขณะนั้นต้องมีปัญญา แล้วรู้สภาพที่ไม่ใช่ตัวตน จึงจะเป็นวิสุทธิได้เจ้า

คะ มิฉะนั้นแล้วไม่มีทางที่จะเป็นวิสุทธิ เพราะว่าวิสุทธิที่เป็นศีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ เป็นบาทของทิวฐิวิสุทธิ ซึ่งเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ทิวฐิวิสุทธิที่นี้ ไม่ใช่เพียงวิสุทธิ เฉย ๆ ด้วยสติปัญญา แต่ต้องเป็นวิปัสสนาญาณที่นามรูปปริจเฉทญาณ

คิดต่างจากระลึก

พระ เรื่องของการคิดกับปัญญาในการเจริญวิปัสสนาจริง ๆ แตกต่างกันอย่างไรร

สุ. แนนอนเจ้าคะ เพราะว่าคิดอริยสัจ ๔ คิดเท่าไรก็ไม่สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ เพราะขณะนั้นสติไม่ได้ระลึกลักษณะที่มีจริง ๆ ของสภาพธรรม

พระ แต่บุคคลที่ยังไม่ได้ประจักษ์แจ้งในสภาวะของอริยสัจ ๔ บุคคลผู้นั้นเมื่อมีความคิดในเรื่องธรรมของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นปัจจัยแก่สติปัญญา ๔ ได้หรือไม่

สุ. คิดมานานแล้ว คิดมาก่อนแล้ว แต่ว่าคิดอย่างไร เป็นปัจจัยให้สติปัญญาเกิด

พระ คิดตามคำสอน เช่น เพราะเหตุที่มีจักขุ มีรูปารมณฺ์ เพราะอาศัยทั้ง ๒ อย่างนี้จักขุวิญญาณจึงเกิดขึ้น เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เป็นต้น

สุ. ขณะที่กำลังคิดอย่างนี้ จักขุวิญญาณก็ดับไปนับไม่ถ้วนแล้ว

พระ ถ้าหากไม่คิด เราก็ไม่รู้จักรว่า จักขุวิญญาณคืออะไร

สุ. แต่ว่าขณะที่คิด ไม่ใช่ขณะที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพเห็น ตัวจักขุวิญญาณกำลังเห็น เป็นธาตุรู้ คือ เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ จะคิดเรื่องนี้สักเท่าไร แต่ก็ไม่ได้รู้ลักษณะจริง ๆ ของธาตุรู้หรือสภาพรู้ที่กำลังเห็น

พระ อยากทราบว่า เพียงแต่รู้สึเท่านั้นหรือ ทางตา

สุ. มิได้เจ้าคะ ขณะนั้นจักขุวิญญาณกำลังเห็น สีกำลังปรากฏกับจิตที่เป็นจักขุทวารวิถิจิตทั้งหมด และรูปารมณฺ์ก็มีอายุเพียงแค่ ๑๗ ขณะจิตแล้วก็ดับ

พระ ต้องรู้ถึง ๑๗ ขณะจิต

สุ. มิได้เลยเจ้าคะ นี่เรียนว่าอายุของรูปมีอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ นี่เป็นความรู้ แต่ไม่ใช่การระลึกลักษณะของรูปหรือนาม นี่เป็นการฟังเรื่องของสภาพรู้ และรูปธรรม เรื่องของจักขุ เรื่องของผัสสะ ขณะที่ฟังอย่างนี้ เป็นเพียงการฟังเท่านั้น เป็นสติขั้นฟัง ขณะที่กำลังฟังก็มีสติ กำลังคิดอย่างนั้นก็เป็นสติ แต่ไม่ใช่สติปัญญาฐานที่ระลึกลักษณะที่มีจริง ๆ ที่กำลังเห็น ที่กำลังรู้ว่ามีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นอย่างนี้ หรือว่ารู้แข็ง หรือว่าคิดนึก นั่นเป็นตัณหาธรรม ซึ่งถ้าสติไม่ระลึก ก็ไม่มีวันจะรู้ ก็ไปคิดเรื่องราวของสภาพธรรมนั้นเท่านั้น

พระ และการประจักษ์ความเป็นอนัตตาในการเห็นนั้นอย่างไร

สุ. ถ้าไม่มีสติปัญญา จะไม่มีการประจักษ์แจ้งเลย เพราะฉะนั้นต้องรู้ว่า ขณะไหนหลงลืมสติ ขณะไหนมีสติ

พระ สติปัญญาจะเกิดขึ้นได้ขณะเห็นตรงนี้

สุ. สติปัญญาจะเกิดได้ เมื่อมีความเข้าใจเรื่องของสติปัญญาอย่างถูกต้อง เพราะฉะนั้นขณะที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของสติปัญญา อย่าคิดว่า ทำอย่างไรสติปัญญาจะเกิด แต่หมายความว่า จะฟังให้เข้าใจเรื่องของสติปัญญามากขึ้น เมื่อเข้าใจเรื่องของสติปัญญามากขึ้น ก็รู้ว่า สติปัญญา คือ อย่างไร แต่ไม่ใช่ฟังเรื่องสติปัญญาเพื่อจะให้สติปัญญาเกิด แต่เพื่อให้เข้าใจความละเอียด ความลึกซึ้งของมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งแสดงไว้ว่า เห็นยากว่าเป็นมรรค เป็นหนทาง เพราะเหตุว่าลึกซึ้ง ต้องมีความเข้าใจเรื่องของสภาพธรรม แล้วสติจึงระลึกได้ ถ้าไม่มีความเข้าใจว่า สภาพธรรมในขณะนี้ เป็นเพียงนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ สติปัญญา ก็เกิดไม่ได้

ถ้าไม่รู้จักรูปนาม ก็ระลึกไม่ได้

พระ ก่อนหน้าที่เราจะเข้าใจเรื่องของสติปัญญา เราก็ต้องได้รับเหตุปัจจัยของสติปัญญามาก่อน

สุ. ต้องฟังเรื่องนามธรรมและรูปธรรม ฟังให้เข้าใจด้วย

พระ ต้องฟังมาก ๆ เมื่อเข้าใจแล้ว สติปัญฐานจึงเกิดขึ้น

สุ. เมื่อเข้าใจแล้ว ก็ไม่ต้องรอเจ้าคะ แล้วแต่สติปัญฐานจะเกิดเมื่อไร ไม่ใช่ฟังเพื่อให้สติปัญฐานเกิด ไม่ใช่ฟังแล้วหวังว่า ฟังแล้วสติปัญฐานจะเกิด ไม่ใช่ฟังแล้วคอยว่า เมื่อไรสติปัญฐานจะเกิด แต่ฟังให้เข้าใจเรื่องสภาพธรรมตามความเป็นจริง ปัญญาต้องเจริญขึ้นตามลำดับ

พระ เหตุปัจจัยของการที่สติปัญฐานจะเกิด ส่วนหนึ่งเกิดจากการได้ศึกษา มาก ฟังมาก ไคร่ครวญมาก ท่องมาก

สุ. เข้าใจว่า ขณะนี้เป็นธรรม

พระ ที่เข้าใจก็ต้องเกิดจากเหตุปัจจัยด้วย

สุ. ฟังให้เข้าใจว่า ขณะนี้เป็นธรรม ธรรมมีลักษณะที่ปรากฏให้รู้ได้ ขณะทีนอนหลับสนิท ไม่สามารถเป็นปัญญาที่จะรู้ลักษณะของธรรมใด ๆ เลย เพราะว่าธรรมใด ๆ ไม่ปรากฏเลยขณะทีนอนหลับสนิท

แต่เมื่อไม่ใช่หลับ และมีสภาพธรรมปรากฏ แล้วไม่เคยรู้ ไม่เคยเข้าใจว่า เป็นธรรม เมื่อมีการฟังว่า มีแต่นามธรรมและรูปธรรม คือ มีจิต เจตสิก รูปเท่านั้นตั้งแต่เกิด จนตาย และศึกษาจนกระทั่งมีความเข้าใจมั่นคงจริง ๆ และรู้ลักษณะที่ต่างกันของ นามธรรมและรูปธรรม ก็เป็นปัจจัยให้มีการระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะเข้าใจความต่างของนามธรรมและรูปธรรม และรู้ว่าขณะนี้มีนามธรรมและ รูปธรรม ไม่เคยขาดเลยตั้งแต่เกิดจนตาย

พระ ตามปกติแล้ว ทั้งรูปทั้งนามนั้นเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้วดับเร็ว ถ้าเราจะรู้ ที่ดับไปแล้ว ขณะดับ หรือว่า

สุ. ไม่ต้องสนใจเลย ยังไม่รู้รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เพียงแต่ ฟังว่าเป็นนามธรรม ฟังว่าเป็นรูปธรรม แต่ลักษณะจริง ๆ ยังไม่เคยรู้ เพียงแต่ฟัง ยังไม่เคยมีสติระลึกที่ลักษณะของนาม ยังไม่เคยมีสติระลึกที่ลักษณะของรูป ที่จะรู้ตัวจริง ๆ ว่า รูป คือ อย่างนี้ นาม คือ อย่างนั้น ถ้ายังไม่ระลึกลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรม ไม่ต้องไปคิดเรื่องดับเรื่องเกิดเลย

พระ ถ้าเราไม่รู้ ว่า รูปธรรม คือ อะไร นามธรรม คือ อะไร จะไประลึกอย่างไร

สุ. ระลึกไม่ได้ เพราะไม่รู้

พระ ปกติแล้วต้องรู้ก่อน

สุ. แน่นนอนเจ้าค่ะ การศึกษาต้องเป็นไปตามลำดับขั้น แม้อริยสัจ ๔ ก็มี ๓ รอบ ถ้าไม่มีสัจจญาณ กิจจญาณก็ไม่มี ถ้าไม่มีกิจจญาณ กตญาณก็ไม่มี

พระ ขณะที่เราเห็นรูป สีปรากฏทางตา ก็เป็นคิดอีก

สุ. มิได้เจ้าค่ะ ขณะนี้จิตเห็นกำลังเห็น ไม่ใช่จิตคิด

พระ เพราะตามปกติแล้ว ธรรมชาติของความคิดก็คือจิต

สุ. แต่คนละวาระ ทางตา จิตไม่ได้คิดเลย ทางหู จิตไม่ได้คิดเลย ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย จิตไม่ได้คิดเลย

พระ แต่ทุกครั้งที่ผ่านมาทางปัญจทวาร ก็ลงมโนทวารทุกครั้ง

สุ. วาระแรกรู้ปรมาตถธรรมเดียวกัน แยกไม่ออกเลยว่า ขณะนี้พระคุณเจ้า กำลังเห็นเป็นจักขุทวารวิถีสักหรือมโนทวารวิถีสัก ซึ่งมีวัฏค์คั่นแล้ว

พระ เพราะฉะนั้นเรื่องของความคิด กับเรื่องของการรับรู้อารมณ์ทางตา เราไม่สามารถกล่าวได้ว่า ไม่ใช่ความคิด เพราะว่าทุกครั้งที่ผ่านมาทางปัญจทวาร ต้องไปทางมโนทวาร

สุ. ก่อนวาระนั้น ก่อนที่จะคิด สามารถเป็นสติที่ระลึกได้ เพราะเหตุว่าปกติของคนที่ไม่เคยฟังธรรมเลย เมื่อเห็นแล้วก็รู้ทันทีว่า สิ่งที่เห็นเป็นอะไร มีรูปร่าง สันฐานเป็นเกาอี้เป็นโต๊ะ เป็นดอกไม้ เป็นหน้าตา เป็นประตู นี่คือ ปกติธรรมดา แต่ให้ทราบ ว่า ขณะที่เห็นเป็นดอกไม้ เห็นเป็นประตู เห็นเป็นหน้าตา ขณะนั้นต้องเป็นมโนทวาร

เพราะฉะนั้นเมื่อมีการเห็นแล้ว แม้ว่าจะมีการรู้ว่า เป็นประตู เป็นหน้าตาแล้วก็ตาม แต่แม้กระนั้นการเห็นนั้นก็ยังมีอีก เพราะฉะนั้นสติปัฏฐานจึงสามารถระลึกลักษณะของสภาพธรรมได้ ไม่ว่าจะเป็นสภาพที่เพียงเห็น หรือสภาพที่เพียงปรากฏให้เห็น หรือเป็นสภาพที่กำลังคิด รู้ว่าเป็นหน้าตา รู้ว่าเป็นประตู เพราะว่าทั้งหมดไม่ใช่เราเลย เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งมีลักษณะจริง ๆ แต่ละทาง

เพราะฉะนั้นต้องรู้ความต่างว่า ความคิดไม่ได้เกิดทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ขณะใดที่เห็น ไม่ใช่ขณะที่คิด เพราะฉะนั้นเมื่อมีความรู้ความเข้าใจอย่างนี้ สติจึงสามารถระลึกลักษณะที่คิดก็ได้ ลักษณะที่เห็นก็ได้ หรือสิ่งที่กำลังปรากฏก็ได้ เพราะทั้งหมดเป็นสภาพธรรมที่มีจริง

พระ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องเสียหายอะไรที่เราจะเห็นรูปทางตา ฟังเสียงทางหู รู้กลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น นึกคิดทางใจ อะไรก็ตาม เมื่อธรรมชาติดังใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น เราก็สามารถมีสติระลึกได้ทั้ง ๖ ทวาร

สุ. แล้วแต่สติจะเกิดเมื่อไร

พระ เพราะสติเกิดจากปัจจัย

สุ. เพราะสติเป็นอนัตตา

พระ อย่างเช่นเราเห็นแก้ว ก็ไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไรที่เราจะเห็นแก้ว

สุ. เป็นของธรรมดา มีใครบ้างที่เห็นไม่เป็นแก้ว

พระ ใช่ เพราะทุกครั้งที่เราเห็นรูปทางตา ลงมโนทวารแน่นอน แล้วการเห็นสี ก็ไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร ที่เราจะเห็นเป็นดอกไม้ ใช่ไหม

สุ. เป็นของธรรมดาว่า เมื่อปัญจทวารวาระหนึ่งวาระใดดับ ภวังคจิตต้องเกิดขึ้น มโนทวารต้องรับรู้ต่อ แล้ววาระหลัง ๆ จะเป็นคตินึกเรื่องอะไรก็ได้ทั้งสิ้น แต่เร็วจนกระทั่งมองไม่เห็นเลยว่า ขณะนี้มีภวังค์ หรือขณะนี้มีมโนทวารวิถี หรือขณะนี้ เป็นปัญจทวารวิถีอีกแล้ว และเป็นภวังค์คันอีกแล้ว และมโนทวารวิถีอีกแล้ว

ไม่ใช่เรื่องกังวลหรือไม่ใช่คิดด้วยความเป็นตัวตนว่า จะทำอย่างนี้ จะทำอย่างนั้น จะเสียหายไม่เสียหาย แต่เป็นเรื่องสภาพธรรมที่มีเป็นปกติอย่างไร ปกติทีเดียวเจ้าคะ

เพราะฉะนั้นข้อความในพระไตรปิฎก ในสติปัฏฐานสูตรเองจึงกล่าวว่า เป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ถ้าสภาพธรรมไม่ปรากฏ จะระลึกได้อย่างไร

เพราะฉะนั้นในขณะที่สภาพธรรมกำลังปรากฏนี้เอง สติก็ระลึกลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เพราะเหตุว่าไม่ใช่เรา แล้วก็ค่อย ๆ เข้าใจ จนกว่าจะเป็นความรู้ชัดว่า ไม่มีเรา ลักษณะของรูปเป็นอย่างนี้ ลักษณะของนามเป็นอย่างนี้ เป็นการประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ต้องเพราะสติเริ่มระลึก จนกว่าจะรู้

สติปัฏฐานไม่ใช่การคิดนึก

พระ แล้วขณะที่เห็นทุกครั้ง จะมีบัญญัติเกิดขึ้นทางมโนทวารทุกครั้ง บุคคลที่ยังละกิเลสไม่ได้ ก็จะมีราคะบ้าง โทสะบ้าง เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยที่สะสมไว้ เห็นอย่างไรรู้จักจะชื่อว่า เห็นเป็นอนัตตา แล้วละกิเลสได้

สุ. โลภะเป็นอนัตตาหรือเปล่าเจ้าคะ

พระ เป็น แต่เป็นอนัตตาที่ควรละ

สุ. ต้องรู้ก่อน ถึงจะละได้

พระ และต้องรู้ว่า อนัตตานั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยด้วย

สุ. ไม่ใช่ไปคิดว่า อนัตตาเกิดจากปัจจัย แต่สภาพธรรมที่กำลังมีแต่ละอย่าง ปัญญาจะต้องอบรมจนกระทั่งรู้ความจริง รู้ในลักษณะนั้น รู้ชัดว่า ลักษณะนั้นเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม จึงจะไม่ใช่เรา

การรู้ไม่ใช่เรา หรือรู้ลักษณะของนามธรรม นั่นคือ รู้ความเป็นอนัตตา เมื่อเป็นนามก็ไม่ใช่เรา เมื่อเป็นรูปก็ไม่ใช่เรา ไม่ต้องไปย่นยวมว่า นามธรรมเป็นนามธรรม รูปธรรมเป็นรูปธรรม เพราะฉะนั้นเป็นอนัตตา

การรู้ลักษณะของนาม ก็เป็นการบ่งบอกอยู่แล้วว่า ขณะที่รู้ ก็คือรู้ว่า ไม่ใช่เรา เพราะเป็นนามธรรม ขณะที่รู้รูปธรรม ก็รู้ว่า ขณะนั้นเมื่อรู้รูปก็เป็นรูปซึ่งไม่ใช่เรา เมื่อเป็นรูปแล้ว จะเป็นเราได้อย่างไร

พระ คิดเอาหรือเปล่าที่ว่า รูปไม่ใช่เรา

สุ. ขณะที่ฟัง นี่คิด แต่ขณะที่สติปัฏฐานเกิด ไม่ใช่คิด นี่คือความต่างของสติปัฏฐานกับสติขั้นคิด

พระ อย่างเช่น เราเห็นรูปทางตา หรือฟังเสียงทางหู เราก็คิด

สุ. ก็ขณะนั้น คือ คิด ไม่ใช่สติปัฏฐาน

พระ สติปัฏฐานเกิดทางมโนทวารหรือปัญญาทวาร

สุ. มโนทวารเจ้าคะ การคิดเกิดทางไหน

พระ ทางมโนทวาร

สุ. แล้วขณะนี้กำลังมีการคิดใช่ไหมเจ้าคะ

พระ ไช้

สุ. เพราะฉะนั้นถ้าสติปัฏฐานจะเกิด แทนที่จะคิด ก็เป็นการระลึก ลักษณะของสภาพที่มีจริง ๆ นี่คือ ประโยชน์จากการฟัง ก่อนฟังคิดตลอด ไม่เคยมีสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมเลย แต่เมื่อฟัง รู้ว่าลักษณะของรูปธรรมปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจด้วย เพราะเหตุว่าใจก็รับรู้รูปนั้น ๆ ต่อจากทางทวารนั้นๆ

และขณะที่คิดก็เป็นนามธรรมซึ่งจะคิดเรื่องอะไรก็ได้ เพราะฉะนั้นเวลาที่เห็น แล้วคิด จะคิดเรื่องอะไรก็ตามแต่ เวลาได้ยินแล้วคิด จะคิดอะไรก็ตามแต่ แต่รู้ว่า สติ สามารถจะเกิดแทนคิดได้ ไม่ใช่ต้องคิดไปตลอด สติปัฏฐานสามารถเกิดโดยที่ขณะนั้น ยังไม่ได้คิด เพราะยังไม่ใช่วาระที่จะคิด แต่ถ้าไม่เคยฟังมาก่อนเลย พอเห็นแล้ว ก็คิดเหมือนเดิม ได้ยินแล้ว ก็คิดเหมือนเดิม แต่พอเข้าใจเรื่องสติปัฏฐานแล้ว ก็มีปัจจัยที่เมื่อเห็นแล้ว ยังไม่ทันถึงวาระที่จะคิดหรือเคยคิด ก็เป็นวาระของสติที่จะเกิดระลึก ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นผู้ซึ่งเห็นว่า ขณะใดสติเกิด ขณะใดหลงลืมสติ ซึ่งต้องเป็นปัญญา เพราะเหตุว่าต้องมีสัมมาทิฐิ จึงจะเป็นสัมมามรรคได้ มิฉะนั้นแล้วก็มีแต่คิดเรื่องของสภาพธรรม แต่ไม่สามารถระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมซึ่งพร้อมที่สติจะระลึกได้ เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้องเมื่อไร สติปัฏฐานก็สามารถเกิดระลึกได้เมื่อนั้น แต่ถ้าไม่มีความเข้าใจ ก็นั่งคิดไปตลอด และเข้าใจว่า คิดนั้นแหละ เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งขณะที่คิด กำลังรู้คำ รู้เรื่อง ไม่ใช่สติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรม

พระ ปกติแล้ว สติก็ต้องอาศัยจิตนั่นเองเกิดขึ้น

สุ. ต้องเกิดพร้อมกันเจ้าคะ สติจะเกิดกับสภาพธรรมอื่นไม่ได้ นอกจากจิต เจตสิกทั้งหมดเกิดในจิต เกิดกับจิต

เห็นสี ละกิเลสอะไรได้

ผู้ถาม อย่างที่ท่านอาจารย์อธิบายว่า เมื่อเห็นแล้ว เห็นเก้าอี้ก็เป็นเก้าอี้ไป ขณะนั้นเป็นทางมโนทวารที่เราคิดไปแล้ว คือ ขณะที่สติไม่เกิด แต่กิเลสเกิด แต่ถ้าฟังธรรมไปจนกระทั่งเข้าใจเรื่อย ๆ ฟังแล้ว ฟังอีกว่า ทางตาที่เห็นแล้วรู้อะไร ๆ แค่นี้เท่านั้น ถ้าสติเกิด ก็คือ ระลึกได้ ไม่ใช่การคิด แต่เป็นการระลึก แต่ถ้าคิดต่อไปว่า เป็นเก้าอี้สวย ไม่สวยนั้น ไหลเข้าสู่กิเลสทั้งหมด การที่ไม่มีสติระลึก อันนี้ถูกต้องไหมคะ

สุ. ขณะที่เห็น มีจริง ขณะที่คิด ก็มีจริง สภาพธรรมที่มีจริง ในชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร ไม่ใช่ให้มีตัวตนไปเปลี่ยนแปลง ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงหรือยับยั้งสภาพธรรมที่มีปัจจัยที่จะเกิดเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ ได้

เพราะฉะนั้นพระธรรมที่ทรงแสดง ก็ทรงแสดงความจริงของสภาพธรรม แต่ให้รู้เพิ่มขึ้นจากการที่เคยเพียงคิดเอาว่า ไม่ใช่ตัวตน นั่นคือ คิดเอา แต่ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ คือ เห็นในขณะนี้ เป็นเราหรือเปล่าที่เห็น นี่ต้องพิจารณา บังคับให้เห็น บังคับให้ไม่เห็นได้ไหม เมื่อมีปัจจัย เห็นก็เกิด

นี่คือ ความคิดขึ้นฟัง แต่คิดอย่างนี้ไม่ใช่การรู้ลักษณะของเห็น จนกว่าสติปฏิฐานจะเกิดระลึกลักษณะที่กำลังเห็น ซึ่งขณะนี้กำลังเห็น ค่อย ๆ เข้าใจว่า เป็นสภาพที่สามารถจะเห็น เป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งไม่ใช่เรา แต่ธาตุชนิดนี้เกิดขึ้นเห็น แต่เมื่อไม่รู้ก็เป็นเราเห็น แต่ถ้ารู้เมื่อไร ก็คือ ช่วงขณะหนึ่ง ซึ่งธาตุชนิดนี้เกิดขึ้นเห็น แล้วก็ดับ อีกชนิดหนึ่งเกิดขึ้นได้ยิน ก็เป็นธาตุแต่ละชนิด ธาตุเห็นก็เป็นอย่างหนึ่ง ธาตุได้ยินก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ตามเหตุตามปัจจัย

นี่คือความรู้ถูกต้องตามความเป็นจริง

พระ ถ้าเห็นเพียงสักแต่ว่าสี แล้วจะละกิเลสอะไรได้

สุ. เจ้าคะ ถ้าเห็นจริง ๆ อย่างนั้น หมายความว่ารู้ความจริงว่า สีเป็นสภาพธรรมที่ปรากฏได้ทางตาเท่านั้น ไม่ปรากฏทางหู ไม่ปรากฏทางอื่นเลย และไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อปรากฏกระทบแล้ว การที่เห็นซ้ำ

กันบ่อย ๆ ก็ทำให้มีการทรงจำรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ แล้วก็ยึดมั่นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะไม่รู้ความจริงว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

พระ อย่างสีบางสี เพียงแต่สีเท่านั้น เราก็เกิดความพอใจแล้ว อย่างเสื้อผ้า เป็นสีจริง ๆ แต่เพียงเราเห็นสี เห็นแต่ผ้า ยังไม่ได้ตัดเป็นตัวยเลย เราก็พอใจเสียแล้ว เพราะฉะนั้นในการเห็นสี ละกิเลสอะไรได้

สุ. เจ้าคะ ไม่ใช่เพียงเห็น แต่รู้ความจริง เพราะสติระลึกว่า สิ่งที่ปรากฏ ทางตาไม่ใช่นามธรรม มีจริง ๆ ปรากฏจริง ๆ ช่วงเวลาที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่คน ไม่ใช่ สัตว์ ไม่ใช่เสือ ไม่ใช่โต๊ะ ไม่ใช่เก้าอี้ นั่นคือ วาระของจักขุทวารวิจิต คือ มีเฉพาะสี เท่านั้นที่ปรากฏ และอย่างที่พระคุณเจ้ากล่าวไว้ว่า แม้เพียงสี ชวนจิตก็เกิดโลภะ โทสะ ได้ เพราะการสะสมมา เมื่อถึงวาระที่จะเกิดความติดข้อง ก็เกิดโลภมูลจิต เมื่อถึงวาระ ที่จะไม่พอใจ ชวนเคืองก็เป็นโทสมูลจิต

เพราะฉะนั้นเวลาที่ปัญญาเกิด ปัญญาสามารถระลึกลักษณะของโลภะเมื่อเห็น สี หรือโทสะเมื่อเห็นสีก็ได้ เพราะอะไร เพราะเป็นสิ่งที่มีความจริง สิ่งที่มีความจริงพระผู้มีพระ ภาควทตรัสรู้ ไม่ใช่ไปนั่งคิดคำนวณมา ๙ ปี แล้วก็มาบอกว่าไม่ใช่ตัวตน แต่จากการ บำเพ็ญพระบารมีมา ทำให้สามารถมีโพธิปักขิยธรรม รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ปรากฏตามความเป็นจริง เมื่อทรงตรัสรู้อย่างไร ก็ทรงแสดงอย่างนั้น ไม่ใช่อย่างผู้ที่ไม่ตรัสรู้

นี่เป็นความต่างกันของความหมายของคำว่า “ตรัสรู้” กับ “คิดเอา” ถ้าเป็น ศาสดาอื่น จะสอนเรื่องอะไรก็ตามแต่ ก็คิดเอาหมด คิดว่าเป็นอย่างนั้น คิดว่าเป็น อย่างนี้ แต่ผู้ที่ตรัสรู้ไม่ใช่คิดแล้วสอน แต่เมื่อตรัสรู้ คือ ประจักษ์ลักษณะนั้นตามความ เป็นจริงอย่างนั้น จึงได้สอนอย่างนั้น

ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๑

พระ เมื่อพระองค์ได้ทรงตรัสรู้ พระองค์ก็สะสมปัญญา โดยเฉพาะสุดมย ปัญญามาก เพราะฉะนั้นรู้เหตุปัจจัยของอกุศลของกุศล เหตุปัจจัยใดที่เป็นอกุศลก็ควรละ เหตุปัจจัยใดที่เป็นกุศลก็ควรเจริญ

สุ. แล้วใครละเจ้าคะ แล้วใครเจริญ

พระ ปัญญาละอกุศล

สุ. ขณะนั้นรู้ลักษณะของปัญญาหรือเปล่า หรือเป็นตัวเราที่คิดว่าเรามีปัญญา

พระ ปัญญาเกิดจากปัจจัย เพราะฉะนั้นปัญญาก็ทำหน้าที่

สุ. ทุกอย่างเกิดจากปัจจัย ไม่มีอะไรเลยที่ไม่เกิดจากปัจจัย สังขารธรรมเป็นธรรมซึ่งมีการปรุงแต่งเกิดขึ้น ทุกอย่างมีปัจจัยจึงได้เกิดขึ้น

พระ โดยปกติธรรมดาแล้ว คนทั่วไปอาจจะเข้าใจว่า เรามีปัญญา แล้วก็ไม่รู้ด้วยว่าปัญญาเกิดจากปัจจัยจริง ๆ

สุ. ปัญญาอะไรที่คนทั่วไปรู้เจ้าคะ

พระ ปัญญาคิดว่า ฉันรู้

สุ. รู้อะไร

พระ รู้ว่า นี่คือเรา นั่นคือเขา

สุ. นั่นไม่ใช่ปัญญาเลยเจ้าคะ นั่นไม่ใช่ปัญญาเจตสิก

พระ เพราะฉะนั้นปัญญาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้จึงแตกต่างจากปัญญาของคนทั่วไป

สุ. ปัญญาเจตสิกไม่ใช่รู้ว่าเป็นเรา นั่นคือเรา นั่นคือเขา

พระ นี่กำลังพูดความแตกต่างของปัญญา

สุ. นี่ไม่ใช่ปัญญา รู้ว่า นั่นเป็นเรา นี่เป็นเขา ไม่ใช่ปัญญา

พระ นี่อาตมากำลังกล่าวถึงปัญญาของพระพุทธเจ้ากับคนทั่วไปที่เข้าใจว่าตัวเองมีปัญญา

สุ. เข้าใจผิด

พระ ไซ้ คนที่เข้าใจผิดอย่างนี้ เข้าใจว่าตัวเองมีปัญญา แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้เข้าใจอย่างนั้น เข้าใจว่า นี่ทุกข์ นี่เหตุเกิดทุกข์ นี่การดับทุกข์

สุ. อะไรเป็นทุกข์เจ้าคะ นี่ทุกข์ คือ อะไร

พระ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

สุ. รูปเป็นทุกข์อย่างไร

พระ รูปทุกข์เพราะเป็นภัย ไม่เที่ยง

สุ. หมายความว่ารูปเกิดขึ้นแล้วดับไป ประจักษ์การเกิดดับของรูป ไม่ใช่คิดเอารูปเกิดดับ ทุกคนคิดเอาได้ว่า รูปเกิดดับ เสี่ยงก็เกิดแล้วก็ดับ ธรรมดาเราแข็งแรงดี พุงนี้ป่วยไข้ ก็ไม่เที่ยง ก็คิดเออย่างนั้น แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้เพียงคิด แต่สามารถประจักษ์แจ้ง

นี่คือการตรัสรู้ ต้องรู้จริง ๆ ว่า การตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น คืออย่างไร ไม่ใช่คิด เป็นการประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมซึ่งขณะนี้เรามีเราเห็นตลอด แต่เราไม่เคยรู้ เราไม่สามารถมีสติและปัญญารู้ความจริงของเห็น จนกว่าจะได้ฟังพระธรรม เมื่อทรงตรัสรู้อย่างไรก็ทรงแสดงธรรมตามที่ได้ทรงตรัสรู้ และทรงแสดงหนทางให้อบรม ให้เข้าใจให้ถูกต้อง เป็นจรรณภพาวนา จึงสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ได้ ไม่ใช่โดยขั้นคิดเอา

พระ อย่างเช่นที่อาตมาได้ยกพระสูตร สังยุตตนิกาย นิทานวรรค มาว่า พระพุทธองค์ตรัสว่า บุคคลบางคนอาจจะเห็นรูปว่า เที่ยงได้บ้าง แต่จริง ๆ รูปไม่เที่ยง แต่อาจจะเห็นว่าเที่ยงได้บ้าง เพราะตั้งอยู่ ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง

สุ. ถึงไม่ทรงแสดงคนอื่นก็รู้ เจ้าคะ

พระ อาตมากำลังจะถามว่า พระองค์ตรัสต่อไปว่า จิตทุกคนไม่พึงเห็นว่าเที่ยง เพราะว่าเกิดแล้วดับ

สุ. ใครเป็นคนเห็นจิตเกิดดับ

พระ พระองค์ตรัสให้ภิกษุ

สุ. หมายความว่าพระองค์ทรงตรัสรู้ลักษณะของจิตที่เกิดแล้วดับ

พระ ไซ้ แต่รูปก็ตรัสเหมือนกับให้คิดตามว่า รูปนี้ไม่เที่ยง เพราะเมื่อก่อนนี้ อายุ ๑๖ ปี ต่อมาก็แก่เฒ่า

สุ. นั้นโดยนัยของพระสูตร

พระ พระสูตรกับพระอภิธรรมไม่เนื่องด้วยกันหรือ

สุ. ต้องสอดคล้องกัน โดยนัยของโฆหารเทศนา ที่จะแสดงให้คนเห็นว่า ที่เราจะเห็นความไม่เที่ยง ต่อเมื่อเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กไปสู่วัยหนุ่มสาว จากวัยหนุ่มสาวไปสู่ความแก่ หรือความเจ็บ ความตาย แต่โดยนัยของพระอภิธรรมละเอียดกว่านั้นมาก จิตเกิดดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็วตลอด ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าจะแก่ ไม่ว่าจะเด็ก ไม่ว่าจะหนุ่ม ไม่ว่าจะสาว ถ้าไม่มีรูป ก็ไม่สามารถจะปรากฏความแก่ ถ้าไม่มีนาม ขณะนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่มีชีวิต

พระ ท่านบอกว่า ชั่วบัดนี้มีมือหนึ่ง จิตเกิดดับแสนโกฏิกษณะ แล้วรูปก็เกิดช้ากว่าจิต แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่า แสนโกฏิกษณะอยู่ไหน

สุ. ไม่ใช่เรื่องนับ แต่เป็นเรื่องที่ขณะนี้ปัญญาของเราต้องเจริญตามลำดับ ด้วย เพียงแค่ทุกอย่างเป็นธรรม เรา รู้จริง ๆ หรือเปล่า ถ้าเรายังไม่รู้จริง ๆ ทำไมเราไม่รู้ตอนต้น แล้วเราจะไปรู้แสนโกฏิกษณะ

ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๒

พระ นี่กำลังจะสาวไปถึงว่า ปัญญาที่รู้ รู้อย่างไร รู้อะไร

สุ. เพราะฉะนั้นการศึกษาพระไตรปิฎก ต้องทราบว่ ศึกษาพระปัญญาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นผู้ที่ศึกษาสามารถที่จะรู้จักตัวเองว่า ปัญญาของเราระดับไหน ระดับที่จะไปรู้อย่างพระพุทธเจ้าทั้งหมดที่ทรงแสดง หรือระดับที่เราสามารถจะเริ่มฟัง เริ่มพิจารณา เริ่มสะสมความเข้าใจที่ถูกต้องว่า สภาพธรรมไม่ใช่นึกเอา มีสภาพจริง ๆ เป็นธรรมจริง ๆ มีลักษณะจริง ๆ แต่ละอย่าง ที่ทรงแสดงไว้ ไม่ว่าจะเป็นโดยลักษณะที่จิตดูกะ โดยลักษณะ โดยกิจการงาน โดยอาการปรากฏ หรือโดยเหตุไถ่ให้เกิด ก็คือ ด้วยพระมหากรุณาที่ทรงแสดงประการทั้ง

ปวง ที่จะทำให้เห็นว่า สภาพธรรมนั้นมีจริง ๆ และมีลักษณะอย่างนั้น เพื่อที่เราจะสามารถระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง ไม่ใช่ขึ้นคิด และไม่ใช่ขึ้นเข้าใจว่ามีปัญญาแล้ว แต่ว่าแท้ที่จริงขณะนี้ จิตก็เกิดดับ เช่น จิตเห็น ก็เกิดดับไปมากมาย จิตคิด ก็เกิดดับไปมากมาย แล้วเราก็มานั่งคิดถึงจิตคิด มานั่งคิดถึงจิตเห็น โดยที่สติปัญญานี้ไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของสภาพเห็น ซึ่งเกิดแล้วก็ดับจริง ๆ

พระ สภาพเห็นเป็นรูป เป็นนาม หรือจักขุวิญญาณที่ปัญญาจะไปรู้

สุ. เห็น มีรูปร่างไหมเจ้าคะ

พระ เห็น ไม่มีรูปร่าง

สุ. เพราะฉะนั้นเห็นไม่ใช่รูปธรรม

พระ ความใส่ใจโดยปัญญานั้น ใส่ใจที่ไหน

สุ. ค่อย ๆ เข้าใจ ค่อย ๆ รู้ว่า ชาติรู้มี เพราะว่าธรรมดาเวลาที่เรารู้ถึงสิ่งที่มีจริงในโลก เรากำลังพูดถึงสิ่งที่ปรากฏ เราไม่ต้องหนีจากตรงนี้ไปหาที่ไหนเลยทั้งสิ้น แต่ว่าสภาพธรรมที่มีจริงขณะนี้ มีจริง ๆ ไม่ได้หลอกหลวง ไม่ต้องไปอ้างที่โน่นที่นี่ แต่ว่าสภาพธรรมขณะนี้ที่มีจริงเป็นธรรม

จะไม่ประจักษ์การดับและการเกิด เพราะเหตุว่าไม่มีปัญญาที่จะรู้ถึงลักษณะนั้น ๆ ว่า เป็นเพียงสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งเป็นธาตุแต่ละชนิด แต่เข้าใจว่าเป็นเรา ทั้ง ๆ ที่แท้จริงนี้ทั้งหมด ก็ยังเข้าใจว่า เป็นแขนเรา เป็นเท้าเรา เป็นมือเรา เป็นศีรษะเรา ทั้ง ๆ ที่เป็นแจ้ง ก็เข้าใจว่า เป็นเรา แต่ถ้ารู้จักความเป็นธาตุขณะนั้นไม่ใช่เราเลย ไม่มีเจ้าของ ไม่ใช่ของใคร

เพราะฉะนั้นพระธรรมที่ทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ทรงแสดงโดยประการทั้งปวง ให้ความเป็นอนัตตาจริง ๆ จะใช้คำว่า “ธรรม” หรือจะใช้คำว่า “ธาตุ” ก็เหมือนกัน เพราะเหตุว่าเราไม่ได้ยึดถือธาตุหนึ่งธาตุใดว่าเป็นเรา

เพราะฉะนั้นเวลาที่ศึกษาจริง ๆ ก็ต้องค่อย ๆ เทียบเคียง โลกะมีลักษณะติดข้อง เกิดเมื่อไรก็ติดข้องเมื่อนั้น ไม่ว่าจะเห็น ก็ติดข้อง ไม่ว่าจะได้ยิน ก็ติดข้อง ไม่ว่าจะได้กลิ่น ก็ติดข้อง ไม่ว่าจะลิ้มรส ไม่ว่าจะรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่ว่าจะคิดนึก ก็ติดข้อง นั่นคือ โลกะ

สัตว์ มนุษย์ เทวดา ถ้าโลภะเกิด เหาะรูปร่างออกหมดเลย ลักษณะของโลภะก็เป็นอย่างนั้น ซึ่งไม่มีใครเปลี่ยนแปลงได้ เพราะฉะนั้นสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งหมด เป็นธาตุแต่ละชนิด

นี่คือ การฟังธรรม ใช้คำว่า “ธรรม” ก็คือธาตุ เพราะฉะนั้นการฟังธรรม ก็คือ ฟังเรื่องธาตุต่าง ๆ ซึ่งทรงแสดงไว้ว่า ธาตุกับธรรมมีความหมายอย่างเดียวกัน

เพราะฉะนั้นขณะนี้ ที่เคยเป็นเรา เราก็คงศึกษาเรื่องธาตุหรือธรรมที่ทรงแสดงไว้ว่า ธาตุทั้งหมดต่างกันเป็น ๒ อย่าง คือ อย่างหนึ่งเป็นธาตุที่ไม่สามารถรู้อะไรได้เลย ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า “รูปธาตุ”

ถ้ามีแต่เพียงรูปธาตุ ไม่มีการเดือดร้อน ไม่มีทุกข์ ภูเขาไฟจะระเบิด น้ำจะท่วม ก็ไม่มีใครไปรู้ไปเห็น ไม่มีธาตุรู้เลย สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นก็เกิดขึ้นเป็นไปตามธาตุซึ่งเป็นปัจจัย แต่ว่าไม่ใช่ในโลกนี้ หรือสากลโลก จะมีแต่เฉพาะรูปธาตุ แต่มีธาตุอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างจากรูปธาตุ คือ ธาตุที่เป็นนามธรรม เป็นธาตุอีกชนิดหนึ่งซึ่งทันทีที่เกิดสามารถจะรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด ต้องรู้ เป็นธาตุรู้ เช่น ขณะนี้กำลังเห็น ไม่ใช่ที่ไม่มีจิตเห็น เราไม่ใช่คนตาย คนที่ตายแล้ว ลึนชีวิตแล้ว ไม่มีจิต จึงไม่เห็น แต่ขณะนี้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะเหตุว่ามีธาตุซึ่งเป็นจิต เป็นสภาพที่เป็นใหญ่ในการรู้สิ่งที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้นก็รู้ขณะนี้ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ลักษณะอย่างนี้ เห็นอย่างนี้ นี่คือ ลักษณะของธาตุเห็น ถ้าเป็นเสียงที่ปรากฏ ก็มีธาตุที่ได้ยินเสียง จะกล่าวว่าไม่ได้ยินไม่ได้ จะกล่าวว่า มีแต่เสียงไม่ได้ แต่ขณะใดที่เสียงปรากฏ หมายความว่า ขณะนั้นต้องมีธาตุได้ยินเสียง เสียงจึงปรากฏได้

เพราะฉะนั้นทรงแสดงความเป็นอนัตตาให้เห็นว่า สภาพธรรมที่มีจริง ๆ ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ถ้าเรามีความเข้าใจมั่นคงจริง ๆ เราก็คงจะรู้ว่า ถ้าเราเพียงคิด ละกิเลสใด ๆ ไม่ได้เลยทั้งสิ้น เพราะเหตุว่าเพียงแต่จะคิดเรื่องสภาพธรรม แต่ตัวสภาพธรรมจริง ๆ เกิดดับโดยไม่รู้เลยว่า เป็นธรรมที่มีลักษณะอย่างไร

แต่ถ้ามีการอบรมเจริญปัญญา ถึงระดับที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ และอบรมเจริญต่อไป ก็สามารถประจักษ์ลักษณะเกิดดับ ซึ่งเป็นอนิจจลักษณะ ซึ่งเป็นทุกข์อริยสัจได้

ก็เป็นเรื่องซึ่งเป็นความจริงที่มี แต่ปัญญาจะต้องรู้จริงขึ้น ๆ จนกว่าจะประจักษ์อริยสัจจะได้ เพราะเป็นสัจธรรม

ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๓

พระ ขอดถามว่า ปัญญาธูธาตุ จักขุธาตุ หรือธูธาตุ

สุ. แยกเป็น ๒ อย่าง ยังไม่ต้องมีชื่อใด ๆ เลย ธาตุทั้งหมดไม่เรียกชื่อ เสียงไม่ต้องเรียกชื่อ เสียงก็มี จะเรียกภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษได้หมด ได้ยินก็มี เป็นธาตุได้ยิน ซึ่งไม่ใช่เสียง เพราะฉะนั้นจะเรียกอะไรก็ได้ อีก ไม่เรียกก็ได้

เพราะฉะนั้นเวลาที่จะรู้ลักษณะแท้ ๆ ของธรรม ไม่มีชื่อให้ไปติดว่า นี่เป็นรูปธาตุ นั่นเป็นนามธาตุ แต่ลักษณะของรูป จะเป็นนามธรรมไม่ได้ ลักษณะของนามธรรม ก็จะเป็นรูปไม่ได้

เมื่อมีความเข้าใจถูกต้องในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ เป็นสัจญาณที่รู้อริยสัจทั้ง ๔ จริง ๆ ว่า ทุกขลักษณะต้องหมายความว่าถึงสภาพธรรมที่มี ที่เกิดแล้วดับ จึงเป็นทุกข์ ถ้ายังไม่ประจักษ์การเกิดดับ ก็ยังไม่ถึงการที่จะเป็นพระอรหันต์ แต่ก่อนจะถึงการรู้การเกิดดับเป็นพระอรหันต์ ต้องอบรมเจริญปัญญา ตั้งแต่ขั้นฟัง คือ ถ้าไม่มีการฟังเข้าใจ ไม่มีทางที่สติปัญญาจะเกิดระลึก ก็เพียงคิดไปเรื่อย ๆ แต่ไม่สามารถจะรู้ตัวจริงของสภาพธรรมได้โดยคิด

ประจักษ์ที่ลักษณะ ไม่ใช่คิดเอา ๔

พระ โดยปกติธรรมดาของคนที่จะเห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรม ก็ต้องรู้ด้วยว่า สภาพธรรมนั้นประกอบด้วยเหตุปัจจัยอะไร

สุ. นั่นคือ คิด ยังไม่ทันรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเลย เพราะฉะนั้นวิปัสสนาญาณแรก จึงเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ไม่ใช่ปัจจัยปริคคหญาณ

พระ คนที่รู้ว่า รูปไม่เที่ยง จักขุไม่เที่ยง จะละอะไร

สุ. ละความเป็นเรา ที่กำลังเห็น เพราะรู้ว่าเป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดแล้วก็ดับ

พระ อันนี้คิดหรือเปล่า

สุ. ไม่ได้คิด ถ้าประจักษ์ ขณะนี้สภาพธรรมเกิดดับ ทนต่อการพิสูจน์ สัจธรรมเป็นความจริงที่ทนต่อการพิสูจน์ ผู้ที่เป็นพุทธบริษัทในครั้งพุทธกาล ฟังธรรมแล้วไม่เป็นโมฆะ เมื่อสามารถรู้ความจริงตามที่พระองค์ทรงตรัสรู้และทรงแสดง แต่ถ้าไม่มีการระลึกลักษณะของสภาพธรรม เป็นโมฆะ เรียนมากเท่าไร ๗ คัมภีร์ของพระอภิธรรมหรือทั้ง ๓ ปิฎก ซ้ำของสักเท่าไร แต่สติไม่เคยเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรม ก็เป็นเพียงขั้นคิด

เพราะฉะนั้นผู้นั้น ก็เหมือนกับทัพพีที่ไม่รู้รสแฉงที่ทรงแสดงไว้ และเหมือนใบลานเปล่า คือ พูดได้ บอกได้ อธิบายได้ แต่ว่าไม่รู้ลักษณะจริง ๆ ของสภาพธรรม เมื่อธรรมเป็นสิ่งที่จริง ทำไม่รู้ไม่ได้

เพราะฉะนั้นที่ใช้คำว่า “ปัญญา” ควรจะคิดว่า ปัญญาจะรู้อะไร ปัญญาเป็นความเห็นถูก เป็นความรู้ถูก เพราะฉะนั้นปัญญารู้ถูกอะไร เห็นถูกอะไร ต้องมีสิ่งที่ปัญญารู้ถูกและเห็นถูกตามความจริงของสิ่งนั้น ถ้าไม่มีอะไรเลย ปัญญาจะไปรู้อะไรก็ไม่ได้ แต่เพราะเหตุว่ามี มีทุกอย่างที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม แต่ไม่เคยรู้

เพราะฉะนั้นปัญญา ก็คือ ความเห็นถูก ความรู้ถูกในลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรม ซึ่งเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม

พระ ที่ว่ารู้ ก็ต้องหมายถึงว่า รู้โดยความเป็นของไม่เที่ยง

สุ. รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมก่อนเจ้าคะ มิฉะนั้นอะไรไม่เที่ยง เพราะเหตุว่า ไม่ใช่เราไม่เที่ยง แต่สภาพนามธรรมใดที่สติกำลังระลึกรู้ อบรมจนกระทั่ง ปัญญาสามารถประจักษ์การไม่เที่ยง คือ การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมนั้น ซึ่งกำลังเกิดดับจริง ๆ นั่นคือ ปัญญา

เพราะฉะนั้นปัญญารู้เห็น ฟัง สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา ไม่อย่างนั้นในพระพุทธศาสนา ก็ไม่มีภาวนามยปัญญา มีแต่ปัญญารู้เห็น ฟัง ปัญญารู้เห็น คิด

จำโดยไม่เข้าใจก็มี

สุ. เพราะฉะนั้นการฟังต้องละเอียด และต้องสอดคล้องกัน แม้แต่คำว่า “ปฏิบัติ” ในภาษาไทยแปลว่า “ทำ” เพราะฉะนั้นคนที่ไม่ศึกษาก็อยากจะทำ เพราะได้ยินคำว่า ปฏิบัติ ก็จะทำ แต่ “ปฏิบัติ” ปฏิ หมายความว่า “ถึง” ปัตติ หมายความว่า “ถึง” เฉพาะ ”

เพราะฉะนั้น “ถึงเฉพาะ” โดยสติ เป็นสภาพธรรมที่ระลึกรู้ ตรงเฉพาะลักษณะของสภาพธรรม ที่ละลักษณะที่ปรากฏ เช่น ทางตา ไม่เคยรู้ว่า มีจิต สภาพรู้หรือธาตุรู้ที่กำลังเห็น ไม่เคย ฟังอย่างนี้ก็ค่อย ๆ เข้าใจขึ้นมาทีละน้อย แต่ก็ยังไม่สามารถละความเป็นเราที่เห็น แล้วก็รู้ว่า ธาตุรู้ สภาพรู้ เกิดขึ้นเห็น และธาตุรู้ สภาพรู้ อีกชนิดหนึ่งก็เกิดขึ้นได้ยิน คนละขณะ คนละชนิด เพราะว่าธาตุชนิดหนึ่งต้องอาศัยจักขุปสาทกับสิ่งที่ปรากฏทางตากระทบกัน ธาตุอีกชนิดหนึ่ง ต้องอาศัยโสตปสาทกับเสียง ธาตุได้ยิน จึงเกิด

เพราะฉะนั้นมีธาตุทั้งหมดเลย เป็นธาตุทั้งหมด เป็นธรรมทั้งหมด ไม่ใช่เรา ฟัง แล้วพิจารณา แล้วค่อย ๆ เข้าใจ แล้วรู้ว่า นี่เป็นปัญญารู้เห็น ฟัง แต่ว่าจะต้องถึงการประจักษ์แจ้งได้ จึงจะถึงความเป็นพระอริยบุคคล มิฉะนั้นแล้ว ไม่มีทางเลย เพราะเหตุว่า สภาพธรรมมี แต่คิดเอา ๆ โดยสติไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม และจะกล่าวว่า ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมไม่เที่ยง ไม่ได้ เพียงแต่สามารถฟัง แล้วเข้าใจในความไม่เที่ยงของสภาพธรรม แต่ไม่ใช่การประจักษ์ลักษณะที่ไม่เที่ยง

เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนามี ๓ ชั้น ปริยัติศาสนา ปฏิบัติศาสนา ปฏิเวธศาสนา ทั้ง ๓ ชั้นนี้ไม่ใช่ชั้นเดียวกัน

ปริยัติศาสนา คือ ขณะที่กำลังฟังเรื่องราวของสภาพธรรม แล้วก็เข้าใจ ขณะที่กำลังฟัง ใครฟัง เราฟัง แต่ถ้าฟังจนกระทั่งเข้าใจว่า ไม่ใช่เราที่ฟัง เป็นธาตุซึ่งเป็นจิต และเจตสิก ก็เริ่มจะสนใจว่า ลักษณะของจิตต่างกับเจตสิกอย่างไร คือ ธรรมจริง ๆ ก็จะสามารถจะเข้าใจโดยพระธรรมที่ทรงแสดงความต่าง เช่น แม้จิต เจตสิกไม่ใช่รูปธรรม เป็นนามธรรม แต่จิตต่างกับเจตสิก เพราะเหตุว่าจิตเป็นสภาพธรรมที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการเห็นแจ้งลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

ขณะนี้ละไรปรากฏ ให้ทราบว่าเพราะจิตกำลังรู้สิ่งนั้น นี่คือลักษณะของจิต ซึ่งเป็นสภาพที่เห็นแจ้ง เห็นเท่านั้น ถ้าเป็นขณะที่ได้ยิน เสียงปรากฏ จิตก็เป็นสภาพที่รู้แจ้งในลักษณะของเสียง เพราะเสียงต่างกัน เสียงเมื่อขึ้น เสียงไถ ก็ต่างกับเสียงปกติ เสียงฟ้าร้อง เสียงพัดลม เสียงอะไรก็แล้วแต่ แต่ละเสียงที่ตลอดชีวิตเราทราบว่า เป็นเสียงอะไรบ้าง เพราะฉะนั้นจิตเป็นนามธาตุที่เกิด แล้วรู้สิ่งนั้น แล้วก็ดับ

เพราะฉะนั้นตลอดชีวิตของเรา ก็คือ จิตเกิดดับ เกิดดับ รู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่ละอย่าง สลับกับจิตที่ไม่รู้อะไรเลย ซึ่งเป็นภวังคจิต

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ไม่มีเสียง คือ ไม่ได้ปรากฏ แล้วมี คือ เสียงปรากฏ แล้วเสียงดับ ก็คือ หามีไม่

นี่คือชีวิตตามความเป็นจริง ที่จะศึกษาจนกระทั่งเข้าใจขั้นปริยัติว่า เป็นธรรม นี่คือ ขั้นปริยัติ แต่เมื่อฟังแล้วมีความเข้าใจที่มั่นคง มีสัญญา ความจำด้วยความเข้าใจ เพราะแม้แต่ความจำ จำโดยไม่เข้าใจก็มี เช่น จำว่าเป็นโต๊ะ จำว่าเป็นเก้าอี้ ไม่ใช่จำด้วยความเข้าใจเลย แต่ขณะที่จำเกิดพร้อมกับปัญญา ก็เป็นสัญญา ความจำในความรู้ที่ถูกต้องมั่นคงว่า ขณะนี้เป็นสภาพธรรม ถ้าเข้าใจอย่างนี้จริง ๆ ก็จะมีการระลึกซึ่งไม่ใช่เรา แต่ขณะนั้นจะเกิดการระลึกได้ว่า สภาพที่เห็นเป็นขณะนี้เอง ซึ่งไม่มีรูปร่าง แต่เป็นธาตุที่สามารถเห็น และขณะที่ได้ยินก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นนามธาตุ ซึ่งไม่มีรูปร่าง แต่สามารถได้ยิน

เพราะฉะนั้นความเป็นเราจากขั้นปริยัติ ก็ค่อย ๆ จาง แต่ไม่สามารถดับกิเลสได้ เพียงขั้นคิด จะต้องเป็นสติปัฏฐาน มีหน้าที่ระลึก พร้อมกับมรรคมืองค์อื่น ซึ่งเป็น สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิเกิด แล้วอบรมไป ค่อย ๆ ระลึกไป ค่อย ๆ เข้าใจไป ทรงอุปมาไว้ว่าเหมือนน้ำที่ละลาย ดื่มดื่ม ดื่มโอง ดื่ม ภาชนะได้ ฉนใด การที่สติเกิด ระลึกลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งตอนแรกก็จะไม่มี ความเข้าใจที่ชัดเจน เพียงรู้ว่า ขณะนั้นสติเกิด จึงระลึก ระลึก คือ มีสภาพธรรม ปรากฏ แล้วสติใส่ใจในลักษณะนั้น

เพราะความจริงตั้งแต่เข้าจนกระทั่งมาถึงเดี๋ยวนี้ แข็งปรากฏใหม่ หรือไม่มีเลย มี แต่ไม่เคยระลึกตรงแข็ง เพราะว่าแข็งก็เป็นแก้วน้ำ ก็เป็นโต๊ะ เป็นช้อน เป็นส้อม เป็นทุกอย่าง คตินึกตามลักษณะที่แข็ง แต่สติปัฏฐาน เพราะพึงรู้ว่า ขณะที่เกิด คิด เรื่องของสิ่งที่ปรากฏ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีสิ่งที่ปรากฏทางตาก่อนแล้วคิด คิดเรื่อง เสียงที่ได้ยิน เป็นคำ เป็นความหมายต่าง ๆ เพราะฉะนั้นต้องมีเสียงปรากฏก่อน แล้วมี การคิดเรื่องคำ หรือความหมายของเสียง

เพราะฉะนั้นก็จะเข้าใจว่า ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย คิดไม่ได้ แต่เมื่อมีสภาพที่คิด ก็คิดเรื่องอะไร ก็คิดเรื่องที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่ได้รส ที่รู้สิ่งที่ กระทบสัมผัส

เพราะฉะนั้นก็แยกโลกของปรมาตถสัจจะกับสมมติสัจจะได้ว่า ปรมาตถสัจจะใคร ก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้ คือ ขณะเห็น ต้องเห็นเฉพาะสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ยังไม่มี ความคิดใด ๆ เจ็บปน ทางหูก็ต้องได้ยินเฉพาะเสียง ยังไม่มีการคิดความหมายเรื่อง เสียงเลย ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย โดยนัยเดียวกัน

แต่โลกของความคิดทั้งหมด คิดจากสิ่งที่เห็น จากเสียงที่ได้ยิน จากกลิ่น จากรส จากสัมผัส เป็นเรื่องเป็นราวทั้งหมดทางใจ ไม่ใช่ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ไม่หลอก ไม่สร้าง ไม่บังคับ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรม ๒ อย่าง คือ ปรมัตถสัจจะและสมมติสัจจะ ปรมัตถสัจจะก็เป็นการรู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ไม่มีความคิดนึกเจือปน

แต่สมมติสัจจะเมื่อคิดขณะใด ก็มีเรา มีเขา มีพระเจ้าแผ่นดิน มีเด็ก มีดอกกุหลาบ มีบ้าน มีอะไรต่าง ๆ นี่ก็เป็นโลกของความคิด แต่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีชั่วขณะที่คิด ถ้าไม่คิด ก็ไม่มี แต่ความจริงในขณะที่คิด ปรมัตถธรรมก็ไม่มีอยู่ในเรื่องราวนั้นเลย คิดถึงคน ก็ไม่ได้มีสีสันวันณะของคน เพียงแต่ทรงจำไว้ว่า มีคนที่เรากำลังคิด เหมือนอย่างที่เคยเปรียบเทียบว่า ขณะนี้ถ้าเราจะเห็นแก้วน้ำนี้ กับการที่เราหลับตาแล้วคิดถึงแก้วน้ำ จะไม่เหมือนกันเลย นึกอย่างไร นึกให้เป็นเหมือนสิ่งที่ปรากฏทางตา นึกไม่ได้ สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่การคิด คิดอย่างไรก็ไม่เหมือนสิ่งที่ปรากฏทางตา แต่จำได้ถึงสณฐานของแก้วน้ำ

เพราะฉะนั้นเวลาที่เราเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทางใจจะคิดถึงสิ่งนั้นต่อ เก็บเป็นเรื่องเป็นราว เป็นสมมติบัญญัติ แม้ในฝัน เวลาฝัน ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้อยู่ เพราะเหตุว่าฝันถึงอะไรก็มีแต่เพียงเรื่อง เรื่องเท่านั้น เวลานี้ใครจะคิดอะไร ก็เป็นเพียงเรื่อง

เพราะฉะนั้นก็เห็นความต่างกันของปรมัตถสัจจะกับสมมติสัจจะ และการอบรมเจริญปัญญาก็ต้องรู้ว่า ถ้าเป็นการคิด ไม่มีสภาพปรมัตถธรรมปรากฏในเรื่อง แต่ตัวจิตที่คิด ไม่ใช่เราคิด เพราะฉะนั้นเวลาที่คิดก็จะไม่หวั่นไหว แล้วก็จะไม่เดือดร้อน ถ้าสามารถจะรู้ว่า คิดไม่ดี ก็เป็นสภาพธรรม ไม่ใช่เรา คิดดี ก็เป็นสภาพธรรม ไม่ใช่เรา และปัญญาก็จะเห็นตามความเป็นจริง รู้จักตัวเองตรง ไม่หลอก ไม่สร้าง ไม่ไปพยายามบังคับ หรือทำสิ่งที่ไม่ใช่ชีวิตจริง ๆ

เพราะเหตุว่าปัญญาจริง ๆ ต้องรู้ว่า ทำสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดให้เกิดไม่ได้เลย แต่สามารถอบรมเจริญปัญญารู้ความจริงของสภาพธรรมซึ่งมีปัจจัยเกิดตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่สามารถมีเราไปแทรก เป็นเราที่จะไปบังคับ ไปฝืนกระแสจิต หรือวาระของวิถีจิตได้เลย เช่น ขณะที่เกิด ขณะแรกเลือกเกิดไม่ได้ แต่จิตที่เกิดต้องเป็น

ประเภทผลของกรรม ที่ภาษาธรรมใช้คำว่า “วิบากจิต” ถ้าได้ยินคำว่า “วิบาก” ไม่ใช่ลำบาก วิบาก ภาษาบาลีต้องเป็น “วิปาก” เพราะภาษาบาลีไม่ใช่ตัว บ ไปไม้ แต่ใช้ตัว ป และต้องออกเสียงทุกคำ วิ ปา กะ เป็นผลของกรรม

เพราะฉะนั้นเวลาที่กระทำความผิด ๆ ไปแล้ว เราไม่สามารถรู้ได้เลยว่า กรรมนี้จะให้ผลเมื่อไร เพราะฉะนั้นจึงมีข้อความในพระไตรปิฎกว่า “กรรมเป็นสภาพที่ปกปิด” ขณะที่กระทำความผิด ก็ไม่รู้ว่า กรรมนี้จะให้ผลเมื่อไร ให้ผลในลักษณะใด และเวลาที่ผลของกรรมเกิด ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ว่า ผลของกรรม คือ วิบากจิตขณะนี้ ชนิดนี้ เป็นผลของกรรมอะไร ผู้ที่รู้ คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาที่มีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นกับใครในครั้งนั้น ก็ไปเฝ้ากราบทูลถาม ทรงแสดงถึงอดีตกรรม หรืออดีตกรรมว่า ผลของกรรมนี้มาจากการกระทำอะไรในอดีต แต่คนอื่นไม่สามารถจะแสดงได้เลย เพราะว่าต้องเป็นปัญญาจริง ๆ ไม่ใช่ปัญญาระดับขั้นที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม ปัญญาที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมบุคคลนั้นเป็นพระอรหันตบุคคล แต่ไม่ประกอบด้วยญาณอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สามารถจะรู้กรรมของแต่ละบุคคล และผลของกรรมของแต่ละบุคคลได้

เพราะฉะนั้นเปรียบเทียบไม่ได้เลย ความรู้ที่ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก กับเราที่เพิ่งเริ่มจะศึกษา เริ่มที่จะค่อย ๆ เข้าใจ เท่าที่กำลังปัญญาของเราจะมี แล้วค่อย ๆ สะสมให้เพิ่มขึ้น จนกว่าจะเป็นการรู้การเข้าใจพระธรรมที่ทรงแสดงไว้ว่า ขณะนั้นเป็นระดับใด เป็นขั้นปริยัติ หรือเป็นขั้นปฏิบัติ หรือเป็นขั้นปฏิเวธ

นี่ก็เป็นสิ่งที่มีจริงในชีวิตประจำวัน ค่อย ๆ ฟังไป ค่อย ๆ เข้าใจไป ค่อย ๆ รู้ระดับขั้นที่ต่างกันของปัญญา อย่าไปหลงคิดว่า รู้แล้ว เพียงขั้นฟัง

พระโสดาบันกับการเกิดเป็นมนุษย์

ผู้ถาม กล่าวกันว่า ผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลมีความทุกข์เหลือเพียงเมล็ดถั่วเขียว ส่วนผู้ที่ยังไม่เป็นพระอรหันตบุคคลนั้น มีความทุกข์เท่ากับแผ่นดิน และที่ว่าพระโสดาบันบุคคลนั้นจะเกิดอีกไม่เกิน ๗ ชาติ ขอเรียนถามว่า

๑. ที่ว่าทุกข์ของผู้ที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์เท่ากับแผ่นดิน ก็ดูมากมายเหลือเกิน ขอถามว่า เป็นไปอย่างนั้นจริงหรือไม่

๒. ที่ว่าพระโสดาบันบุคคลจะเกิดอีกไม่เกิน ๗ ชาติ ท่านจะไม่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์เลยระหว่าง ๗ ชาติ ก็จะเป็นเทวดา พรหม เช่นนั้นใช่หรือเปล่าครับ

สุ. ข้อแรกที่ถามว่า ทุกข์ของพระโสดาบันบุคคลน้อยกว่าทุกข์ของปุถุชนเปรียบเหมือนเมล็ดถั่วเขียว หรือสิ่งที่เล็กน้อยมากกับพื้นปฐพี หรือภูเขาสิเนรุก็ตามแต่ ก็เพราะเหตุว่าพระโสดาบันจะเกิดอีกอย่างมากที่สุดเพียง ๗ ชาติ แต่ให้ทราบว่า การเกิด ๗ ชาติกับการเกิดอีกนับไม่ถ้วน ทุกข์ไหนจะมากกว่ากัน ก็เห็นอยู่ชัด ๆ แล้ว การเกิดดับทุกขณะเป็นทุกข์สำหรับผู้ประจักษ์แจ้ง

และสำหรับเรื่องที่ว่า พระโสดาบันบุคคลจะเกิดเป็นมนุษย์อีกหรือไม่ ต้องเข้าใจว่า บางครั้งทรงแสดงธรรมโดยอุกฤษฏ์โดยสูงสุด เช่น การเกิดของมนุษย์ มีทั้งเกิดในครรภ์ มีทั้งเกิดในไข่ มีทั้งเกิดในถ้ำไคล หรือมีทั้งเกิดเป็นอุปปาติกะ คือ กำเนิดเกิดเป็นมนุษย์เลย

เพราะฉะนั้นสมัยนี้เราจะไปหาว่า ใครเกิดจากถ้ำไคล สังเกตชะ หรือใครเกิดอุบัติขึ้นมาเป็นตัวตน แต่ทรงแสดงโดยอุกฤษฏ์ตามกาลสมัย เช่น ในสมัยที่โลกทำลายและโลกเพิ่งสร้าง และเริ่มจะมีสัตว์เกิด ขณะนั้นไม่ได้เกิดในครรภ์

เพราะฉะนั้นถ้าเข้าใจความต่างของสมัยและการแสดงโดยอุกฤษฏ์ก็จะเห็นได้ว่าโดยอุกฤษฏ์ทรงแสดงว่า เกิดได้ แต่ไม่มีตัวอย่างในพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่จะกล่าวว่า บุคคลนี้เป็นพระโสดาบันแล้วกลับมาเกิดในโลกนี้

รู้ว่าเป็นกุศล แต่ยังเป็นเรา

ศีลกาล เมื่อจิตเป็นกุศล ก็ให้รู้ว่าเป็นกุศล เมื่อจิตเป็นอกุศล ก็ให้รู้ว่าเป็นอกุศล จะกล่าวอย่างไรครบถึงจะถูกต้อง

สุ. ไม่ใช่ต้องกล่าวอย่างไร แต่หมายความว่าธรรมที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ เราค่อย ๆ เข้าใจขึ้น เราอย่าไปหยิบตรงโน้นตรงนี้มาแล้วก็คิดว่า จะต้องเข้าใจ หรือจะต้องพูด

อะไรตรงนี้ แต่เป็นความเข้าใจว่า ที่เราได้ฟังพระธรรม เราเข้าใจอะไร เพราะว่าพระธรรมมีตลอดเวลา แล้วเราเข้าใจอะไรที่เป็นธรรม ที่กำลังปรากฏ ไม่ต้องคิดถึงเรื่องที่จะต้องพูดตาม

ศีลกัล ที่นี้เข้าใจประโยคที่ว่า จิตเป็นกุศลก็รู้ว่า จิตเป็นกุศล จิตเป็นอกุศล ก็รู้ว่าจิตเป็นอกุศล

สุ. เวลาโกรธ รู้ไหมคะ

ศีลกัล ทราบครับ

สุ. เป็นกุศลหรืออกุศล

ศีลกัล เป็นอกุศลครับ

สุ. เวลาโกรธเป็นอกุศล ใคร ๆ ก็รู้

ศีลกัล นี่หมายความว่า สภาพธรรมเกิดขึ้นมาเป็นอกุศล

สุ. อกุศลเป็นอกุศล ใคร ๆ ก็ทราบ

ศีลกัล บางทีมันหลงลืมไปว่า เป็นเราโกรธทุกที

สุ. ก็เป็นเราลืม ถ้าไม่เข้าใจธรรมจริง ๆ ก็ต้องเป็นเรา ไม่ต้องไปสนใจให้เข้าใจจริง ๆ ว่า ธรรม คือ อะไร ขณะนี้เป็นธรรม แล้วเราจะฟังให้เข้าใจว่าเป็นธรรมเพิ่มขึ้น ๆ

ศีลกัล ที่กล่าวอย่างนี้หมายความว่า เป็นการเจริญสติและเจริญความเข้าใจ

สุ. ไม่ค่ะ เราศึกษาเพื่อเข้าใจ ไม่ต้องไปคิดว่า ต้องเจริญ หรือต้องอะไรเลย สิ่งที่เราไม่เคยฟัง ไม่เคยรู้ ก็ฟัง ก็รู้ ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ใครจะใช้คำว่า “ศึกษา” ไม่ใช่คำว่าศึกษา ก็คือ ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ไม่ไปติดอยู่ที่คำ อยู่ในที่นี้จะก็คนก็ตาม ได้ยินข้อความเดียวกัน แต่อยู่ที่การพิจารณา การฟัง ไม่ใช่ฟังแล้วผ่าน แต่ฟังแล้วค่อย ๆ เข้าใจสิ่งที่ฟังจะมากจะน้อยแล้วแต่การสะสม ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ขณะนี้ก็เป็นธรรมดา ธรรม คือ ธรรมดา แต่ธรรมดาของธรรมก็คือว่า เมื่อเป็นธรรมก็ไม่ใช่เรา จะเป็นเราได้อย่างไร พูดอยู่เมื่อไหร่เองว่า เป็นธรรม ก็ต้องเป็นธรรม

นี่คือความตรงของธรรมว่า ธรรมเป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น แต่เพราะไม่รู้ว่าเป็นธรรม ก็เลยเป็นเราไปทั้งหมด เพราะฉะนั้นถึงต้องฟัง ฟังแล้ว ฟังอีก แล้วก็รู้

ปัญญามีหลายระดับ ข้อสำคัญคือไม่ต้องไปห่วงเรื่องมรรค เรื่องผล เรื่องสติปัญญา เรื่องอายตนะ เรื่องอริยสัจ ซึ่งเป็นข้อความในพระไตรปิฎกทั้งหมดและอรรถกถา แต่เริ่มเข้าใจว่า ธรรมหมายความว่าสิ่งที่มีจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ แต่ไม่เคยฟัง ไม่เคยเข้าใจ ก็ฟังจนกว่าจะเข้าใจขึ้น ไม่ใช่พอเข้าใจนิดหนึ่ง ก็อยากเจริญอย่างนั้น จะทำอย่างนี้ กุศลมีก็อย่าง อะไอย่างนั้น

ทรงแสดงสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ขณะใดที่เป็นธรรม ก็คือ เป็นกุศลบ้าง เป็นอกุศลบ้าง ตามประเภทของจิตในขณะนั้น ๆ ให้ความจริง ไม่ใช่มีตัวเราไปติดข้อง ไปต้องการอะไรอีก แต่ให้รู้ตามความเป็นจริงว่า กุศล คือ สภาพที่ดี ก็ทรงแสดงไว้ว่า สภาพที่ดีก็ไม่ใช่เราอีก ไม่ใช่ว่าเมื่อเป็นสภาพที่ดี ก็อยากให้ได้มาก ๆ ทำกันเยอะ ๆ ถูกไหมอย่างนั้น หรือว่ารู้ตามความเป็นจริงว่า กุศลไม่ใช่เรา

อันไหนจะถูกต้องกว่ากัน รู้ว่าเป็นกุศล แล้วอยากจะทำกุศลมาก ๆ อยากจะได้ผลของกุศล หรือเมื่อรู้ว่าเป็นกุศลแล้ว ก็รู้ว่าเป็นสภาพธรรม ที่ไม่ใช่เรา

กุศลเท่านั้นที่เป็นที่พึง

ผู้ถาม ทั้งกุศลและอกุศลก็ไม่ใช่เรา แต่ที่ท่านอาจารย์พูดว่า ยามที่กุศลเกิด ก็มีตัวเราว่าอยากทำกุศล เคยถามท่านอาจารย์มาครั้งหนึ่งแล้วว่า อกุศลไม่ใช่เราแน่ แต่ยังเอากุศลเป็นของเราอยู่

สุ. ทำไมเป็นอกุศลแล้วไม่ใช่เรา แล้วกุศลเป็นเรา

ผู้ถาม รู้สึกว่า อกุศลเป็นสิ่งที่ไม่ดี ก็ต้องไม่ใช่เราในขณะนั้น

สุ. แล้วเป็นของใคร

ผู้ถาม เป็นของคนอื่น

สุ. ธรรมต้องตรง และต้องตอบได้ มีข้อความนี้ว่า “อกุศลไม่ใช่ของเรา แต่กุศลเป็นของเรา” แต่ต้องรู้ความหมาย อกุศลไม่ใช่ของเรา เพราะเหตุว่าเวลาที่อกุศลเกิด ผลก็คือ ทำให้ทุกอย่างวิบัติไป หหมดสิ้นไป สิ่งที่เคยเป็นของเรา เวลาเป็นผลของอกุศลจะไม่ใช่ของเรา หหมดสิ้นไปโดยประการทั้งปวง รูปร่างกายก็หมดไป แขนขา

หมดไป ทรัพย์สมบัติก็หมดไป แต่กุศลเป็นของเรา เพราะเหตุว่านำมาซึ่งสิ่งที่เห็นว่าเป็นของเรา แต่ความจริงโดยปรมาตถธรรม ทั้งหมดไม่ใช่เรา

เพราะฉะนั้นการศึกษา การฟังธรรม ต้องเข้าใจตามลำดับขั้นด้วย ไม่ใช่เจอพยัญชนะนี้จะว่าอย่างไร เช่น “ตนเป็นที่พึ่งของตน” ไม่มีตน แล้วตนจะเป็นที่พึ่งของตนได้อย่างไร ก็ไม่ต้องศึกษากันแล้ว ถ้าแบบนี้ คือ ไม่เข้าใจความหมายโดยนัยของเทศนา ความลึก ความต่างของธรรมที่ทรงแสดง ถ้าทรงแสดงไว้แล้วว่า เป็นธรรม ไม่ใช่เรา ไม่ว่าจะกล่าวโดยนัยใด ๆ ก็ต้องทิ้งคำแรกไม่ได้ คือ เป็นธรรม ไม่ใช่เรา

เพราะฉะนั้นธรรมที่เป็นที่พึ่ง ตนที่เป็นที่พึ่ง ก็คือ ธรรมที่เป็นฝ่ายกุศล ที่เป็นปัญญาจึงจะพึ่งได้ จะไปพึ่งอกุศลไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นก็ต้องฟังและเข้าใจให้สอดคล้อง อยู่ที่ความเข้าใจ คุณคือลัดไม่ ต้องคิดเรื่องอะไรหมด ไม่ต้องคิดเรื่องเจริญ ไม่ต้องคิดเรื่องทำอะไร เข้าใจตัวเดียว เข้าใจนั่นแหละเป็นปัญญา ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจขึ้น ๆ แล้วจะต้องการอะไรยิ่งกว่านี้ ที่ศึกษาธรรมก็เพื่อเข้าใจสภาพธรรมที่มี

เริ่มต้นด้วยความเข้าใจว่าเป็นธรรม

ศีลกาล ที่ท่านอาจารย์ว่า ศึกษาให้เข้าใจขึ้น ผมขอยกตัวอย่างในกรณีที่ว่า กุศลหรืออกุศล เราก็พอจะมองออก

สุ. แต่ไม่ได้มองออกว่า ไม่ใช่เรา

ศีลกาล ใช่ครับ ไม่ใช่เรา แต่เมื่อพูดถึงอัพยาทตะ ที่หมายถึงกิริยา

สุ. หมายถึงวิบาก กิริยา รูป นิพพาน

ศีลกาล ที่นี้พูดถึงกิริยา แปลว่า ไม่ใช่อกุศล ไม่ใช่อกุศล เป็นอัพยาทตะ ที่นี้ลักษณะของธรรมที่เป็นกิริยาจิต ลักษณะเป็นอย่างไรรึครับ

สุ. ก็ไม่ใช่ทั้งกุศลและอกุศล สามารถจะเข้าใจเพียงเท่านี้ ทั้ง ๆ ที่ขณะนี้ กิริยาจิตกำลังเกิดก่อนจักขุวิญญาณ ก่อนชวนจิต ก็มีกิริยาจิต แต่จะไปรู้ได้อย่างไร

นอกจากเข้าใจให้ถูกต้องว่า เป็นกิจ หน้าที่ของจิตที่ต้องเป็นกิริยาจิต จึงทำหน้าที่นั้น กิริยาจิตจะไม่ทำหน้าที่ของวิปากจิต จะไม่ทำหน้าที่ของกุศลจิตหรืออกุศลจิต

ศีลกาล พึงให้เข้าใจ ก็แค่นี้ใช่ไหมครับ

สุ. คุณศีลกาลอยากจะประจักษ์แจ้งลักษณะของกิริยาจิตหรือคะ

ศีลกาล อยากเข้าใจให้มากขึ้นกว่าที่เข้าใจ

สุ. ถ้ารู้ว่า จิตมี ๔ ชาติ แล้วสามารถจะรู้ว่ากุศลอกุศลเป็นเหตุ วิปากเป็นผล กิริยาจิตไม่ใช่เหตุไม่ใช่ผล และจิตแต่ละประเภทก็เกิดขึ้นทำหน้าที่ของจิตนั้น ๆ เพราะฉะนั้นหน้าที่ของกิริยาจิตที่ปุณฺณหรือผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์มี ก็คือ เกิดก่อนจักขุวิญญาณ เกิดก่อนชวนจิต เท่านั้นที่สามารถจะรู้ได้ เพราะอะไรคะ

ศีลกาล ไม่ทราบครับ

สุ. ขณะนี้ไม่ได้รู้ลักษณะของจิต แล้วจะไปรู้จิตนั้น ๆ ได้อย่างไร ขณะนี้เพียงรู้ชื่อจิตแต่ไม่ได้รู้ลักษณะของจิต เพราะฉะนั้นจะไปรู้กิริยาจิตได้อย่างไร ไม่ใช่อยู่ดี ๆ พอเราฟังปั๊บก็อยากจะรู้กิริยาจิต ไม่ได้ แม้แต่เพียงจิตขณะนี้จะป็นกุศลจิต อกุศลจิต กำลังเกิดดับ กำลังทำกิจสืบต่อตามหน้าที่ของจิตนั้น ๆ ก็ยังไม่รู้ว่า เป็นจิต ขณะนี้เพียงฟังเรื่องจิต แล้วต้องการไปรู้กิริยาจิต เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

การศึกษาต้องเป็นไปตามลำดับ ถ้ายังไม่รู้สภาพที่เป็นธรรมไม่ใช่เรา ของจิต เจตสิก รูป เพียงฟัง ก็จะต้องมีปัญญาอีกระดับหนึ่งซึ่งรู้ว่า สภาพธรรมเป็นสิ่งที่มีจริง ที่ทรงแสดงลักษณะที่ชัดเจน ลักษณะ เป็นต้น ของสภาพธรรมนั้น ๆ เพื่อให้ปัญญาเห็นความเป็นอนัตตา เวลาที่สภาพธรรมนั้นเกิดจะได้ไม่สับสน เช่น ลักษณะของคันทะ ลักษณะของโลภะ ลักษณะของโทมนัส ลักษณะของโสมนัส พวกนี้มีจริง ๆ

เพราะฉะนั้นเวลาเกิดก็รู้ว่า นี่เป็นธรรม ไม่ใช่ไปนั่งท่องว่า นี่เป็นธรรม แต่ลักษณะนั้นปรากฏความเป็นธรรม ซึ่งไม่มีใครบังคับบัญชาได้ ต้องสามารถเข้าใจลักษณะตัวจริง ๆ ที่มี ที่ปรากฏ จนกว่าปัญญาจะถึงความสมบูรณ์ ที่จะละความเห็นผิดว่าเป็นเรา

ศีลกาล ที่อาจารย์ว่า จิตที่เป็นกิจของอะไร เมื่อกี้ผมฟังไม่ทัน

สุ. ปัญหาวาราวชชนจิตเป็นกิริยาจิตเกิดก่อนทวิปัญจวิญญาณ ๑๐ มโนทวาราวชชนจิตเกิดก่อนชวนะทั้งหมด

ศีลกาล วัฏฐัพพนจิตเป็นกิริยาจิต

สุ. เป็นมโนทวาราวชชนจิต ทำวัฏฐัพพนกิจทางปัญจทวาร เกิดก่อนชวนะจิต ไม่ใช่เราพอใจแล้ว เราได้ยินอย่างนี้ ไม่ใช่เราพอใจเลย จะตั้งต้นด้วยการที่รู้ว่าเป็นธรรม ยังไม่ต้องไปถึงอะไรเลย แม้ขณะนี้ฟังจนกระทั่ง เข้าใจแจ่มแจ้งว่าเป็นธรรม

ธรรม คือ เป็นสภาพหรือธาตุที่มีจริง ๆ กำลังปรากฏให้รู้ ให้เข้าใจ ไม่ต้องไปคิดเรื่องจะเจริญสติปัฏฐาน ให้สติเกิด ให้บรรลุมรรคผล ไม่ใช่ ขณะที่ฟัง ก็มีสภาพธรรมที่กำลังกล่าวถึงให้เข้าใจ เพราะฉะนั้นถ้าสามารถเข้าใจจริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมขณะนี้ ขณะนั้นก็ไม่ใช่เรา เป็นสติที่ระลึก และปัญญาค่อย ๆ รู้

นั่นคือ สภาพธรรมที่ไม่ใช่เรา ไม่มีตัวตนที่จะเจริญสติ จะทำอะไร แต่เป็นเรื่องเข้าใจจริง ๆ ในสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ขณะไหนก็ได้ ขณะที่ล่วงไปแล้วเมื่อกี้ จะเข้าใจได้ไหม เมื่อก็ตอนที่เรากำลังเดินขึ้นเมรุ แล้วเราจะไปรู้ความจริง รู้จิต เจตสิกตอนนั้น ในขณะที่กำลังนั่งเดี๋ยวนี้ได้ไหม ไม่ได้

เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่กำลังปรากฏ สิ่งนั้นเป็นความจริงซึ่งปัญญาจะต้องค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ไม่ใช่เพียงฟัง แล้วก็คิดเป็นตัวแทนสื่อ แล้วก็คิดเป็นตัวเลข แล้วก็คิดเป็นชื่อ ไม่ใช่อย่างนั้น

ธรรมไม่ข้ามชั้น

พระ เรากับคำว่า “ไม่ใช่เรา” แตกต่างกันอย่างไรร

สุ. ธรรมเกิด แล้วธรรมก็ดับไป แต่ใครรู้ ถ้าไม่รู้ ก็ต้องเป็นเราที่เห็น เราที่ได้ยิน เราที่คิดนึก เราที่ดี เราที่ชั่ว จนกว่าจะรู้ว่าเป็นธรรม

พระ ตามปกติธรรมดา เมื่อเราศึกษาปริยัติมา เราก็รู้ว่า รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง โดยปริยัตินี้รู้แล้ว ใครก็รู้ว่า นั่นไม่ใช่เราแน่นอน แต่ทำไมจึงมากล่าวว่าเป็นเรา

สุ. ชื่อ ไม่ใช่เรา เพราะชื่อ “อนัตตา” ไม่ใช่เรา แต่นั่นเป็นชื่อเท่านั้น ที่ไม่ใช่เรา แต่เวลาที่สภาพธรรมปรากฏ ไม่ได้รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ トラバド ก็ต้องเป็นเราเห็น เราได้ยิน เราได้กลิ่น เพราะเพียงฟังชื่อ “อนัตตา” ก็รู้เพียงแค่ว่า อนัตตาคือความว่าอะไร แต่สภาพธรรมจริง ๆ ซึ่งเกิดแล้วดับ มีลักษณะต่างกัน ไม่ได้ประจักษ์ เพราะว่าอวิชชาไม่สามารถจะรู้ได้ หรือปัญญาขั้นฟัง ก็ประจักษ์การ เกิดดับของสภาพธรรมไม่ได้

พระ. อยากจะทราบว่าคุณโยมสุจินต์บรรยายธรรม บรรยายขึ้นอาการฟัง หรือบรรยายขึ้นประจักษ์ บรรยายขึ้นไหน จะให้รู้อะไร อย่างไร

สุ. การประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมจะเป็นไปไม่ได้เลย ถ้าไม่ได้มี “จิรกาลภาวนา” การอบรม ท่านพระสารีบุตรบำเพ็ญบารมี ๑ อสงไขยแสนกัป เป็นพระโสดาบันเมื่อได้ฟังท่านพระอัสสชิ ก่อนนั้นต้องฟัง ถ้าไม่ฟัง ก็ไม่เข้าใจอะไรเลย เมื่อฟังแล้ว ก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นพระโสดาบันได้ นับตั้งแต่ได้พบพระพุทธเจ้าหลายพระองค์ จนกระทั่งมาถึงกาลที่ได้ฟังท่านพระอัสสชิ หลังจากที่ได้บำเพ็ญบารมีแล้ว ๑ อสงไขยแสนกัป จึงเป็นพระโสดาบัน

พระ. อยากจะทราบ ขั้นตอนตั้งแต่เริ่มฟังจนประจักษ์ว่า ขั้นตอนการ บรรยายของคุณโยมเป็นไปตามลำดับอย่างไร

สุ. เจ้าคะ ๑ อสงไขยแสนกัปหรือยัง

พระ. คือ อยากจะฟังลำดับการแสดงธรรมของคุณโยมว่า การแสดงธรรมของคุณโยมบรรยายตั้งแต่ขั้นการฟังไปจนถึงขั้นประจักษ์ ให้คนฟังเข้าใจโดยลำดับว่าอย่างไร

สุ. ให้เข้าใจโดยลำดับว่า พระพุทธศาสนามี ๓ คือ ปรีติศาสนา ปฏิบัติ แล้วก็ปฏิเวธ อย่าปะปนขั้นปรีติ คือ ขั้นฟังเรื่องราวว่า เป็นขั้นประจักษ์แจ้ง แล้วอย่าปะปนขั้นฟังว่า เป็นขั้นระลึก(ปฏิบัติ) ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แล้วอย่าเข้าใจผิดว่า ขณะใดที่สติปัญญาเริ่มระลึกถึงลักษณะที่กำลังมีขณะนี้ด้วยสติ และปัญญา จะเป็นขั้นปฏิเวธ เพราะว่า ๓ ขั้นนี้ต่างกัน

พระ. หลังจากประจักษ์สภาวะธรรม

สุ. ขึ้นเข้าใจ ไม่มีทางที่จะประจักษ์เลย เพราะฉะนั้นขณะนี้มันเป็นขั้นปริยัติ ก็จะกระโดดไปถึงปฏิเวธ เป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อประจักษ์แล้วหลังจากนั้นไม่ต้องพูดถึง เป็นพระโสดาบันแล้ว ก็ต้องเป็นพระสกทาคามี ต้องเป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ ไม่หลงทาง ไม่เข้าใจผิด เพราะว่ารู้แจ้งอริยสัจ ๔

พระ ผู้ประจักษ์ธรรมต้องเป็นพระโสดาบันหรือเปล่า

สุ. แนนอนเจ้าคะ แต่ก่อนนั้นต้องมีวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น กว่า将达到 มรรคญาณ ผลญาณ

การรู้รูปนามมีประโยชน์อย่างไร

พระ สติปัฏฐาน ๔ ที่คุณโยมบรรยายเพื่อให้ผู้ฟังธรรมเข้าใจ อยู่ในญาณชั้น ไหน

สุ. สติปัฏฐาน ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ เพราะว่าการบรรยายตั้งแต่ครั้งที่ ๑ จนถึงครั้งที่ ๒,๐๐๐ กว่า จะเริ่มต้นตั้งแต่ปริยัติ แล้วปฏิบัติ แล้วจะกล่าวถึงวิปัสสนา ญาณแต่ละขั้นด้วย

พระ แสดงว่า สติปัฏฐาน ๔ เป็นก่อนวิปัสสนาญาณ

สุ. แนนอนเจ้าคะ สติปัฏฐาน ไม่ใช่สติขั้นทาน ขั้นศีล หรือขั้นสมก ภาวนา และอีกประการหนึ่งคำถามของพระคุณเจ้าที่ว่า ถ้ารู้ได้เห็นขณะนี้ สิ่งปรากฏ เป็นรูปธรรม และสภาพรู้หรือธาตุรู้มี จึงเห็น ถ้าสภาพรู้หรือธาตุรู้ไม่มี ก็ไม่สามารถจะ เห็นได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ไม่ใช่สภาพรู้ ไม่สามารถจะเห็นอะไรได้เลย การที่รู้อย่างนี้มี ประโยชน์อะไร นี่เป็นคำถามของพระคุณเจ้าใช่ไหมคะ

การรู้อย่างนี้เป็นการละอนุสัยกิเลส ซึ่งเป็นกิเลสที่ละเอียดมาก ไม่ใช่กิเลสที่ละ ข้นศีล หรือว่าขั้นสมาธิ แต่เป็นขั้นที่สามารถไถ่ถอนความไม่รู้ในสภาพธรรมที่เคยไม่รู้ แล้วก็เคยยึดถือว่าเป็นเรา หรือเป็นของเรา หรือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพราะว่าตาม ความจริงแล้ว สภาพธรรมทุกอย่างจะเกิดได้เมื่อมีเหตุปัจจัย เป็นสังขารธรรม เป็น

สังขตธรรม เป็นสภาพธรรมที่จะเกิดเมื่อมีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง และเมื่อปรุงแต่งแล้วเกิดปรากฏเดี๋ยวนี้ เป็นสังขตะเดี๋ยวนี้ สังขตธรรมทั้งหมดเกิดแล้วดับ

การที่รู้ความจริง ก็คือ ขณะนั้นเห็นถูก เพราะเหตุว่าถ้าไม่มีความเห็นถูกเลย จะกล่าวว่า รู้ความจริงไม่ได้ หรือว่าเห็นความจริงไม่ได้ ต้องเป็นขณะที่มีการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ แล้วเข้าใจลักษณะที่กำลังปรากฏถูกต้อง ซึ่งต้องใช้เวลานานมาก เพราะว่าไม่ใช่เราที่จะไปใช้สติ ไปทำสติ เพราะว่าไม่มีใครใช้สติได้ ไม่มีใครใช้ปัญญาได้ สติจะเกิดเมื่อมีเหตุปัจจัย และลักษณะของสติที่เป็นสติปัฏฐาน ก็คือว่า ขณะนี้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ที่มีจริง ๆ ที่ไม่มีใครไปคิด ไปฝัน ไปทำ แต่ว่าขณะนี้เมื่อมีเหตุปัจจัย สภาพธรรมนั้นเป็นสังขตะปรุงแต่งแล้วเกิดปรากฏ

เพราะฉะนั้น ปัญญาที่รู้อย่างนี้จะละอนุสัยกิเลส ถ้าละอนุสัยกิเลส คือ กิเลสที่ละเอียดมาก เพราะเหตุว่ากิเลสมี ๓ ระดับ กิเลสหยาบ เราเห็นได้จากการประพฤติกุศลชั่วร้าย แสดงว่ากิเลสนั้นหยาบมีกำลัง กิเลสที่ไม่ถึงกับชั่วร้าย ที่จะออกมาเป็นกายทุจริต วาจาทุจริต แต่เกิด แต่ยังไม่แสดงออกไปเลย ขณะนั้นก็เป็ กิเลสชั้นกลาง ไม่ใช่ไม่มี ความขุ่นใจมี แต่ไม่พูด ไม่แสดง โลภะก็มี แต่นั่งเฉย ๆ ใครก็ไม่รู้ว่า มีโลภะนั้นเป็นกิเลสที่เกิดขึ้นทำกิจการงานร่วมกับจิต จึงปรากฏลักษณะของอกุศลเจตสิกนั้น ๆ

แต่ที่กิเลสชั้นหยาบ หรือกิเลสชั้นกลางจะมีได้ ก็เพราะมีกิเลสอย่างละเอียด ซึ่งไม่มีใครรู้เลย นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงตรัสรู้ว่าการจะดับกิเลสหมดสิ้นต้องดับอนุสัย ซึ่งเป็นพืชเชื้อที่จะให้กิเลสระดับกลางหรือกิเลสชั้นหยาบเกิดได้

ตัวอย่างของอนุสัยกิเลสก็คือ ขณะทีนอนหลับสนิท พระอรหันต์นอน กับโจรนอน มีใครจะบอกความต่างได้ไหม กาย วาจาไม่มีอาการปรากฏเลย สภาพของจิตก็เหมือนกัน คือ วิบากจิต ขณะทีหลับสนิท ไม่ว่าจะเป็พระอรหันต์ เป็นพระโสดาบัน เป็นปุณณ เป็นสัตว์ เป็นอะไรก็ตามแต่ ไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลยทั้งสิ้น เพราะไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่คิดนึกทั้งหมด เป็นใคร ชื่ออะไร อยู่ที่ไหน ก็ไม่มีเลยในขณะที่เป็นภวังค์ แต่ออกุศลระดับละเอียดมาก คือ อนุสัย ยังไม่ได้ดับไปเป็น

สมุจเฉท แต่สำหรับพระอรหันต์ไม่มีอนุสัยกิเลสประเภทใด ๆ ทั้งสิ้น ที่จะทำให้เมื่อตื่นแล้วเห็น แล้วเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้นความต่างก็คือ เวลาคนที่ยังมีกิเลสอยู่ตื่น ก็มีอกุศลทันทีที่เห็นที่ได้ยิน แต่เวลาที่พระอรหันต์ตื่น ไม่ว่าจะเห็นอะไร ได้ยินอะไร ทั้งหมดเป็นฉัพพัญญู ไม่หวั่นไหว เพราะว่าไม่มีอกุศลและกุศลที่จะเกิด

กุศลก็ไม่มี อกุศลก็ไม่มี สำหรับพระอรหันต์ เพราะเหตุว่าถ้ายังมีกุศล อกุศลอยู่ ก็ยังมีเหตุที่จะให้เกิดผลซึ่งเป็นวิบากจิต ถ้าเป็นอกุศลจิต เป็นอกุศลกรรม ก็เป็นปัจจัยให้อกุศลวิบากจิตเกิด ถ้าเป็นกุศลที่ได้ทำสำเร็จเป็นกรรม ก็จะเป็นปัจจัยทำให้กุศลวิบากจิตเกิด ไม่มีใครทำให้เห็นเดี๋ยวนี้ ไม่มีใครทำให้ได้ยินเดี๋ยวนี้ แต่กรรมที่ได้กระทำแล้ว เมื่อถึงกาลที่พร้อมจะให้ผลเกิดขึ้น คือ ในขณะที่หลับให้เห็นไม่ได้ แต่เมื่อตื่นแล้วเห็น ไม่มีใครรู้ว่า เห็นขณะนี้ เป็นผลของกรรมอะไร แต่เห็นเป็นวิบาก เป็นผลของกรรมที่ต้องเห็น จักขุประสาทมีกรรมเป็นปัจจัย และเมื่อกระทบกับสิ่งที่ปรากฏ ก็พร้อมที่ทำให้เห็นสิ่งที่ดีบ้างไม่ดีบ้างตามกรรม ถ้าเห็นสิ่งที่ดีก็เป็นผลของกุศลกรรม ถ้าเห็นสิ่งที่ไม่ดีก็เป็นผลของอกุศลกรรม แต่หลังจากที่กุศลวิบาก อกุศลวิบากดับ จิตก็เป็นอกุศล โลกะหรือโทสะ

เพราะฉะนั้นผู้ที่ยังไม่ได้ดับกิเลส ก็ยังมีอนุสัยกิเลสพร้อมที่จะเกิด เมื่อถึงกาลที่เป็นชวนจิต การอบรมเจริญปัญญา รู้ความจริงที่รู้ว่า เป็นธรรม ไม่ใช่เรา จนกว่าจะดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา ถึงความเป็นพระโสดาบันบุคคล จะไม่มีความเห็นผิดใด ๆ เกิดเลย แล้วจะเป็นการมุ่งสู่กระแสของการดับกิเลสต่อไป จนถึงความเป็นพระอรหันต์

นี่คือประโยชน์ของการเห็นแล้วรู้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง มีลักษณะอย่างนี้ ปรากฏได้ทางนี้ และสภาพของธาตุที่เห็น ธาตุที่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ก็ไม่ใช่เรา เกิดขึ้นเมื่อมีเหตุปัจจัย เพื่อที่จะละความเป็นเราทั้งหมดในชีวิตที่เคยยึดถือว่าเป็นเรา

สติปัฏฐานจะเกิดได้ต้องมีความเข้าใจสภาพธรรม

พระ เริ่มตั้งแต่คุณโยมแสดงมา ก่อนจะเข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน ก็ดูเหมือนจะเต็มไปด้วยความคิด ใคร่ครวญในเรื่องนั้นหลังจากฟังมาแล้วพอสมควรทีเดียว

สุ. ฟัง ไม่ใช่การได้ยินเจ้าค่ะ ต้องพิจารณาไตร่ตรองจนกระทั่งเป็นความเข้าใจที่ถูกต้องของตัวเอง

พระ หลังจากฟังเข้าใจแล้ว จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องมียำลดับของการอบรม อบรมอิศัล อธิจิตตภาวนา แล้วอธิปัญญาโดยลำดับ

สุ. คือ การฟังที่ยังไม่เข้าใจ ถ้าเป็นการเข้าใจขึ้น ๆ ก็คงจะรู้ ว่า ต้องเป็นอย่างไรเจ้าค่ะ

พระ อบรมเป็นลำดับอย่างไร

สุ. ต้องฟังจนกระทั่งมีความเข้าใจในสภาพธรรม จนกระทั่งสามารถเป็นปัจจัยให้สติปัฏฐานเกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมขณะนี้ ซึ่งไม่มีใครบังคับให้สติเกิด ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา นี่ลืมไม่ได้เลย ถ้าไม่มีโสตปสาท หรือถ้ามีโสตปสาท แต่เสียงไม่กระทบ จิตได้ยินก็เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้นแม้ว่าขณะนี้จะเป็นธรรมทั้งหมด ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นธรรมหมดตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ถ้าความรู้ความเข้าใจไม่พอ ก็หลงลืมสติต่อไป จนกว่าจะฟังอีก เข้าใจอีก ๆ จนเมื่อไรที่สติปัฏฐานเกิดพร้อมกับสัมมาทิฐิ เพราะเหตุว่าสติปัฏฐานเป็นมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งปกติมีองค์ ๕ ซึ่งจะต้องเกิดพร้อมกับสัมมาทิฐิ สัมมาวาจา สัมมาสังกัปปะ สัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิ ๕ องค์ ก็คงจะรู้ ว่า ขณะนั้นไม่ใช่เราที่จะไปตั้งใจให้สติเกิด แต่เมื่อมีปัจจัย สติก็ระลึกซึ่งสติจะระลึกอะไรก็แล้วแต่ ก็เป็นสติปัฏฐานทั้งนั้น สิ่งที่มีจริง ๆ เป็นสติปัฏฐานทั้งหมด และสิ่งที่มีจริงมีทางที่จะปรากฏได้ ๖ ทาง แต่ต้องมีสภาพภาวะลักษณะ คือ การเกิดดับ จึงจะเป็นสิ่งที่มีจริง ถ้าเป็นเรื่องราวบัญญัติ ก็ไม่ใช่สิ่งที่มีจริง

เพราะฉะนั้นต้องสามารถรู้ความต่างของปรมาตตธรรมกับบัญญัติ ถ้าไม่มีความต่าง ก็ปะปน แล้วก็เป็นแต่เพียงความคิดนึกเจ้าค่ะ

จะวิสุทธิได้ ต้องมีปัญญา

พระ ในมัชฌิมนิกายมีอยู่สูตรหนึ่ง ที่บอกหลักของการประพฤติปฏิบัติ ที่มีผู้ถามพระพุทธเจ้าว่า การศึกษาเล่าเรียนทางโลก ก็มีการบัญญัติการศึกษาไปตามลำดับ พระองค์มีการบัญญัติข้อปฏิบัติไปตามลำดับบ้างไหม พระองค์ก็บอกว่ามีอย่างในสูตรนี้ก็จะบอกว่า เริ่มตั้งแต่ปาติโมกข์สังวรศีล เป็นต้นไป อาตมาเข้าใจว่าก่อนที่จะเข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน ๔ นอกจากฟังให้เข้าใจแล้ว ยังจะต้องมีการอบรมศีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ขึ้นไปตามลำดับด้วย

สุ. ต้องเข้าใจความหมายของ “วิสุทธิ” ว่า ศีล แม้จะเป็นปาติโมกข์สังวรศีล พระภิกษุทุกรูปจะต้องรู้ มิฉะนั้นก็ไม่ใช่พระภิกษุในพระศาสนา แม้ว่าจะมีการประพฤติปฏิบัติตามปาติโมกข์อย่างสมบูรณ์ แต่หาไม่มีการศึกษาค้นถุระ วิปัสสนาธุระ ขณะนั้นก็เป็นอย่างเรา

เพราะฉะนั้นก็เป็นเพียงแค่รักษาศีลปาติโมกข์ แต่ว่าความบริสุทธิ์ของศีล ปาติโมกข์หรือศีลอื่น ๆ ทั้งหมดที่จะวิสุทธิจากความเป็นเรา ก็ต่อเมื่อขณะนั้นเป็นอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เพราะเหตุว่าแม้ไม่มีปัญญา รักษาศีลก็ได้ วิริตฺตฺจฺริตฺตฺ ได้ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๒๒๗ ไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วยเลยก็ได้

เพราะเหตุว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่องสภาพธรรม ไม่จำกัดเชื้อชาติเลย อย่างเห็น เป็นชาติอะไร ชาติไทยหรือเปล่า ชาติญี่ปุ่น ชาติจีน โลภะ ความติดข้องเป็นชาติอะไร ไม่มีเชื้อชาติ ไม่มีอะไรเลยทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นธรรมเป็นธรรม

ถ้าไม่มีการศึกษาให้เข้าใจธรรม แม้จะเป็นผู้ที่มีศีล จะเป็นพระพุทธศาสนาหรือไม่ใช่พระพุทธศาสนาก็ตาม ขณะที่ใครก็ตามวิริตฺตฺจฺริตฺตฺ ขณะนั้นก็เป็นที่เจตสิกที่วิริตฺตฺ วิริตฺตฺเจตสิกเป็นไทยหรือเปล่า เป็นฝรั่ง เป็นอเมริกัน เป็นยุโรปหรือเปล่า ก็ไม่ใช่

เพราะฉะนั้นธรรมไม่ได้มีเชื้อชาติ ไม่ว่าใครก็ตามถ้ามีศีล คนนั้นก็เป็นผู้มีกุศลจิตขณะนั้น ไม่ว่าจะเชื้อชาติใด สามารถจะรักษาศีลได้ตามสมควร บางแห่งอาจจะมียศมากกว่าพระภิกษุก็ได้ ถ้าจะบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นไปอีก ๆ เขาก็ทำได้ แต่ไม่มีปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะนั้นเป็นธรรม

เพราะฉะนั้นเพียงขั้นศีลอย่างเดียว ไม่สามารถจะเป็นศีลวิสุทธิได้ แต่ที่จะเป็นศีลวิสุทธิได้ ต้องมีปัญญาจากการฟังพระธรรม พระธรรมที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง จะมีคำว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา”

นี่คือ ความต่างของพระพุทธศาสนากับศาสนาอื่น ศาสนาอื่นจะไม่สอนคำนี้โดยไม่รู้จักคำว่า “อนัตตา” แต่พระพุทธศาสนา คำสอนทั้งหมด ตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุด ก็คืออนัตตา

เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีการเข้าใจธรรมที่เป็นอนัตตา ขณะนั้นเป็นปาติโมกขสังวรศีล ๑ ในปาริสุทธิศีล ๔ แต่ไม่ใช่ศีลวิสุทธิ

เพราะฉะนั้นในวิสุทธิ ๗ ถ้าจะอ่านดูในพระสูตร ไม่ว่าจะเป็นศีลวิสุทธิ หรือจิตตวิสุทธิก็ตาม ลำดับขั้น ก็คือ ต้องถึงทวิวิสุทธิ และไม่ใช่แบบรณยต์ที่มีคำอุปมาว่า มีทางที่จะต้องใช้รถถึง ๗ คัน จากคันที่ ๑ ถึงตรงนี้ ก็ต้องเปลี่ยนเป็นคันที่ ๒ จากคันที่ ๒ ก็ต้องเปลี่ยนเป็นคันที่ ๓

ถ้าตามพยัญชนะเราก็คิดว่า เหมือนกัน จากตรงนี้ก็ไปถึงตรงโน้น แต่ความจริงการอบรมเจริญปัญญาไม่ใช่อย่างนั้นเลย ความรู้ตั้งแต่ขั้นต้นที่จะเป็นศีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ที่จะถึงทวิวิสุทธิ จะต้องสืบต่อกันไป เหมือนการเดินทางต้องสืบต่อกัน ๗ ช่วง จะขาดช่วงหนึ่งช่วงใดก็ไม่ได้

อย่าไปฟังคำอุปมา แล้วก็คิดเอาเองด้วยความเข้าใจผิดว่า เราก็ลงจากรถคันนี้ไปขึ้นรถอีกคันหนึ่ง แต่ว่าความรู้ที่อบรมมาตั้งแต่ต้นไม่สูญหายเลย และต้องสืบเนื่องกัน ซึ่งแสดงว่า ถ้าไม่มีขั้นต้น ขั้นที่ ๒ ก็เกิดไม่ได้ ขั้นที่ ๓ ขั้นที่ ๔ จนถึงวิสุทธิที่ ๗ ก็เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้นความรู้ทั้งหมดจากขั้นที่ ๑ ไม่ได้หายไป แล้วก็ไปเอาความรู้ขั้นที่ ๒ มา ไปเอาความรู้ขั้นที่ ๓ มา เพราะฉะนั้นการฟังธรรมต้องเข้าใจจริง ๆ ว่า ประโยชน์สูงสุด คือ เพื่อความเข้าใจถูก ถ้าไม่ใช่เพื่อความเข้าใจถูกสอดคล้องกัน ก็จะหยาบพระสูตรตอนนั้นบ้าง ตอนนี้บ้าง แต่ว่าไม่ได้สอดคล้องกันเลย แต่ถ้าจะให้สอดคล้องกันจริง ๆ ก็คือ เข้าใจให้ถูกต้องถึงจุดประสงค์ของการเรียนและความเข้าใจจริง ๆ และไม่ทิ้งความเข้าใจตั้งแต่ต้น ซึ่งจะเป็นบันไดสู่ความเข้าใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป

รู้ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ปิดป้อง

พระ ที่อาตมานำเรื่องนี้มากล่าว ก็เพื่อที่จะทราบและให้ผู้ฟังที่นั่งอยู่ในที่นี้ ทราบด้วยว่า การอบรมต้องเป็นไปตามลำดับ

สุ. ต้องมีขั้นฟังก่อน เป็นปริยัติ ถ้าฟังไม่เข้าใจ แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่า ใครเข้าใจไม่เข้าใจ เราไม่ต้องไปนั่งถาม ไม่ต้องไปนั่งสอบ คุณเข้าใจหรือยัง คุณเข้าใจแค่ไหน แต่คนที่ฟังเองเป็นผู้ตรงที่จะรู้ว่า เข้าใจหรือไม่เข้าใจ เข้าใจแค่ไหน นี่คือผู้นั่นเอง

เพราะฉะนั้นผู้นั้นก็ไม่มีใครไปฝันว่า ไปปฏิบัตินะ จะสอนเรื่องปฏิบัติให้ จะต้องทำอย่างนี้ สติปัฏฐาน คือ อย่างนั้น แต่เมื่อมีการฟัง และมีความเข้าใจขึ้น ความเข้าใจนั้นเองก็จะเป็นปัจจัยปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิด ของใครก็ของคนนั้น เมื่อไรก็เมื่อนั้น ไม่ใช่ว่าแต่ละคนจะต้องมานั่งพร้อม ๆ กัน ทำเหมือน ๆ กัน นั้นไม่ได้แสดงว่า ทุกคนมีปัญญาเหมือนกันที่จะทำอย่างนั้นได้

พระ คนฟังแล้ว บางทีอาจจะเข้าใจว่า แม้ทำทุจริตก็เป็นสภาวะธรรมอันหนึ่ง เพราะว่าเกิดขึ้น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็อาจจะคิดว่า ศีลวิสุทธิ อาจจะไม่จำเป็นก็ได้ หรืออาจจะคิดว่า ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๒๒๗ ไม่จำเป็นก็ได้ เพราะว่าตัวเองใส่ใจสภาวะธรรม

สุ. คิดเอง คิดทั้งนั้นเลยเจ้าคะ แต่ถ้าเข้าใจความจริงก็รู้ว่า พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนทุกอย่างตามความเป็นจริง อกุศลมีหรือเปล่า อกุศลมีจริง เป็นตัวตนหรือเปล่า หรือว่าเป็นสภาวะธรรมที่มีปัจจัยก็เกิดขึ้น ต้องรู้ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ไปปิดป้องว่า อกุศลไม่มีเจ้าคะ

พระ สาธุ

ทุกครั้งที่ฟังเป็นการเตือน

ใจในฐาน อยากให้อาจารย์อธิบายลักษณะ ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ หมายความว่าอะไรครับ

ส. คือ ลักษณะใหญ่ ๆ ลักษณะหนึ่งเป็นสภาพรู้ และอีกลักษณะไม่รู้อะไรเลยทั้งสิ้น ๒ อย่างนี้ที่ต่างกัน ไม่ว่าเราจะอยู่ในโลกไหน ขณะไหน เมื่อไร ก็มีธรรมเพียง ๒ อย่าง แต่ ๒ อย่างนี้เราไม่ได้รู้จริง ๆ เลย เราเพียงแต่จำ เวลาได้ยินเขาบอก เราก็จำ มีนามธรรม มีรูปธรรม และนามธรรมสามารถจะเห็น สามารถจะได้ยิน แต่ไม่มีรูปว่างลักษณะเลย ส่วนรูปมีลักษณะเฉพาะ และมีรูปเพียง ๗ รูปที่สามารถจะรู้ได้ ตั้งแต่เกิดจนตาย ๗ รูปเท่านั้นที่สามารถรู้ได้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ๗ รูปนี้ชื่อว่า “โคจรรูป” หรือ “วิสัยรูป” รูปทั้งหมดมี ๒๘ รูป แต่ที่ปรากฏทุกวัน ๆ ก็ ๗ รูป ๗ รูป อะไรบ้าง ลองนับดู

ใจในฐาน ทางตามีรูปหนึ่ง ทางหูเสียง ทางจมูกก็รูปหนึ่ง ทางลิ้น รส ทางกาย มี ๓ รูป รวมเป็น ๗ รูป

ส. ก็ภพ ก็ชาติ ตลอดชีวิต มี ๗ รูป ๗ รูปเป็นสิ่งที่ปรากฏ แต่ไม่รู้ รู้แต่ชื่อ

ใจในฐาน รู้โดยชื่อ หรือว่ารู้โดยจำว่า ถ้าเห็น ก็เป็นรูปที่เห็นได้ เจริญสติ-ปัญญาก็หมายความว่า รู้โดยตรง ใช่ไหมครับ

ส. รู้ลักษณะของสภาพธรรม เวลานั้นรูปก็กำลังปรากฏ ทางตากก็เห็น ทางหูก็มีเสียงปรากฏ ถ้าทั้ง ๆ ที่เรากำลังฟังเดี๋ยวนี้ สติปัญญาก็ไม่เกิด เพราะว่าเราบังคับสติไม่ได้ แต่เราต้องเข้าใจก่อนว่า เวลาที่เป็นสติปัญญาก็หมายความว่า เราเคยรู้เรื่อง เคยเข้าใจเรื่องรูป ๗ รูปนี้ และเรื่องนามธรรมซึ่งกำลังเห็น กำลังได้ยิน ไม่ใช่สี ไม่ใช่เสียง กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือนามธรรมก็จำ นามธรรมก็คิด หรือนามธรรมก็เป็นสุข เป็นทุกข์ พวกนี้เป็นนามธรรมทั้งหมด มีจริง ๆ ทุกวัน แต่เราก็จำชื่อ แล้วก็จำเรื่อง ตราบใดที่ไม่มีการระลึกลักษณะที่มีในขณะนั้น เป็นสติที่ระลึก และปัญญาค่อย ๆ เริ่มเกิด

นี่คือ การศึกษาอีกแบบหนึ่ง ซึ่งถ้าเราศึกษาเพียงชื่อกับเรื่อง อันนั้นเราจะไม่รู้จักตัวธรรมเลยตลอดชีวิต เราก็จำไปตลอดชีวิตว่า เป็นจิต เป็นเจตสิก เป็นรูป ตลอดชีวิตจะมีแต่ความจำเรื่องราว แต่ตัวธรรมจริง ๆ เราจะไม่รู้จักเลย ถ้าสติปัฏฐาน ไม่เกิด ไม่ระลึก

เพราะฉะนั้นเราต้องเข้าใจว่า จริง ๆ แล้วที่เราศึกษาธรรม ก็เพื่อรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าเราไม่ฟังก่อน ไม่มีทางที่สติจะเกิดระลึก เพราะว่าเราต้องมีความเข้าใจจริง ๆ เมื่อมีความเข้าใจจริง ๆ รู้ว่า สิ่งทีประเสริฐที่สุดใน ๑ ขาติ ก็คือ ขณะที่เราเริ่มจะรู้จักลักษณะของสภาพธรรมโดยสติระลึก ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ก็เป็นปัจจัยให้แม้ขณะนี้เอง ขณะเห็น สติก็ระลึกได้ ขณะได้ยิน สติก็ระลึกได้ ขณะได้กลิ่น ขณะได้ลิ้มรส ทุกขณะ สติก็ระลึกได้

แต่ถ้าเราบอกว่าสติไม่เกิด ไม่ระลึก ก็แสดงว่าไม่มีปัจจัยพอ ที่จะทำให้สติปัฏฐานเกิด แต่ไม่ใช่เราไปแสวงหาว่า แล้วเราจะทำอย่างไร อย่างนั้นไม่ใช่ ไม่มีทางทำ แต่ที่เราเรียนมาแล้วทั้งหมด ก็คือว่า เราจะต้องเข้าใจถูกจริง ๆ เป็นสัจจญาณ เพราะว่าถ้าสัจจญาณไม่มี กิจจญาณ กตญาณก็มีไม่ได้

เพราะฉะนั้นมีเรื่องเดียว หน้าที่เดียว คือ ฟังสิ่งที่กำลังมีเดี๋ยวนี้ กำลังฟังเรื่อง เห็น เรื่องได้ยิน เรื่องนามธรรม เรื่องรูปธรรม เพื่อที่สติปัฏฐานจะได้ระลึกได้ ถ้าเราไม่ฟัง ก็ไม่มีทาง เหมือนการเตือน ขณะที่ฟังครั้งหนึ่ง ก็เท่ากับเตือนให้เรารู้ครั้งหนึ่งว่า เรามีปัญญารู้สภาพเห็นแค่ไหน หรือยังไม่มีเลย ถ้ายังไม่มี เราก็รู้ว่า เราจำชื่อ จำเรื่อง แล้วก็เข้าใจเรื่องราว

รู้เรื่องจิต แต่ตัวจิตจริงๆ ยังไม่รู้

ใจโนธาน ที่เรามีความคิดเห็นว่า จิตเป็นกุศล เป็นอกุศล สำคัญว่า จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล

สุ. ขณะนั้นก็คือ เราจำเรื่อง เราจำเรื่องจิตเป็นกุศล เราจำเรื่องจิตเป็นอกุศล เรายังไม่ได้รู้จักตัวจิตเลย เพราะฉะนั้นทุกอย่าง ความรู้ทั้งหมดต้องตั้งต้นที่

พื้นฐาน เราฟังมาว่า ทุกอย่างเป็นธรรม แต่ทุกอย่างยังไม่เป็นธรรมสำหรับเรา แต่เรารู้ว่า ในที่สุดต้องรู้ว่าทุกอย่างเป็นธรรม เราฟังเรื่องจิต เรารู้ว่าจิตเป็นสภาพรู้ แต่ลักษณะของสภาพรู้หรือธาตุรู้ก็ยังไม่ปรากฏกับปัญญา เพราะว่าปัญญายังไม่เกิดพอที่จะรู้ลักษณะของจิตและเจตสิก

เพราะฉะนั้นเมื่อเรายังไม่รู้ลักษณะของจิต แล้วเราบอกว่าจิตเป็นกุศล จิตเป็นอกุศล ก็คือ ขณะนั้นเป็นความคิดนึก เรื่องกุศลจิตและอกุศลจิต จนกว่าเราจะรู้ลักษณะของจิต มีปัญญาที่สามารถจะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ความรู้ระดับคิดเท่านั้นที่จะเพิ่มขึ้น เพราะว่าถ้าลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไม่ปรากฏ อย่งไร ๆ ก็เป็นความรู้ขั้นคิดตลอด เรื่องกุศลจิต เรื่องอกุศลจิต ทั้ง ๆ ที่ขณะนี้เป็นกุศลจิตที่กำลังฟัง มีศรัทธา มีสติ และกำลังเข้าใจก็เป็นปัญญา แต่ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ เราก็ตอบเรื่องจิตที่เป็นกุศล แต่ตัวที่เป็นกุศลจิตจริง ๆ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่รู้

เพราะฉะนั้นก่อนอื่น ต้องรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่แยกขาดจากกัน ถ้ามีขณะนั้นก็เป็นเรื่องราวทั้งหมด แต่ว่าเวลาที่สภาพนั้น ๆ เกิดขึ้น ความรู้ของเราเป็นความคิดนึกเพิ่มจากการไม่เคยฟัง คือ ก่อนฟัง เราก็มืดมนหรือแข็ง ทุกอย่าง เห็นได้ยิบ เราก็มี โดยที่ไม่เคยฟังมาก่อน

แต่หลังจากที่เคยฟังแล้ว ใจของเราก็มาคิดเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังมีในขณะนั้น แต่ก็ยังคงเป็นความคิด เพราะว่าถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ต้องสามารถศึกษาลักษณะที่มีเป็นปกติว่า ลักษณะนั้น ๆ เป็นลักษณะของรูปธรรมหรือเป็นลักษณะของนามธรรม เพราะเหตุว่าจริง ๆ แล้ว เราทราบว่ามีอะไรเลย นอกจากนามธรรมกับรูปธรรม อย่งไร ๆ เราก็ตอบได้ แต่จริง ๆ เวลานี้เรามีความเข้าใจอย่างนั้นหรือเปล่าว่า ไม่มีเรา มีแต่นามธรรมและรูปธรรม โดยไม่ใช่ขั้นคิด แต่เป็นขั้นที่สติไม่ว่าจะระลึกขณะใด ก็คือ ลักษณะของนามธรรม มีความเข้าใจในลักษณะนั้น เวลาที่สติระลึกเมื่อไร ก็มีความเข้าใจในลักษณะของรูปธรรม

เพราะฉะนั้นเราจึงเข้าใจความหมายของสติปัฏฐานหรือสัมปชัญญะ ว่าแค่ไหนระดับไหน ที่จะทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมโดยถูกต้อง เพราะมีขณะนั้นแล้วก็เป็นความคิด ซึ่งคิด และก็มีลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่เปลี่ยน เหมือนเดี๋ยวนี

เหมือนเดิม แต่สิ่งที่เรากำลังคิดถึงลักษณะนั้น ไม่ใช่สติปัฏฐานหรือเป็นสติปัฏฐาน อันนี้เป็นขั้นต้นที่ต้องทราบ ไม่อย่างนั้นสติปัฏฐานก็เจริญไม่ได้

เพราะฉะนั้นปัญญาจริง ๆ สามารถรู้ทั่ว ข้อสำคัญที่สุด คือ ที่จะละความเป็นเรา ปัญญาต้องรู้ทั่ว อย่างในขณะนี้ ทั้งหมด ถ้าเป็นผู้ที่อบรมสติปัฏฐานมาก ถึงระดับสมบุรณ์เป็นวิปัสสนาญาณ เมื่อสติปัฏฐานเกิด เขาจะรู้เลยว่า เขาสามารถเข้าใจลักษณะของนามธรรมหรือลักษณะของรูปธรรม ไม่ว่าขณะนั้นจะเป็นคิด หรือจะเป็นโกรธ หรือจะเป็นมานะ หรือจะเป็นริษยา หรือจะเป็นเมตตา หรือจะเป็นอะไรก็ตามแต่ ทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นทั้งหมดจะปรากฏกับสติที่ระลึก เพราะเหตุว่าสติเขาจะไม่มี การที่จะให้เรารู้ล่วงหน้าเลยว่า เขาจะระลึกอะไร หรือคนที่เคยเจริญสติมีปัญญามากแล้ว สติจะเกิดหรือไม่เกิด เขาก็รู้ตามความเป็นจริงว่า ไม่สามารถบังคับบัญชาได้

เพราะฉะนั้นปัญญาจะเป็นสภาพที่ค่อย ๆ คลาย ค่อย ๆ ละความไม่รู้ จากสิ่งที่กำลังปรากฏเพราะรู้ขึ้น จนกว่าจะถึงระดับที่สามารถจะเข้าใจว่า สติปัฏฐานเป็นปกติ ไม่ว่าขณะไหน และไม่ใช่เป็นการหวังรอ หรือต้องการให้สติเกิดมาก ๆ เพราะว่ หนทางละ จะต้องละจริง ๆ และละไปโดยตลอด ถ้ายังไม่ละเมื่อไร ต้องการเมื่อไร นั่นคือ กั้นตันที่

นี่คือ ความละเอียดของสติปัฏฐานว่า ถ้าเป็นสติปัฏฐานจริง ๆ ต้องเป็นหนทาง ละความไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

ถ้ามีใครที่อยากมีสติมาก ๆ ถูกหรือผิด ผิด เพราะว่าความอยากเป็นเครื่องสอง ถึงความเป็นตัวตนว่า มากมายสักแค่ไหน

ถึงอยากก็ไม่รู้

นี่นา พุดความจริง ตัวตนที่มีอยู่ แต่คิดว่า ยังไม่รู้กิจของตัวตนแค่ไหน แต่คิดว่าจะมีประโยชน์ ถ้าเราเข้าใจดีขึ้นเรื่องมีตัวตนแค่ไหน

สุ. เพราะจริง ๆ แล้ว ถ้าเราจะจำคำพุดบางประโยค หรือเราอาจจะคิด ขึ้นมาเองก็ได้ เพราะว่าเราสะสมมา “ถึงอยากก็ไม่รู้” เพราะว่าไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถึงได้

ด้วยความอยาก บางคนก็กลัวกิเลสเหลือหลาย พอศึกษาธรรมแล้ว ทำไมเกิดกลัวถึงขนาดนั้น ก็มีอยู่ขนาดไหนตามปกติ และยังลึกลงไปอีก ที่ละเอียดมาก ที่พร้อมจะเป็นปัจจัยให้เกิดกิเลสขณะไหนเมื่อไรก็ได้ แต่ว่าเมื่อไม่มีความเข้าใจ หรือไม่มีความสามารถ หรือไม่มีโอกาสที่จะเข้าใจธรรม ก็พอแล้ว เข้าใจแค่ไหน ก็แค่นั้น

เราจะไปชวนขวายเป็นได้สิ่งที่เราไม่ถึงได้อย่างไร จะไปหีบพระจันทร์ พระอาทิตย์ไม่ได้ เราอยู่ตรงนี้ เราสามารถเข้าใจวันนี้ พรุ่งนี้เราก็สามารถเข้าใจอีก เมื่อเราฟังอีก แล้วเราก็ไม่ขาดการฟัง ก็เป็นเรื่องธรรมดา ไม่เห็นต้องไปทวนความอยากให้ขึ้นมาว่า อยากจะให้มันสติมาก ๆ หรืออะไร

กายถูก วาจาถูก...เมื่อเห็นถูก

สันติ ถ้าเกิดรู้ตัวแล้วไม่ระวัง จะล่องล่อเป็นประจําเลย พยายามระมัดระวังแล้ว พยายามบังคับตัวเอง เพราะว่าสะสมกิเลสมา มีกำลังมากทำให้ล่องล่อ คิดว่าน่าจะมีธรรมที่ทำให้กิเลสส่วนนี้เบาบางลงด้วย

สุ. ธรรมในพระไตรปิฎกเต็มเลย จะเอาระดับไหนได้หมดเลย ระดับทาน ระดับศีล ระดับความสงบของจิต แต่ทุกคนก็รู้ว่า ถ้าไม่มีปัญญาที่จะดับความเป็นเรา ศีลก็สมบูรณ์ไม่ได้ วันหนึ่งวันใดในสังสารวัฏฏ์ก็ต้องล่องล่อ โดยชีวิตของพระโพธิสัตว์เราก็เห็นแล้ว ก็ทรงแสดงไว้ด้วยว่า ผู้ที่จะสมบูรณ์ด้วยศีล ๕ ต้องเป็นพระอริยบุคคล

ถ้าเรามีความเข้าใจอย่างนี้ สิ่งที่เราเข้าใจจะเป็นอุปนิสัยที่จะมีการสะสมที่มีกำลัง เพราะเหตุว่ามีความเห็นถูก กายถูก วาจาถูก

เพราะฉะนั้นถ้าเรามีความเห็นที่จริงแล้ว มันก็เป็นสภาพธรรมที่บังคับบัญชาไม่ได้ถ้าเกิดขึ้น ธรรมของผู้มีปกติสะสมมา จะไม่ล่องล่อ พวกเราล่องล่ออะไรกันบ้างหรือเปล่า ถ้าศึกษาธรรมจริง ๆ แล้วก็พยายามลดน้อยลง อย่างคนที่เขาฆ่าสัตว์ ฆ่าคน ฆ่าปลวก เขาก็ลดน้อยลง ถ้าจำเป็นจริง ๆ บางคนก็อาจจะยับยั้งไม่ได้ใน

ขณะนั้น ต้องในขณะนั้น ทั้ง ๆ ที่ก่อนนั้นก็อาจจะตั้งใจว่า จะไม่ฆ่า แต่พอถึงเวลาจริง ๆ ไม่มีใครรับรองได้ถ้าไม่ใช่พระโสดาบัน

เพราะฉะนั้นถ้าเรามีความเข้าใจจุดนี้จริง ๆ แล้ว เราสะสมปัญญาไปเรื่อย ๆ ปัญญาจะทำหน้าที่ของปัญญาเพิ่มขึ้นได้ แต่ถ้ามีตัวเราที่อยากจะใช้วิธีอื่น อันนั้น ความรู้เรื่องสัจจญาณของเราไม่มั่นคง เพราะเหตุว่าขณะนี้เราไม่ได้ล่องศีลอะไร เราก็ศึกษาธรรม ฟังธรรมให้เข้าใจขึ้น ให้เข้าใจจริง ๆ ว่า สัจจญาณ คือ ไม่ทำอย่างอื่น นอกจากระลึกลักษณะของสภาพธรรม แต่คนที่ไม่มั่นคง พออกุศลเกิด ความเป็นตัวตนจะไม่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะคิดว่าจะใช้วิธีนั้นจะใช้วิธีนี้ แต่จะใช้วิธีไหนก็ตาม ไม่เหมือนกับสติที่ระลึก

ด้วยเหตุนี้จึงทรงแสดงเรื่องการอบรมสติปัฏฐานเป็นสังฆารธรรมที่ประเสริฐกว่าสังฆารธรรมอื่นทั้งหมด สังฆารธรรม หมายถึง สภาพธรรมที่เกิดดับ สภาพธรรมอื่นที่เกิดดับ ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้ปัญญาเจริญที่จะดับกิเลส แต่มรรค สติปัฏฐานเป็นสังฆารธรรมที่ประเสริฐ เพราะเมื่ออบรมไปแล้วก็สามารถดับกิเลสได้

ถ้าเรามีความมั่นคงอย่างนี้ และมีสภาพธรรมกำลังปรากฏ แทนที่เราจะไปหมกมุ่นเรื่องอื่น ที่จะไม่ให้ล่องศีลหรือที่จะไม่ให้กิเลสระดับนั้นเกิด แต่ความที่เราไตร่ตรองธรรมอยู่บ่อย ๆ ก็จะทำให้เราเพิ่มความมั่นคงในเรื่องของการระลึกลักษณะของสภาพธรรม ก็เป็นทางให้สติปัฏฐานเกิดได้ เพราะว่าเวลานี้ จริง ๆ ทุกคนยอมรับว่า มีนามธรรม มีรูปธรรมตลอดเวลา แต่สติปัฏฐานไม่เกิด พอสติปัฏฐานไม่เกิด เขาเริ่มจะทำอย่างอื่น ย้ายเคลื่อนจากการระลึกลักษณะของสภาพธรรม แล้วเมื่อไรจะรู้ว่าขณะนี้ เป็นนามธรรมและรูปธรรม เพราะว่ารู้ยาก สติปัฏฐานเกิดยาก

แต่ถ้ามีความมั่นคงจริง ๆ ไม่ไปคิดเรื่องจะไปทำอย่างอื่น ขณะนั้นก็ยังเป็นปัจจัยที่จะทำให้มีการระลึกได้ ต้องสะสมปัจจัยที่จะทำให้สติปัฏฐานเกิด

อารมณ์ธรรมดา ๆ สะสมจนมีกำลัง

มีข้อความที่ทรงแสดงไว้ว่า เรามีการราคานุสัยแน่นนอน ความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในสัมผัส จะมากสักแค่ไหน ลองคิดดู มี แต่ยังไม่เกิด ยังไม่ได้ปรากฏ แต่เวลาที่เกิดชอบอะไรขึ้นมาสักอย่าง สิ่งที่มีอยู่แล้ว ยังเพิ่มกำลังเข้าไปอีก ทุกครั้งที่เกิดโลภะ

สับปะรด หรือขนมปังสีต่าง ๆ ก็แสดงให้เห็นว่า เราไม่รู้เลยถึงโทษของอันนี้ แต่เราไปคิดถึงโทษใหญ่ข้างหน้า แต่ถ้าเราเห็นโทษแม้เพียงเล็กน้อยของโลภะ เราก็เป็นคนที่ดีค่อย ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน อะไรก็ได้ แล้วแต่ว่าเราจะมีกำลังแค่ไหน

แต่เวลาที่จะไม่สามารถจะเป็นอย่างนั้น โลภะมีกำลัง ก็รู้ว่านี่กำลังของโลภะ เพราะเหตุว่า จิตเป็นสภาพที่รู้อารมณ์ ต้องมีอารมณ์ นี่แน่นอนที่สุด จิตไม่มีอารมณ์ไม่ได้ และก็มีอารมณ์ฉาบฉวย อารมณ์ที่เป็นใหญ่ เป็นที่ต้องการ เพราะเหตุว่าเมื่อคืนนี้เราก็เดินวนหลายรอบที่โต๊ะอาหาร อันไหนที่เราหยิบมา คือ อารมณ์ฉาบฉวย เราไม่ทิ้งอันนั้น เราต้องการอันนั้น

เพราะฉะนั้นจากอารมณ์ธรรมดา ก็เพิ่มเป็นอารมณ์ฉาบฉวย ปัจจัย หมายความว่าถึงสิ่งที่โลภะ ยินดีต้องการ อะไรที่เราไม่ทิ้ง ไม่ใช่แต่เฉพาะสำหรับโลภะอย่างเดียว แม้แต่กุศลก็มี ที่นี้เราจะยกตัวอย่างหรือพูดเพียงบางอย่าง ถ้าเราชอบสิ่งนั้นบ่อย ๆ อารมณ์ฉาบฉวยของเรา คือ ไล่กรอก สมมติว่าไล่กรอกเป็นอารมณ์ฉาบฉวย ปัจจัย เสพคั่นก็เป็นอารมณ์ฉาบฉวยปัจจัย ที่ทำให้ไม่ว่าเราจะเกิดเป็นใครเมื่อไร ชาติไหน สิ่งที่เราคุ้นเคยติดเป็นนิสัยว่า เรามีความชอบ มีความพอใจในอารมณ์อย่างนั้น เช่น บางคนชอบสีแดง แค่ว่าปากกาก็ต้องเลือกสี บางคนก็ชอบสีฟ้า และก็เสื้ออีก แล้วยังลายอีก

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า เราจะเป็นผู้ที่ละเอียดขึ้นในชีวิตประจำวัน และเห็นกำลังของโลภะ หรือความไม่รู้ของเราว่า มากมายที่จะทำให้เรามีอุปนิสัยต่าง ๆ กัน นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ก็ยังเกี่ยวข้องไปถึงอนันตรูปนิสสยปัจจัยอีก เพราะเหตุว่าจิตเกิดดับสืบต่อเป็นของธรรมดา เพราะอนันตรปัจจัย จิตขณะหนึ่งเกิด แล้วดับไป ก็เป็นอนันตรปัจจัยให้จิตขณะต่อไปเกิด ทุกอย่างที่มีสะสมสืบต่อไปถึงจิตขณะต่อไป มีกำลัง

ที่จะเกิดเมื่อไร เราก็จะรู้ว่า นั่นคือ อนันตรูปนิสสยปัจจัย เพราะเหตุว่าเวลาที่เราเห็น ก็เป็นธรรมดา เป็นอนันตรปัจจัย อะไร ๆ ไป แต่สิ่งที่เกิดขึ้น ที่เราสะสมมา มีกำลังที่จะเกิดขึ้น ขณะนั้นก็ยิ่งแสดงให้เห็นความเป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งด้วย คือ นอกจากจะเป็นอนันตรปัจจัย ก็ยังเป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัยด้วย

เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่เราจะพิจารณาเข้าใจสภาพธรรมให้ลึกและก็จะละเอียดขึ้น แต่ละคำที่เราศึกษามา อย่าทิ้ง เป็นความหมายหรือความเข้าใจเบื้องต้น ซึ่งจะทำให้เรามีเข้าใจเวลาที่เราศึกษาละเอียดขึ้น ทำให้เรามีความชัดเจนในความหมายนั้นขึ้น ว่าความหมายเดิม เราทิ้งไม่ได้ เราจะต้องเอามาประกอบหรือขยาย ให้มีความชัดเจนในส่วนนั้น

เพราะฉะนั้นพื้นฐานต้องตามลำดับจริง ๆ คือ เข้าใจสิ่งที่ได้ยินได้ฟังให้ชัดเจน และส่วนอื่นเพิ่มเติมประกอบให้เข้าใจขึ้น อย่างคำว่า อารมณ์หรืออารมณ์ะ จิตต้องมีอารมณ์ แต่อารมณ์ธาติไม่ใช่ต่างหากจากชีวิตประจำวัน และไม่ใช่เกินความเข้าใจด้วย สิ่งไหนที่เราไม่ทอดทิ้ง เราต้องการสิ่งนั้น ขวนขวายที่จะได้มา ก็คืออารมณ์ธาติปัจจัย และก็จะทำให้เราเป็นอุปนิสัยด้วยที่เรามีความต้องการในสิ่งนั้น โดยที่แต่ละคนรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า ไม่เหมือนกันเลย

เข้าใจความเป็นธรรม ไม่ใช่ชื่อ

สุ. เพราะฉะนั้นการศึกษารธรรม ก็มีสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน ที่บ่งให้เราเข้าใจสิ่งที่เราศึกษา แต่การที่เราจะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ไม่ใช่ระดับฟัง ระดับนี้เป็นแต่เพียงส่วนที่จะทำให้เราเกิดระลึกว่า ลักษณะของสภาพธรรมขณะนี้กำลังปรากฏ แล้วเราจะต้องเข้าใจลักษณะนั้นในสภาพที่เป็นธรรม เป็นธรรมแต่ละอย่าง ไม่ใช่เป็นชื่อ เพราะว่าตอนที่ทรงตรัสรู้ ไม่มีชื่อเลย แต่พระปัญญาที่สะสมมาไม่ใช่ระดับของแค่พระโสดาบัน หรือพระสกทาคามี พระอนาคามี หรือพระอรหันต์สาวก หรือพระอรหันต์ที่เป็นอัครสาวก แต่ “อรหันตสัมมาสัมพุทธะ” ด้วย ชื่อนี้ สำคัญมาก

ในขณะที่เราสามารถรู้เพียงบางส่วน แต่สำหรับพระองค์ขณะที่ไม่มีคำเลย เวลาที่สภาพธรรมปรากฏ ก็ทรงแทงตลอด ประจักษ์ถึงความเป็นปัจจัยต่าง ๆ ของสภาพธรรม

ด้วยเหตุนี้เวลาที่ทรงแสดงธรรม จึงแสดงจากการตรัสรู้ การประจักษ์แจ้ง เป็นปัจจัยต่าง ๆ เป็นอะไรต่าง ๆ เพราะการที่ทรงประจักษ์ โดยไม่มีคำเลย

เพราะฉะนั้นขณะนี้ สภาพธรรมมี จิตนี้ มีแน่นอน เจตสิกแน่นอน รูปแน่นอน เราจะรู้จักลักษณะของจิตด้วยสติปัฏฐานเท่านั้น เพราะว่าจิตเป็นธาตุ เป็นธรรม มีลักษณะเฉพาะ จิตเป็นสภาพรู้ และคิดถึงสภาพรู้ที่ กำลังเป็นสภาพรู้ ปรากฏให้รู้ความเป็นสภาพรู้ ขณะนั้นจะมีแสงสว่างไหม จะมีสีไหม จะมีกลิ่นไหม จะมีรสไหม จะไม่มีอะไรทั้งสิ้น โลกนี้เอาออกหมดเลย ไม่เหลือ แต่ก็ยังมีธาตุรู้หรือสภาพรู้

เพราะฉะนั้นเราก็เริ่มที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพรู้ หรือธาตุรู้ จนกว่าจะประจักษ์แจ้งเมื่อไร ก็คือ ไม่มีความสงสัยในลักษณะของสภาพรู้หรือธาตุรู้ แต่ปัญญาขณะนั้นก็ยังไม่พอ ยังอ่อน เพราะว่ายังเป็นช่วงขณะที่ยังไม่มีภาระจะนับว่า กิณาทิ กิ์ชั่วโง่ตามประเภทของสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น คนนั้นก็รู้ว่า ยังจะต้องศึกษาให้มีความแจ่มแจ้งในลักษณะของสภาพรู้อื่น ๆ ด้วย จนกว่าจะละคลายการยึดถือสภาพที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมเรื่อย ๆ ยิ่งขึ้น เพราะเหตุว่าปัญญามีหน้าที่ละความไม่รู้ มีหน้าที่ละความติดข้อง และจะต้องเป็นไปตามลำดับด้วย ถ้าเรามีการเพียงฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม โดยสติปัฏฐานไม่เกิด แล้วเราคิดว่า ขณะนั้นใช่ เป็นสติปัฏฐาน เราไม่มีทางที่จะประจักษ์ลักษณะของสภาพที่เป็นธาตุ ที่เป็นตัวสภาวะธรรมแท้ ๆ

นี่เป็นการฟังที่เราต้องละเอียดในเรื่องของสังขญาณ เพื่อกิจจญาณ คือ สติปัฏฐานเกิด เพื่อกตญาณ และต้องไม่ลืมว่า ทั้ง ๔ อริยสัจ ลึกซึ้ง เพราะฉะนั้นแม้แต่สติปัฏฐาน หรือวามรรคมืองค์ ๔ มืองค์ ๕ ก็ต้องลึกซึ้งด้วย ต้องเป็นไปกับการ “ละ”

ไม่ประมาณความละเอียดของธรรม

ผู้ถาม ที่ท่านอาจารย์พูดถึงได้กรอกว่า เป็นอารมณ์ฉาบฉวย

สุ. คนที่หยิบได้กรอกมา

ผู้ถาม แล้วก็อารมณ์อุปนิสัยปัจจัย แล้วต่อไปเป็นอนันตรูปนิสัยปัจจัย

สุ. ต่อไปจะมีความชอบในรสนี้ ไม่ว่าจะเป็นในรูปได้กรอก หรือในรูปอื่นก็

ตาม

ผู้ถาม เพราะฉะนั้นจากตรงนี้ ที่เราศึกษาเรื่องราวของธรรม เพื่อมาเข้ากับสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้นการศึกษารวมที่ละเอียด ก็ต้องมีประโยชน์สำหรับการพิจารณาธรรมมากขึ้นด้วย ใช่ไหมครับ

สุ. แน่นนอนค่ะ คือ ธรรมเป็นสภาพที่ละเอียด ถ้าใครประมาณว่า ธรรมไม่ละเอียด คนนั้นผิด มีทางที่จะคลาดเคลื่อนไปเรื่อย ๆ เข้าใจผิดต่อไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าเรามีความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นแก่นที่เป็นพื้นอย่างมั่นคง ไม่ใช่ชั่วคราว เวลาที่ศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา เราจะต้องเข้าใจว่า ต้องสอดคล้องกันทั้งหมด และเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้พื้นฐานที่เราเข้าใจแล้ว กระจางชัดเจนขึ้น แต่ไม่ใช่มาลบล้างคำเดิมที่เราเข้าใจอยู่แล้ว

เพราะฉะนั้นอย่างการเข้าใจเรื่องจิตเป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ ต่างกับเจตสิก เราจะรู้ได้เลยว่า ถ้าลักษณะของจิตไม่ปรากฏ เราเพียงแค่พูดเรื่องชื่อ กายานุสัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุสัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุสัสสนาสติปัฏฐาน ธัมมานุสัสสนาสติปัฏฐาน เพราะอะไร เพราะเราไม่สามารถแยกลักษณะของจิตกับเจตสิกได้

เพราะฉะนั้นขณะนั้นถ้าเวทนาปรากฏ แล้วเวลาที่จิตประกอบด้วยเวทนาอะไร เราจะรู้ลักษณะของจิตที่มีเวทนานั้นปรากฏ หรือเราจะรู้ลักษณะของเวทนาเจตสิกซึ่งเป็นเวทนานุสัสสนาสติปัฏฐาน เพราะเหตุว่าสภาพของจิตกับเจตสิกต่างกันแน่นอน จิตไม่จำ จิตไม่รู้สึกรู้สีก แล้วจิตเป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ เพราะฉะนั้นที่ว่า แม้แต่จิตก็เป็นนามธรรม เจตสิกก็เป็นนามธรรม จะรู้จริง ๆ เมื่อไร เมื่อประจักษ์สภาพของธรรมที่เป็นจิต และสภาพธรรมที่เป็นเจตสิกที่แยกขาดจากกัน

เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญปัญญา ต้องเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ และเวลาที่สติระลึกรู้ จะมีการศึกษาลักษณะนั้น เราไม่ต้องมาแยกโดยชื่อ ถ้าความทุกข์หรือสภาพที่เป็นทุกข์ทางกายเกิด ขณะนั้นไม่ต้องแยกเป็นเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ลักษณะของจิตปรากฏใหม่ในขณะนั้น ลักษณะของจิตไม่ปรากฏ ลักษณะของเวทนาปรากฏ ก็ศึกษาเวทนานั้น แต่ว่าความสงสัยหรือความยังไม่กระจ่างชัด ถ้าสภาพธรรมไม่ได้ปรากฏโดยความเป็นธาตุแต่ละอย่าง ความสงสัยของเราย่อมเกิดขึ้นได้ แต่จะหายไปหรือค่อย ๆ ลดลง ต่อเมื่อมีการเข้าใจลักษณะที่เป็นสภาพธรรมนั้นจริง ๆ เพิ่มขึ้น

อย่างโลภะ ย้ายจากเวทนามาเป็นโลภะ เวลาที่เราบอกว่า ขณะนี้เรากำลังชอบ สติปัฏฐานระลึกลักษณะที่ชอบ หรือระลึกรู้ลักษณะของจิตที่ประกอบด้วยโลก เจตสิก ก็เป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ จนกว่าจะรู้ว่าเป็นนามธรรมก่อน เมื่อนามธรรมกับรูปธรรมแยกขาดจากกัน ทั้ง ๆ ที่สภาพธรรมก็ต่างกันอยู่แล้ว แต่ความที่เราไม่รู้ชัดในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เราจะกล่าวได้ใหม่ว่า ขณะนั้นกำลังมีโลภะเป็นอารมณ์ หรือกำลังมีจิตที่มีโลภะเป็นอารมณ์ เพราะว่าทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นนามธรรม

แต่ถ้ามีความรู้ลักษณะของนามธรรมจริง ๆ นามธรรมแต่ละชนิดที่เกิดขึ้น เรารู้ว่าเป็นนามธรรมเท่านั้น และก็มีลักษณะต่างกันอย่าง นามธรรมที่เป็นโลภะ กับนามธรรมที่เป็นจิต นี่ก็ต่างกัน

รูปร่างง่ายกว่านามจริงหรือ

ผู้ถาม อย่างนามธรรม จิตและเจตสิก เราารู้สึกว่าละเอียดมาก แต่รูปธรรม เช่น สภาพรู้ทางตา กับสี กลิ่น รส สิ่งปรากฏทางทวารทั้ง ๕ รู้สึกจะเห็นความแตกต่างกันมากกว่านามธรรมไหมครับ

สุ. แต่อย่าลืมว่า ทั้งนามธรรม ทั้งรูปธรรมเกิดดับเร็วมาก เวลาที่รู้ลักษณะของรูปารมณฺ์ หรือว่าคิดถึงรูปารมณฺ์ ทั้ง ๆ ที่รูปารมณฺ์กำลังปรากฏ ที่เราบอกว่าง่าย เพราะเป็นรูป แต่ความจริงรูปก็ไม่ใช่ง่าย

และบรรดารูปทั้งหมด ที่แสดงเรื่องของรูปารมณฺ์ก่อน เพราะเหตุว่าเป็นรูปเดียวที่ปรากฏให้เห็น ใน ๒๘ รูป แข็งไม่ปรากฏให้เห็นเลย เสี่ยงไม่ปรากฏให้เห็น กลิ่นไม่ปรากฏให้เห็น มีรูปเดียวเท่านั้นที่ปรากฏให้เห็น แล้วง่ายไหม ทั้ง ๆ ที่ปรากฏให้เห็น ที่เรารู้ว่าเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏทางตาเท่านั้น ถ้าเป็นเท่านั้นจริง ๆ โดยการประจักษ์แจ้ง จะคลายความเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด

เพราะฉะนั้นถ้ายังไม่ประจักษ์แจ้งจริง ๆ คลายไม่ได้ และที่จะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ที่จะคลาย วิปัสสนาญาณไหน ต้องเป็นไปตามลำดับที่ละเอียดจริง ๆ ผู้นั้นจะมีความตรงว่า การคลายจะเริ่มเมื่อไร มีความรู้ระดับไหน ถึงจะคลายได้

เพราะฉะนั้นไม่ใช่เป็นการที่ใครก็ตาม พยายามที่จะมองให้เป็นสี ไม่ให้รู้ว่าเป็นอะไรเลย อย่างที่พยายามกันนักกันหนา บางคนที่ไม่เข้าใจ เมื่อไรจะไม่เห็นเป็นหน้าตา เมื่อไรจะไม่เห็นเป็นคนนั้นคนนี้ คนนั้นจะไม่มีทางรู้ ถ้าทำ หรือพยายามจะทำ เพราะเป็นเรื่องของปัญญา มีใครทำปัญญาได้ ไม่มีใครทำปัญญาได้เลย

ปัญญาต้องเป็นสิ่งที่อบรม จนกว่าจะค่อย ๆ เกิดขึ้น และก็เกิดขึ้นตามลำดับด้วย ไม่ใช่จะข้ามขั้น ปัญญาขั้นฟัง ขั้นพิจารณาโดยถูกต้อง เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็สามารถตรงแนวหรือตรงหลักความจริงของสภาพธรรม ไม่คลาดเคลื่อน ซึ่งจะเป็ฯปัจจัยให้มีการระลึกได้

เพราะฉะนั้นก็เป็นปกติ ที่เห็น ก็คือ เห็นอย่างนี้ ไม่ต้องทำ ทำไม่ได้ที่จะไม่ให้เป็นอย่างนี้ ไม่ให้เป็นหน้าตา ไม่ให้เป็นประตู่ เห็นแต่ค่อย ๆ เข้าใจ เริ่มเข้าใจว่า เป็นสิ่งที่เพียงปรากฏทางตา

ตอนแรก ๆ ก็คงจะคิด ไม่มีใครที่ไม่คิด เพราะเรื่องคิดไม่ใช่เรื่องห้าม แต่เป็นเรื่องต้องเข้าใจให้ถูกว่า คิดมีจริง และเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้นก็จะชินกับความคิดว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เหมือนกับที่จะชินว่า ขณะที่เห็นก็เป็นสิ่งที่เพียงปรากฏทางตา ก็ต้องมีการเข้าใจ โดยแรก ๆ อาจจะ

คิด แต่ตอนหลังความเข้าใจจะเกิดโดยไม่ต้องคิด แล้วจะค่อย ๆ คลาย แล้วรู้ว่า สิ่ง
ปรากฏทางตา ก็อย่างนี้เอง

ความพอใจของเราจากสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าไม่มีสิ่งที่ปรากฏทางตา โลภะ
ความติดข้อง เราก็ไม่มี จะมีในสิ่งที่ไม่ปรากฏได้อย่างไร แต่เมื่อสิ่งนี้ปรากฏอย่างนี้
ความติดข้องที่เร็วมาก ละเอียดมากอีกขั้นหนึ่ง ก็สามารถเกิดเป็นอาสวะไหลไปตาม
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

เพราะฉะนั้นการเข้าใจธรรมจริง ๆ ว่า เป็นเรื่องการอบรมเจริญปัญญาที่จะ
เข้าใจถูก แม้แต่ขั้นต้น คือ คิด ซึ่งห้ามไม่ได้ จะคิดนานเท่าไร ก็เป็นเรื่องของสภาพธรรม
ที่มีปัจจัยจะคิด จนกว่าชินแล้วก็สามารถจะค่อย ๆ ลุกขึ้นมาอีกชนิดหนึ่ง จนกว่าจะเป็น
วิปัสสนาญาณต่าง ๆ จนกว่าแม้ขณะนี้ก็สามารถรู้ว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ และมีการ
คิดนึกว่าสิ่งนี้เป็นอะไร เหมือนกับเราเห็นดอกกุหลาบในกระจก เราจะละการเห็นว่า
เป็นดอกกุหลาบในกระจกได้เมื่อไร ทั้ง ๆ ที่ดอกกุหลาบจริง ๆ ไม่ได้อยู่ในกระจก แต่
ความจำของเราเห็นดอกกุหลาบในกระจก ก็นี่ดอกกุหลาบ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีเลย ทั้ง ๆ ที่
เวลานี้ก็มีสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งไม่มีคน ไม่มีสัตว์ และวัตถุที่แข็ง ก็เป็นอีกรูปหนึ่ง
ต่างหาก จะปรากฏเมื่อกระทบสัมผัสเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่เราจะเข้าใจความจริง ไม่ว่าจะเป็นกุหลาบในกระจก หรือ
คนขณะนี้ทั้งหมด ที่จะคลายความเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ต่อเมื่อปัญญารู้ความจริงว่า สิ่ง
ปรากฏ ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ

เป็นผู้ที่ยิ่งไกลและยิ่งไว

สุ. “ต้องเป็นผู้ที่ยิ่งไกลและยิ่งไว” ข้อความนี้มีอยู่ในพระไตรปิฎก แต่
ขึ้นอยู่กับว่าเราสามารถเข้าใจความหมายและการอบรมแค่ไหนอย่างไร อย่างโลภะของ
เรา เราเห็นอย่างหยาบ ๆ ใกล้หรือไกลที่เราเห็นได้ โลภะที่เราเป็นประจำ ที่เราพอจะ
รู้ว่า เราติดข้องในสิ่งนั้นสิ่งนี้ หยาบพอที่จะให้เราเห็นว่า เราติดข้อง สิ่งนั้นใกล้หรือไกล

โลกะที่ติดข้องแม้ในธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งปรากฏเป็นเพียงธาตุ ถ้าใครบอกว่า ไม่มีโลกะ ติดข้อง ก็เป็นพระอรหันต์แล้ว

เพราะฉะนั้น เราจะรู้ใหม่ถึงความละเอียดของโลกะ ซึ่งไม่มีอะไรเลยเป็นวิปัสสนาญาณ รูปธรรมจะเป็นร้อน หรือจะเป็นแข็ง จะเป็นอะไรก็ตามแต่ แต่มีความติดข้องว่าเป็นเรา เพราะว่าความเป็นเรา แต่ละคนมีตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า

ศีรษะจรดเท้า มีเมื่อลักษณะของรูปหนึ่งรูปใดไม่ได้ปรากฏ แต่เวลาที่ปรากฏไม่ใช่ศีรษะจรดเท้า เฉพาะส่วนหนึ่งที่แข็งเท่านั้นที่ปรากฏ ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณลักษณะที่แข็ง ก็ไม่ได้เป็นก้อนใหญ่โต แต่มีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่ แต่ความเป็นเราจะยังคงเหลืออยู่หรือไม่ หรือแค่ความร้อน แค่ความอ่อนก็ตามแต่ ธรรมดา ๆ อย่างนี้ถึงแม้ว่ารู้แล้วที่ผ่านมา ก็จะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง

แต่เวลาที่ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ โลกะมีไหม หหมดหรือยัง ผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ โลกะนั้นไกลหรือใกล้ ถ้าโลกะที่ละเอียดต้องไกล แต่ถ้าสามารถจะรู้ได้ธรรมดาในชีวิตประจำวัน คือใกล้ คือ สามารถจะเห็นตัวใหญ่ ๆ ตัวโต ๆ ได้ แต่ตัวไกลที่ละเอียด ที่ต้องอาศัยปัญญาที่ละเอียดขึ้น จึงจะละได้ ก็เป็นสิ่งที่ไกล

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมต้องเป็นนักรบที่ยิงไกลและยิงไว “ไว” คือสามารถประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป ขณะนี้สภาพธรรมเกิดดับสลับต่อกันโดยที่สติไม่เกิดค้นไม่ระลึก ไม่รู้ ไม่สามารถประจักษ์การเกิดดับ ขณะนั้นก็ยังไม่ใช่ว่าผู้ที่ยิงไว

ก็เป็นเรื่องของการอบรม แต่ต้องเป็นผู้ที่มั่นคง คือ เราจะมีสมาธิเรื่องศีลเป็นอุปนิสัยที่ทำให้เราวิริติเป็นปกติ หรือสำหรับคนซึ่งเขาอาจจะไม่ได้สะสมมาที่จะวิริติแต่พอฟังธรรม เขาก็เปลี่ยนนิสัยได้

อย่างมีคนหนึ่งเขาชอบรายการ “แนวทางเจริญวิปัสสนา” มาก เพราะไม่ได้ห้ามให้เขาค้มเกล้า เพราะเขาค้มเสมอ เราก็จะไปห้ามใครได้ ธรรมเป็นอนัตตา อย่าลืมนะว่าพระธรรม การรู้ว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา” พระผู้มีพระภาคไม่ได้ห้ามใครเลย แต่ทรงแสดงธรรม โดยเหตุ โดยผล โดยตรง โดยละเอียด ให้ผู้นั้นพิจารณาด้วยตัวของเขาเอง จนกระทั่งเป็นปัจจัยให้เขามีการละเว้นเกิดขึ้นเมื่อไร ก็เมื่อนั้น

แต่ไม่ใช่พอฟังวันนี้ คุณอย่าตีมนะ แล้วคุณอย่าตี ๓ เดือน ๘ เดือน วันไหน เขาจะตีอีก เขาก็ตีไม่ได้ ในเมื่อเขามีปัจจัยที่จะเกิดขึ้น ไม่ชาตินี้ ก็ชาติหน้า ไม่ปีนี้ ก็ปีหน้า แต่ถ้าเขาฟังธรรม เหตุผลโดยละเอียด และอบรมเจริญปัญญาไป ปัญญาทำหน้าที่ของปัญญา ไม่มีเรา ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ พวกนี้เป็นสังฆารขันธทั้งหมด

เพราะฉะนั้นทรงแสดงเหตุผล แต่ถ้าเราอ่านไม่ละเอียด ไม่ไตร่ตรองให้รอบคอบ เราคิดว่า พระพุทธเจ้าห้ามฆ่า ห้ามขโมย ห้ามอะไรต่าง ๆ แต่ความจริงทรงแสดง และคนที่มีความเจตนา ที่ใช้คำว่า “สมาทาน” หมายความว่า ถือเอาสิ่งนั้นเป็นข้อปฏิบัติ เราก็ไม่จำเป็นต้องใช้คำนี้ แต่เมื่อไรเราเห็นว่า ทุกคนรักชีวิต แล้วเราไปทำให้เขาเจ็บ ทำให้เขาตาย ต่อไปนี้เราจะไม่ฆ่า เราเพียงแค่นี้ในใจ ภาษาบาลี ก็คือ ถือเอาเป็นข้อปฏิบัติ ที่จะไม่ล่วงศีลต่าง ๆ ก็เป็นเรื่องปกติของชีวิต ซึ่งจะต้องนำด้วยปัญญา

อวิชา ความไม่รู้ ก็นำมาซึ่งกุศลทั้งปวง นั่นคือ หน้าที่ของอวิชา แต่หน้าที่ของปัญญา ก็คือ นำมาซึ่งกุศลทั้งปวง

เพราะฉะนั้นไม่ใช่เรา เป็นตัวเราที่บีบ จะบังคับ จะพยายามเค้นให้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ แต่ว่าปัญญาเท่านั้นที่จะทำหน้าที่ของเขา เพราะว่าถ้ามีปัญญาแล้ว ก็นำมาซึ่งกุศลทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นทาน เป็นศีล เป็นความสงบ หรือว่าเป็นปัญญา เป็นเรื่องที่ทุกคนอาจจะรู้สึกว่ายาก ใช่ไหมคะ ยากหรือง่ายคะ คุณกิมรล

กิมรล ยาก

สุ. ยาก คือ การสรรเสริญพระปัญญาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าง่ายแล้ว ไม่ต้องมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย

สัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ

กิมรล กราบนมัสการท่านอาจารย์ อยากถามที่ท่านอาจารย์พูดว่า ถ้าสัจจญาณไม่มี กิจจญาณก็มีไม่ได้ อยากจะถามว่า สัจจญาณหมายความว่าอะไร

สุ. อริยสัจมี ๔ แต่มี ๓ รอบ เป็นอาการ ๑๒ ของอริยสัจ ๓ รอบ ก็คือ สัจจญาณ ๑ กิจจญาณ ๑ กตญาณ ๑ ในอริยสัจทั้ง ๔ เข้าใจหรือยังคะ

คิมรล เข้าใจชื่อ

สุ. เข้าใจชื่อ สัจจญาณในอริยสัจ ๔ กิจจญาณในอริยสัจ ๔ กตญาณในอริยสัจ ๔ รวมเป็น ๑๒ ซึ่งถ้าเราคิดถึงอริยสัจ ๔ เท่านั้น แล้วไม่รู้เรื่องสัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ เราหลงทาง คือ การที่จะหลงทางไม่ยาก ถ้าศึกษาไม่ละเอียด และประมาทและไม่รอบคอบ เราจะหลงทางง่ายที่สุด เพราะทุกคนคิดว่า อริยสัจ ๔ นี้ ไม่ยาก ทำอะไรก็ได้ เดียวก็รู้ นี่คือ ไม่รู้เรื่องของอาการ ๑๒ คือ ขั้นแรกต้องมีสัจจญาณ มีความเข้าใจในสัจจะ ๔ อย่างมั่นคงว่า ขณะนี้ทุกข์สัจ คือ เดียวนี้ที่เห็น เดียวนี้ที่ได้ยิน ทุกขณะเกิดขึ้นแล้วดับไป

เพราะฉะนั้น ปัญญาที่จะรู้สัจจะอยู่ที่ ๑ คือ สามารถรู้ความเกิดดับของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ ไม่ใช่รู้อื่นเลย ขณะนี้อะไรที่ไม่ปรากฏ คุณคิมรลรู้ได้ไหมคะ อะไรที่ผ่านไปแล้ว หดไปแล้ว คุณคิมรลรู้ได้ไหม

คิมรล ไม่ได้ค่ะ

สุ. ขณะนี้มีสิ่งที่ปรากฏเพราะเกิดแล้วก็ดับทันที เร็วมาก แต่ปัญญาก็ยังสามารถที่จะรู้ ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องที่จะอบรมโดยสติปัฏฐาน ไม่มีหนทางอื่น มีหนทางเดียว

เพราะฉะนั้นเราบังคับให้สติปัฏฐานเกิดไม่ได้ นี่คือการเข้าใจถูกต้องในความเป็นอนัตตา เราถึงส่วนหนึ่งส่วนใดในพระไตรปิฎกไม่ได้เลย ต้องประกอบกัน ขณะนี้ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิดขึ้น ก็คือ ไม่เกิด ผ่านไปแล้ว หดไปแล้ว แต่การฟัง แล้วมีความเข้าใจที่มั่นคงเพิ่มขึ้น จะทำให้สติปัฏฐานเกิดเมื่อไร ใครบอกได้ รู้อารมณ์อะไร ใครบอกได้ ก็บอกไม่ได้เลย แสดงความเป็นอนัตตาตั้งแต่ต้นจนตลอด

เพราะฉะนั้นถ้าเรารู้ว่า ขณะนี้สติปัฏฐานไม่เกิด แต่เราเข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน และเรารู้ว่า สติระลึกลักษณะของสภาพธรรม เป็นสัมปชัญญะอย่างไร แค่นั้น เราก็จะไม่ไปทำสมาธิ เพราะว่า ๒ อย่างนี้ใกล้เคียงกันมาก เพราะว่าเกิดร่วมกัน ต้องสามารถที่จะรู้สติสัมปชัญญะ คือ ปกติอย่างไร แม้จะเพียงเล็กน้อย แต่มีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏ แล้วเรารู้ความต่างของขณะที่หลงลืมสติ กับขณะที่เป็นสติสัมปชัญญะ อันนี้ก็เป็นสัจจญาณ

และเวลาที่สติปัฏฐานเกิดเมื่อไร นั่นคือ กิจจญาณ และเวลาที่รู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรม เป็นวิปัสสนาญาณจนถึงที่สุด คือ เป็นพระอรหันต์ นั่นคือ กตญาณ

นี่นา การคิดที่ถูกต้องเป็นสัจจญาณ ใช่ไหมคะ ที่มั่นคง สติปัฏฐานเป็นทางเดียว เป็นสัจจญาณด้วย ไม่ใช่ชื่อ

สุ. ไม่ใช่จำชื่อ แล้วกับบอกว่า อันนี้เป็นอริยสัจ

นี่นา แต่เราได้ยินเสมอตรงลักษณะอย่างไร โดยฟัง

สุ. เข้าใจว่ามีลักษณะอย่างนั้น และเวลาที่สติปัฏฐานระลึก ก็คือลักษณะตรงกับที่ได้เรียน

ระลึกต่อไปจนกว่าจะชิน

ผู้ถาม ขณะที่ฟังเสียงท่านอาจารย์ ก็มีเสียงน้ำพุอยู่ด้วย ความคิดที่ท่านอาจารย์บอก เราก็ไม่สามารถห้ามไม่ให้คิด อยากถามท่านอาจารย์ว่า ขณะคิดกับระลึกตรงลักษณะ พอจะสังเกตความแตกต่างกันได้บ้างไหมครับ

สุ. การที่จะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ต้องที่ละเล็กทีละน้อย ถ้าไม่มีขณะเริ่มเลย ขณะต่อ ๆ ไปก็มีไม่ได้ แต่ขณะที่เริ่มจะเล็กน้อยมาก เพราะเหตุว่าเกิดแล้วก็ดับไปเร็ว แต่เวลาที่มีความมั่นคง เพราะเหตุว่าได้อบรมนานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเสียงน้ำพุ ก็ต้องเป็นขณะที่นามธรรมรู้ ไม่ว่าจะเป็นเสียงนี้ ก็ต้องมีนามธรรมรู้ ผู้โน้นจึงจะเข้าใจลักษณะของนามธรรมว่า มีตลอดเวลา เพราะว่าสามารถรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่แม้เป็นเสียงน้ำพุชนิดหนึ่ง หรือเสียงที่กำลังพูดได้ยินอีกชนิดหนึ่ง หรือเสียงอื่นอีกชนิดหนึ่ง คือ ทั้งหมดจะเป็นโลกของปรมาตมธรรม เวลาที่สามารถจะเข้าใจว่า ทุกอย่างมี เมื่อจิตกำลังรู้สิ่งนั้น สิ่งนั้นจึงปรากฏได้

เพราะฉะนั้นนี่เป็นหนทางที่จะทำให้โน้มไปที่จะพิจารณาลักษณะของจิต เพราะเหตุว่าจิตเป็นเพียงสภาพรู้หรือธาตุรู้ ไม่ใช่ลักษณะของรูปหรือเสียง แต่น้ำพุปรากฏได้เพราะขณะนั้นธาตุรู้กำลังรู้

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวว่า เมื่อไรที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธาตุและรูปธาตุที่เป็นวิปัสสนาญาณ เมื่อนั้นก็ต้องอบรมการที่จะให้ชินต่อลักษณะของนามที่กำลังมีรูปหรือมีนามเป็นอารมณ์ต่อไปอีกในวันหนึ่ง ๆ เพื่อให้มีความเข้าใจที่ทั่วไปในทุกสิ่งทุกอย่างว่า เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม

มิใช่เพียงแค่ว่ารู้ลักษณะที่เป็นนามธรรม ไม่มีการพิจารณาหรือไม่มีการระลึกต่อไปในลักษณะของนามธรรมอื่นและรูปธรรมอื่น แต่ต้องระลึกต่อไปอีก ๆ จนกระทั่งเป็นโลกของปรมัตถธรรมเมื่อไร เมื่อนั้นแสดงว่า ความเจริญของวิปัสสนา หรือความรู้ถูก ความเห็นถูกตามลำดับของปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณเกิด แต่ถ้าไม่ใช่นามรูปปริเฉทญาณ ก็จะไปเป็นปัญญาขั้นอื่น

แต่ถ้าไม่มีนามรูปปริเฉทญาณการที่จะถึงระลึกลักษณะของนามในขณะอื่น ๆ ก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้นการที่จะระลึกลักษณะของนามในขณะอื่น ๆ ได้ ก็เพราะมีนามรูปปริเฉทญาณแล้ว แต่ว่าในขั้นต้นเมื่อนามรูปปริเฉทญาณยังไม่เกิด ก็เป็นการศึกษาที่ใช้คำว่า “ศึกษา” คือ มีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏสั้นมาก แล้วสติก็ดับด้วย และจะเกิดต่อไปหรือว่าห่างกันเท่าไร หรือไม่ห่างกันเท่าไร ก็เกิดอีก ก็แล้วแต่ปัจจัยทั้งหมด

แสดงให้เห็นว่า ผู้นั้นต้องมีความอดทน “ขันติเป็นตบะอย่างยิ่ง” อดทนที่จะไม่มีความเป็นตัวตนที่จะไปพยายามทำ เพราะว่ากัณฺโถกัณฺโถ ถ้าไม่อย่างนั้นพระผู้มีพระภาคก็จะไม่ตรัสว่า “เราพบนายช่างเรือน” ซึ่งสร้างจริง ๆ สร้างทุกอย่าง สร้างภพ สร้างชาติ สร้างตลอด โดยการนำไปสู่ความต้องการอื่น ๆ เรื่อย ๆ ไม่ใช่การที่จะรู้ลักษณะจริง ๆ ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

วิปัสสนาญาณเกิดแล้ว ก็ต่อไปคืออะไร ๑

อรรถนพ ความสมบูรณ์พร้อมของปัญญา ตั้งแต่วิปัสสนาญาณขั้นที่ ๑ จนถึงขั้นมรรค สำหรับโลกุตตรมรรค นี่แน่นอน ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณ ก็เป็นความสมบูรณ์พร้อม ก็เป็นกตญาณแต่ละขั้น ๆ อันนั้นหมายความว่า วิปัสสนาญาณขั้นที่ ๑ ก็เป็น

ความสมบูรณ์พร้อมของกิจจญาณ คือ การที่สติปัฏฐานได้เกิดขึ้น ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม เนื่องจากมีสังขญาณที่เฝ้ารอบแล้ว ปัญญาก็สมบูรณ์ถึงขั้นที่เป็นวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๑

และหมายความว่ากว่าจะถึงวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๒ ก็ต้องมีการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นกิจจญาณในระหว่างญาณที่ ๑ ถึงญาณที่ ๒ อีก ไม่ใช่หมายความว่าวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๑ จะเกิดขึ้นบ่อย ๆ เพื่อจะถึงวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๒ แต่ต้องเป็นการที่สติปัฏฐานเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม บ่มไปจนวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๒ ที่ ๓ จะเกิด เป็นอย่างนี้ใช่ไหมครับ

สุ. คือ การศึกษาธรรม อย่าติดที่ชื่อ เพราะว่าส่วนที่ติดนิดหน่อย จะมาบังได้ แต่เราต้องคิดถึงเหตุผล เพราะว่าบางครั้งเราต้องทราบ ว่าแสดงโดยอุกฤษฏ์สูงสุด อย่างเช่น จิตตวิสุทธิ จะไม่พูดถึงขณิกสมาธิเลย เป็นที่เข้าใจ อะไรที่เป็นที่เข้าใจต้องกล่าวซ้ำอีกไหม แต่แสดงว่า ได้แก่อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ ถ้าอย่างนั้นคนที่อ่านก็คิดว่า ขณิกสมาธิก็ไม่ได้ ไม่ใช่จิตตวิสุทธิ แต่ที่ทรงแสดงไว้ ทรงแสดงว่ารวมหรือหมายความว่าถึงแม้อัปปนาสมาธิ

เพราะฉะนั้นเราต้องประกอบกันด้วย และจะต้องรู้ความหมายว่า ตรงนี้แสดงทำไมว่า ต้องมีอุปจารสมาธิกับอัปปนาสมาธิสำหรับผู้ถึง ถ้าผู้ที่ไม่ถึง จะมีไหม อัปปนาสมาธิ การเจริญสติปัฏฐานก็เจริญไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นถ้าศึกษาอย่างนั้น ตรงตามตัวหนังสือ ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจผิด เพราะที่จริงที่กล่าวว่า ไม่มี จะมีในที่อื่น ไม่ใช่มีในที่นี้ เราต้องรู้ด้วย เราจะบอกว่าไม่มีไม่ได้ เพราะว่าเขายังไม่ได้อ่านถึงตรงที่มี หรือเขาอาจจะข้ามตรงที่มี แล้วเขาก็บอกว่าไม่มี แต่ความจริงต้องประกอบกันทั้งหมด พิจารณาตามเหตุผล คือ อัปปนาสมาธิไม่มีก็ได้สำหรับผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรม วิสุทธิทั้ง ๗ ต้องครบ เพราะฉะนั้นจะขาดจิตตวิสุทธิไม่ได้แม้คนนั้นไม่มีอัปปนาสมาธิ ก็สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

โดยนัยเช่นเดียวกัน เวลาพูดถึงสังขญาณ กิจจญาณ และกตญาณ ท่านก็กล่าวสูงสุด คือ มรรคจิตและผลจิต แต่ถ้าไม่มีวิปัสสนาญาณ ถอยมาทีละขั้น จะมีการถึงได้ไหม และวิปัสสนาญาณก็เป็นอีกความหมาย เป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่ง

ไม่ใช่สติปัญญาซึ่งเพิ่งเริ่มเกิด แต่เป็นขณะที่สภาพธรรมปรากฏกับปัญญา ซึ่ง
ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมนั้น โดยความเป็นอนัตตา ไม่ใช่ไปนั่งรอคอยว่า
จะเป็นนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว เพราะตอนนี้รู้สึกชัดเจบดี นอนกลางคืนดี ๆ ก็ไม่มี
อะไร รูปอะไรก็หายไปหมด มีแต่สภาพธรรมที่กำลังปรากฏชนิดเดียว ก็เป็นเรื่องคิด
ทั้งหมด เป็นเรื่องหวังทั้งหมด

เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญปัญญา จะถึงความหมายหรืออรรถของการเป็น
เรื่อง “ละ” ไม่ได้เลย เพราะว่าสิ่งที่จะกั้นตลอดก็คือ ความต้องการ โลภะเป็นสมุทัย
เป็นตลอดเลย แต่โลภะจะไม่เป็นสมุทัยต่อเมื่อเรามีความเข้าใจ จะเป็นหรือไม่เป็นไม่
สำคัญ ความรู้ของเราในสภาพที่ปรากฏ มีแค่ไหน

นี่เป็นสิ่งที่ตรงที่สุด เป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง เป็นอุชุปฏิปันโน แล้วไม่หวัง แล้วไม่
คอย แล้วไม่ประเมิน แล้วไม่ไปเทียบเคียงว่า นี่เป็นหรือไม่เป็น เพราะนั่นคือตัวเรา
ไม่ใช่ปัญญาแท้ ๆ ที่กำลังมีสภาพธรรมนั้นปรากฏทางมโนทวาร โดยที่เป็นอนัตตา
ไม่ได้เตรียม แต่จากการอบรมถึงวาระที่วิปัสสนาญาณจะเกิด ก็เกิด

เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นสังขญาณ กิจจญาณ หรือกตญาณ เราก็ต้อง
พิจารณาว่า ทรงแสดงถึงขั้นอุกฤษฏ์ แต่ถ้าไม่มีอย่างนี้ ๆ ในเบื้องต้น อย่างนั้นก็ถึง
ไม่ได้ ถ้าไม่มีสติปัญญา วิปัสสนาญาณก็เกิดไม่ได้ ถ้าวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นไม่เกิด
ก็จะถึงการคลายหรือการละจนกระทั่งถึงโลกุตตระไม่ได้

นี่ขั้นต้น แต่ตอนหลังจะต่อไปถึงปัญหาของคุณอรณพที่ว่า เมื่อวิปัสสนาญาณ
เกิดแล้ว กิจต่อไปคืออะไร นี่กตญาณ มีสังขญาณว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏเกิด
ดับแน่นอน วิปัสสนาญาณที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ประจักษ์การเกิดดับหรือยัง ยัง

เพราะฉะนั้น เขารู้ว่า ต้องเจริญสติปัญญา หรือสติปัญญาต้องเกิดอีก คือ จะไม่
เป็นห่วงวิปัสสนาญาณที่เกิดแล้ว เพราะเหตุว่าถ้าห่วง ติดอีกแล้ว

วิปัสสนาญาณเกิดแล้ว กิจต่อไปคืออะไร ๒

สุ. เรื่องติดนี้จะตลอดหนทาง เพราะฉะนั้นผู้นี้จะต้องเป็นผู้ที่ละเอียดและมีปัญญาจริง ๆ ที่จะรู้ว่า นี่ไม่ใช่หนทาง เพราะฉะนั้นคนนั้นก็เข้าใจความหมายของสี่ลัทธิพทปราคายคัณณะว่า นี่เอง คือ ขณะใดที่เขวไป ไหว้มา หรือว่าออกไปนอกทาง คือ ติดติดหนึ่ง ก็คือ สี่ลัทธิพทปราคาย เพราะถ้าติด พยายามทำอะไร ชักจะตรึงใจ หรือชักจะต้องการขึ้นมาอีกแล้ว

เพราะฉะนั้นผู้นี้ต้องมีความละเอียดที่จะรู้ว่า ถ้าไม่ละ ผู้นี้ก็ไม่มีทางที่จะเจริญต่อไป ถ้าไม่ละความต้องการ เพราะฉะนั้นเขาจะไม่หวั่นไหว ไม่ติดข้อง ตอนนี้น่าจะเป็นวิปัสสนาญาณอีกทีหนึ่ง หรืออีกก้าวหนึ่ง หรืออีกระดับหนึ่ง ทั้งหมดจะคงอยู่ เพราะเหตุว่ายังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท เราก็จะเข้าใจความหมายว่า การดับเป็นสมุจเฉทต้องดับได้จริง แต่ว่าเมื่อไร ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น

เพราะฉะนั้นเมื่อสภาพธรรมมี ไม่ประจักษ์การเกิดดับ ไม่ถึงวิปัสสนาญาณขั้นสูงต่อไป ก็มีการระลึกลักษณะของสภาพธรรมนั้นเพื่อให้คุ้น เพื่อให้ชิน เพื่อให้คลายเพราะเหตุว่าเราติดขนาดที่เราไม่รู้เลยว่า ขนาดไหน สาส์นสาครรรจ์ขนาดไหน

เหมือนผ้าผืนหนึ่ง มีจุดดำไปหมด และก็ติดแน่น จะไปเชียว ก็ไม่มีทางออกไปได้หมดเลย นอกจากทีละจุด ทีละน้อย ๆ แล้วใช้น้ำยาที่เขาใช้กันสมัยโบราณ ดินเหนียวหรืออะไรที่ใช้ในสมัยนั้น ที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎก ส่วนของเราจะยุคไหนสมัยไหนก็ตามแต่ย่อมเหมือนกัน

คือ สิ่งที่จะค่อย ๆ คลายความไม่รู้ และความเห็นผิดในสภาพธรรม คนนั้นต้องระลึกลักษณะของสภาพธรรมโดยความเป็นอนัตตา และความเป็นอนัตตาต้องเพิ่มขึ้น ๆ จนกระทั่งไม่ใช่ว่า อกุศลมาแล้ว แล้วจะทำอย่างไรดี หรืออะไรอย่างนี้ คือเป็นเรื่องของความเป็นเราทั้งหมด ที่แสดงให้เห็นว่าเริ่มไม่รู้ความเป็นอนัตตาอีกแล้ว

แต่ถ้า อกุศล ก็คือ หมดแล้ว กุศล ก็คือ หมดแล้ว คือ ไม่มีเราอยู่ในนามธรรมและรูปธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นโลกของปรมัตถธรรม จนกว่าจะประจักษ์เป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นต่อไป

ก็คือ เหมือนอย่างนี้แหละ คือ จะต้องไม่มีการติดข้อง ไม่มีความหวัง แล้วก็
อบรมเจริญสติปัฏฐาน แล้วมีความรู้ด้วยตัวของตัวเองว่า คลายไปแค่นั้น “คลาย”
คือ สามารถที่เมื่อระลึก ก็รู้ในความเป็นนามธรรมและรูปธรรม หรือว่ายังก่อน ยัง
จะต้องระลึกไปอีก ศึกษาไปอีก จนกว่าจะถึงระดับนั้นได้

ก็เป็นเรื่องตรง โดยขั้นการศึกษา สัจจญาณ ทุกคนรู้ว่า ต้องหมายความว่า
ความมั่นคงจริง ๆ ว่า สัจจญาณ ได้แก่ ๑. ทุกข์ ๒. สมุทัย ๓. นิโรธ ๔. มรรค ทั้ง ๆ ที่ไม่
ประจักษ์เลย แต่มีความมั่นคงว่า ทุกข์ คือ เดียวนี้ ไม่ใช่เวลาอื่น ไม่ไปทำอย่างอื่นเลย
และโลภะก็เป็นสิ่งที่ควรละด้วย ถ้าไม่มีความรู้ขั้นสัจจญาณ เขาก็ตามโลภะไป ไม่ได้
ละ และต้องรู้ด้วยว่า หนทางนี้เป็นหนทางที่เมื่อละแล้ว จึงสามารถประจักษ์ลักษณะ
ของนิพพานได้ ก็เป็นสิ่งที่เขามีความมั่นคงว่า ถ้ายังคงมีโลภะ ความติดข้องในสังขาร
ชั้นทั้งหลาย ในสังขารธรรม จะไม่มีการละสังขารธรรมเพื่อจะไปสู่วิสังขารธรรมเป็น
อามรณ์

นี่คือ ขั้นสัจจญาณ และต้องรู้ด้วยว่า หนทางนี้ คือ ทางเดียว คือ สติปัฏฐาน
ไม่ใช่สมาธิปัฏฐาน ไม่ใช่อะไร ๆ ปุฏฐานทั้งนั้น นี่คือ สัจจญาณ โดยที่สติปัฏฐานยัง
ไม่ได้เกิด ขณะใดที่สติปัฏฐานเกิด นี่คือ กิจจญาณของสติปัฏฐาน ไม่ใช่วิปัสสนา
ญาณเลยขั้นนี้ แต่กตญาณขั้นแรกที่สุดก่อนจะไปถึงขั้นนั้น ก็คือ สามารถเห็นลักษณะ
ของสภาพธรรมโดยความเป็นธาตุ โดยความเป็นธรรมแต่ละอย่าง ขณะนั้นถึงจะ
สามารถรู้ว่า อันนี้ต้องดับจึงจะเป็นทุกข์ และถ้ายังมีความติดข้องในอันนี้อยู่ ใน
วิปัสสนาญาณนี้อยู่ ก็เป็นสมุทัย ก็จะไม่ถึงมรรค

เพราะฉะนั้นหนทางก็คือ เป็นเรื่องของการละ ซึ่งกตญาณของเขาในขณะที่มี
การรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรม คือ ขณะนั้นไม่มีตัวตน แต่รู้ว่า เป็นเรื่องของธรรมโดย
ตลอดที่จะต้องค่อย ๆ เพิ่มขึ้น เพราะว่าความรู้อ่อนที่จะเป็นกิจจญาณ หรือกตญาณ
เป็นเพียงความเข้าใจ สัจจญาณ ถ้าเอาอันนั้นเป็นอันนี้เลยก็ไม่ได้ หรือจะเอากิจจ
ญาณเป็นความรู้ที่สมบูรณ์เลยก็ไม่ได้ แต่จะเอาเพียงแค่วิปัสสนาญาณมาเป็นความรู้ที่
สมบูรณ์เลยก็ไม่ได้ แต่จากปัญญาขั้นวิปัสสนาญาณ เขารู้เลยว่า ไม่มีเรา ทั้งหมด
เป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งหมด

เพราะฉะนั้นการที่จะรู้ลักษณะของทุกข์ ซึ่งขณะนั้นแม้ลักษณะของสภาพธรรมปรากฏทีละอย่าง แนนอน สภาพธรรมจะปรากฏพร้อมกันไม่ได้เลย ไม่ว่าจะเป็นเสียง ไม่ว่าจะเป็นกลิ่น ไม่ว่าจะเป็นความคิดนึก ไม่ว่าจะเป็นทุกขเวทนา หรืออะไรก็ตามทีละอย่าง

เพราะฉะนั้น จากการที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมทีละอย่าง เป็นระดับขั้นของนามรูปปริจเฉทญาณ แม้ว่าสภาพหนึ่งเกิด แล้วดับไป อีกสภาพหนึ่งเกิดต่อ แล้วดับไป อีกสภาพหนึ่งปรากฏต่อ แล้วดับไป แต่ปัญญาขั้นต้นไม่ถึงระดับที่จะเป็นอุทยัพพญาณ แต่สัจจญาณของเขามี ที่จะรู้ว่า อันนี้ที่เขาไม่รู้ แต่เขาจะรู้ได้ต่อเมื่อเขาอบรมต่อไป

เพราะฉะนั้นก็มีความมั่นคง โดยที่ขณะนั้นไม่มีเรา แต่เป็นตัวกตญาณ ปัญญาในระดับที่สามารถรู้ถึงสัจจญาณ ที่มั่นคงต่อไปอีกระดับหนึ่ง เพราะว่าสัจจญาณของคนทีวิปัสสนาญาณยังไม่เกิด กับสัจจญาณของคนทีวิปัสสนาญาณเกิด หรือสัจจญาณของผู้เป็นพระอริยบุคคล ก็ต้องต่างกัน แต่ทั้งหมดก็คือ จะต้องติดตามไปทั้งอริยสัจ ๔ และในญาณ ๓ รอบ

แต่เวลาที่วิปัสสนาญาณแรก แม้ว่าสภาพธรรมปรากฏทีละอย่าง เพราะว่าปรากฏ ๒ อย่างไม่ได้ นี่คือความจริง แต่ปัญญาระดับนั้นไม่ถึงขั้นที่จะประจักษ์การเกิดดับ เพราะเหตุว่าเขาจะต้องอบรมที่จะชินต่อโลกของปรมาตม ที่จะชินต่อลักษณะของนามธรรมรูปธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น จนกระทั่งละความสงสัยไปที่ละเล็กทีละน้อยตามลำดับขั้น เพราะเรื่องของการรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นเรื่องของการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท แต่สติปัญญาดับกิเลสไม่เป็นสมุจเฉท วิปัสสนาญาณแรก ๆ จนกระทั่งมรรคจิตยังไม่เกิด ยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท จะดับเป็นสมุจเฉทต่อเมื่อโลกุตตรจิตเกิด

เพราะฉะนั้นคนนั้นจะมีความเข้าใจถูกในทุกขั้นตอน เราจะใช้คำว่า กตญาณ หรือไม่ใช่คำว่า กตญาณ หรือไม่ใช่คำพูดใด ๆ ก็ตาม แต่เปลี่ยนลักษณะของสภาพธรรมนั้นไม่ได้ แต่แสดงให้เห็นถึงความต่างกันของขั้นที่เป็นสัจจญาณ ขั้นที่เป็นกิจจญาณ และขั้นที่เป็นกตญาณ ตามลำดับ

ชั้นธรรมดาหรือชั้นอุกฤษฏ์

สันติ ถ้าเป็นอุทฺทยัพพญาณ ก็คงจะเห็นการละกิเลสโดยชัดเจน เป็นปหานปริญญาใช้ไหมครับ

สุ. ยังคะ

สันติ เป็นอุทฺทยัพพญาณ

สุ. ยังไม่ใช่ปหานปริญญา ต้องภังคญาณ ถึงจะเป็นปหานปริญญา

สันติ แต่ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณแรก จะเห็นการละกิเลส ละตัณหาด้วยไหมครับ

สุ. ขณะนั้นแม้โลภะเกิด ไม่มีความเห็นว่า โลภะนั้นเป็นเรา เพราะขณะนั้นลักษณะของธาตุเท่านั้น ที่ปรากฏกับวิปัสสนาญาณ คือ เป็นธรรมแต่ละอย่าง เวลาที่เป็นวิปัสสนาญาณ จะไม่มีลักษณะที่ปรากฏเหมือนอย่างเวลาที่ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ เพราะว่าลักษณะนั้นไม่มีอะไรนอกจากธาตุ แต่มีความคิดได้ ทุกอย่างยังเหมือนเดิม คือ คิดได้สงสัยก็ได้ในขณะนั้น แต่ขณะนั้นไม่ใช่เรา แต่ว่าเป็นธาตุสงสัยที่ปรากฏ ทุกอย่างเหมือนเดิม เพราะว่ายังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท

สันติ กตญาณจะรู้ในอริยสัจ ๔ หรือครับ เพียงแต่สงสัยว่า ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณแรกเป็นกตญาณที่รู้ในทุกขสัจเท่านั้น หรือรู้ในสมุทัยสัจด้วย

สุ. คุณสันติต้องคิดถึงระดับธรรมดากับระดับอุกฤษฏ์ แล้วที่ทรงแสดงโดยระดับอุกฤษฏ์มีไหม เช่น จิตตวิสุทธิ ได้แก่ อุปจารสมาธิกับอัปปนาสมาธิ นี่คือ จิตตวิสุทธิ เพราะฉะนั้นถ้าไม่ใช่อัปปนาสมาธิ จะเป็นจิตตวิสุทธิไหม เหมือนถ้าไม่ถึงขั้นนั้นจะเป็นกตญาณไหม ใช่ไหมคะ

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องทราบว่า ทรงแสดงโดยนัยอุกฤษฏ์ซึ่งนัยอุกฤษฏ์มีเครื่องเทียบเคียงว่า แม้แต่จิตตวิสุทธิที่ไม่กล่าวถึงขณิกสมาธิเลย แต่กล่าวเฉพาะอุปจารสมาธิกับอัปปนาสมาธิ เราก็ต้องเข้าใจว่า หมายรวมถึงด้วย เพราะขณะนั้นประกอบด้วยปัญญา ปัญญาเท่านั้นที่จะทำให้วิสุทธิ เพราะเหตุว่าถ้าคนนั้นถึงอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ โดยที่ไม่ใช่สติปัฏฐาน คือ ไม่มีศีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ

ทวิวิสุทธิตัวแล้ว แม้ได้ฌานก็ไม่ใช่จิตตวิสุทธิตัว ปฐมนาน ทุตินาน จนถึงเนวสัญญานา จะไม่ใช่จิตตวิสุทธิตัว

เพราะฉะนั้นถ้าเราอ่านโดยไม่รอบคอบ เราก็จะคิดว่า อุปจารสมาธิกับอัปปนาสมาธิเป็นจิตตวิสุทธิตัว แต่ความจริงต้องเป็นในวิสุทธิตัว ๗ ตามลำดับ จากศีลวิสุทธิตัว ศีลธรรมดาไมวิสุทธิตัวเลย เพราะเหตุว่าขณะนั้นเป็นเรา สมาธิธรรมดาจนกระทั่งถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะก็ไม่วิสุทธิตัว เพราะเหตุว่าไม่มีความรู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม ที่จะเป็วิสุทธิตัวได้ สมาธิทุกชั้นก็ต่อเมื่อประกอบด้วยปัญญา คือสติปัฏฐานที่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมนั้นว่า เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม

เพราะฉะนั้นแม้แต่จิตตวิสุทธิตัว พวกที่ได้ฌานทั้งหมด ไม่ใช่จิตตวิสุทธิตัว ถ้าไม่เข้าไปในการอบรมเจริญวิปัสสนา หรือสติปัฏฐาน

คือ จะต้องเข้าใจ ไม่เพียงเอาแต่ชื่อมา นี่ก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่งว่า ถ้ากล่าวถึงจิตตวิสุทธิตัว ได้แก่ อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ คนก็จะเข้าใจว่า เวลาเป็นอุปจารและเป็นอัปปนา นั่นคือ วิสุทธิตัว แต่ความจริงไม่ใช่ ต้องเป็นเรื่องของอบรมเจริญปัญญาชั้นใด กตญาณก็เหมือนกัน เราจะไปจับต่อนั้นตอนเดียว แต่เราก็จะต้องคิดถึงว่า ชั้นที่ไม่ถูกอุกฤษฏ์มีไหม ชั้นที่เป็นวิปัสสนาญาณ ไม่ใช่ชั้นสติปัฏฐาน แต่เป็นชั้นวิปัสสนาญาณตามลำดับ

สัจจญาณไม่ใช่เฉพาะปริยัติ

นี่นา แต่ก่อนดิฉันเข้าใจว่า สัจจญาณเป็นปริยัติ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่อย่างนั้น ต้องปฏิบัติด้วย แล้วก็มีหลายระดับ ถ้าเป็นกิจจญาณ มีสัจจญาณด้วยที่สลับกันได้ไหมคะ

สุ. อันนี้เรากำลังพูดถึงชื่อ แล้วชื่อจะมีปัญหามากสำหรับเรา จะหยิบยกตรงนี้มาชื่อหนึ่ง ตรงนั้นชื่อหนึ่ง แล้วพยายามเข้าใจ แต่ถ้าเราเข้าใจสภาพธรรมกับเหตุผล ชื่อตามมาก็หลังได้ อย่างคุณนี่น่าจะคิดว่า สัจจญาณเฉพาะปริยัติใช้ไหม

นี่นา แต่ก่อน

สุ. แต่เดี๋ยวนี้ไม่ใช่เฉพาะปริยัติ เพราะเหตุว่า ๓ รอบ ไม่ใช่รอบเดียว ถึงจะเป็น ๑๒ ได้ จะขาดอันหนึ่งอันใดไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นต่อไปนี้ไม่ได้หมายความว่า สัจญาณไม่ใช่ปริยัติ รวมปริยัติด้วย และเมื่อมีสัจญาณแล้ว ก็มีกิจญาณ เวลาที่มีกิจญาณ สัจญาณหายไปหรือเปล่า

นีน่า ไม่หายไป

สุ. มีด้วยหรือเปล่า

นีน่า ต้องมีด้วย

สุ. เพราะฉะนั้นเราถึงได้เข้าใจว่า หมายความว่าอย่างไร ไม่ใช่พอถึงอันนี้แล้ว อันนั้นไม่มี หายไป แล้วพอถึงกตญาณ สัจญาณมีไหม กิจญาณมีไหม หรือมีแต่กตญาณ

นีน่า การศึกษาต้องอยู่ร่วมกัน ไม่หายไป

สุ. ไม่ใช่ขาดหายไป

พระไตรปิฎกกับอรรถกถาช่วยให้เราไม่ผิด ถ้าเรามีความเข้าใจถูก จะมีอยู่ทั้งหมดตรงตามที่เราเข้าใจ แต่ถ้าเราเข้าใจผิด อันนี้จะไม่ตรงกับอันนั้น อันนั้นจะไม่ตรงกับอันนี้

เพราะฉะนั้นถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ต้นจะสอดคล้องหมด เพราะเราก็จะพบข้อความอย่างนี้ตรงตามที่เข้าใจถูก

เพราะฉะนั้น ความเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ต้น เป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด ถ้าเรามีความเข้าใจผิดตั้งแต่ต้น จะค่อย ๆ ผิดไปที่ละเรื่อง ๆ เพราะเวลาที่เราไปเจออะไร ก็ไม่เหมือนกับที่เราเคยเจอมาก่อน เพราะฉะนั้นอันนี้ต้องผิด แต่ความจริงข้อความจะเหมือนกันตลอดไม่ได้ เพราะว่ากว้างขวางมาก แสดงตรงนี้ส่วนหนึ่ง แสดงตรงนั้นส่วนหนึ่ง อีกทีหนึ่งอีกหลายส่วน เพราะฉะนั้นต้องเอาทั้งหมดมาประกอบกัน สอดคล้องกันเมื่อไร เมื่อนั้นเป็นความถูกต้องที่จะไม่ขัดกันเลย

สังขญาณที่มั่นคงในหนทาง

สันติ ท่านอาจารย์กล่าวว่า สำหรับผู้เข้าใจเรื่องสติปัฏฐานก็จะไม่ไปทำสมาธิ แต่ถ้าเป็นสัมมาสมาธิ และสำหรับผู้ที่มีเวลาว่างมากในชีวิตประจำวัน อย่างพระภิกษุ การเจริญสมาธิโดยการนั่งจะผิดปกติไหมครับ ถ้าเขาเข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน

สุ. ถ้าเป็นครั้งพุทธกาล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ภิกษุรูปนี้สามารถจะ ได้ทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา สำหรับแต่ละบุคคล

เพราะฉะนั้นสำหรับเรา วิปัสสนานี้ยากมาก สติปัฏฐานก็ไม่ง่ายเลย โอกาสที่จะ อบรมก็คือในชาติที่เราเกิดมาได้ฟังพระธรรม ได้เข้าใจพระธรรม เพราะฉะนั้นถ้าเราคิด ว่า สติปัฏฐานไม่เกิด เราจะไปทำสมาธิ สังขญาณของเรามั่งคงไหม เพราะว่าถ้าเรา คิดอย่างนี้ เราก็จะไปทำสมาธิเรื่อย ๆ แต่ถ้าเรารู้ว่า แม้สติเกิด ก็มีสมาธิซึ่งเป็น สัมมาสมาธิแล้ว เราจะไปทำสมาธิอะไร นอกจากเรารู้ว่า เราไม่รู้อะไร เราก็ควรมีสังข ญาณที่มั่นคงทำให้สติเกิดระลึกลับ

เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ มีคนที่ฟังธรรมด้วยกันหลายคน และฟังเรื่องสติปัฏฐาน ด้วย ฟังเรื่องวิปัสสนาญาณด้วย ฟังเรื่องอริยสัจด้วย คนหนึ่งระลึกเพราะมีเหตุปัจจัย คนหนึ่งสติไม่เกิด ไปทำอย่างอื่น ก็เพราะมีเหตุปัจจัยที่จะทำอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นอะไรขาด คือ สังขญาณที่มั่นคงที่จะเป็นปัจจัยให้สติเกิด

เพราะฉะนั้นเราก็สะสมความมั่นคงอันนี้ เพื่อที่จะให้สติปัฏฐานเกิด เป็นสังข ญาณ แต่ไม่ใช่ทั้ง ๆ ที่นั่งอยู่ด้วยกัน คนหนึ่งสติปัฏฐานเกิดแล้ว เพราะมีเหตุปัจจัย แต่ อีกคนไปทำอย่างอื่น เพราะสติปัฏฐานไม่เกิด ทำสมาธิเสีย

นี่ก็เพราะเหตุปัจจัยทั้งหมด ไม่ใช่เรา ต้องรู้ว่าไม่ใช่เรา ใครจะทำอะไรก็คือมีเหตุ ปัจจัยที่จะให้ทำอย่างนั้น แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่เข้าใจถูกต้องจริง ๆ สมาธิใดจะประเสริฐ เท่ากับสมาธิที่เกิดร่วมกับมรรค เพราะว่ามีมรรคเท่านั้นเป็นสังขารธรรมที่ประเสริฐ ถ้ากล่าวถึงสังขารธรรม เพราะว่าเป็นการอบรมที่จะให้ปัญญารู้ลักษณะของสภาพ ธรรม

สันติ อันนี้ผมไม่ได้หมายถึงสมาธิที่จะไปจดจ้องอยู่ที่อารมณ์เดียว ให้ได้ฌาน แต่เป็นสมาธิที่สามารถมีสติปัฏฐานเกิดสลับได้

สุ. เป็นอย่างไร สมาธิที่สามารถให้สติปัฏฐานเกิดสลับได้

สันติ เช่น พุทธานุสติ หรือว่าเมตตา

สุ. อันนั้นเป็นของธรรมดา ถ้าอ่านต่อไปจะพบว่า พุทธานุสติถึงอรหัตผลเลย เพราะเหตุว่าอะไร ก็เป็นสังฆธรรม เราไม่ได้ห้ามใครเลย ต่อเมื่อไรเป็นโลกของปรมาตมทั้งหมด จิตจะระลึกถึงพระพุทธคุณ ก็เป็นสภาพธรรม คือ เราสามารถมีความเข้าใจได้ถูกต้องว่า ทั้งหมดเป็นธรรม ชินกับลักษณะของความเป็นธาตุ เพราะเป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นจนกว่าจะถึงโสดาปัตติมารค จนกระทั่งถึงอรหัตมารค แม้ขณะที่ระลึก ก็คือ ไม่ใช่เรา

แต่ไม่ใช่คนที่อ่านพยานะนี้แล้วก็คิดว่า เพียงไประลึกถึงพระพุทธคุณก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ที่จรรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ หนทางเดียว คือ สติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้นไม่ห้ามการระลึกถึงพระพุทธคุณ และขณะที่ระลึกนั้นสามารถจะถึงอรหัตมารคได้เพราะเหตุว่าขณะนั้นรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่เราที่ระลึก ไม่ว่าจะเป็นปิติ หรือเป็นอะไร ก็เป็นโลกของปรมาตมที่สติสามารถจะรู้ เพราะเหตุว่าเป็นวิปัสสนาญาณทั้งหมด

โลกะติดในกุศลได้มั๊ย

สันติ ทุกคนก็ยังพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอยู่ แต่จะแยกแยะกันอย่างไรระหว่างการเห็นประโยชน์ของธรรม กับการติดในธรรม หรือความติดข้องในการอยากให้เกิด

สุ. ค่ะ ติดในธรรม หมายความว่าอย่างไรคะ

สันติ ก็คิดว่า อยากจะเจริญกุศลให้มาก ๆ อย่างรู้ว่า ถ้าไปทัชมาฮาล ไม่ได้คุยธรรม คงจะมีแต่อกุศลทั้งนั้น อยู่สนทนาธรรมดีกว่า กุศลเจริญ หรือบางคนคิดว่า ถ้าคิดฟุ้งซ่านไปเรื่องอื่นก็ไม่มีประโยชน์

สุ. คุณสันติคะ สิ่งที่ยังไม่เกิดทั้งนั้นเลย ไม่ว่าจะไปทัชมาฮาล หรือไม่ไปทัชมาฮาล ก็ยังไม่เกิดขึ้นสำหรับตอนนั้นที่เขา ยังไม่ได้ตัดสินใจ และเราพูดถึงเวลานี้ เราก็คงพูดถึงสิ่งที่ยังไม่เกิด ถ้าเกิดจะเป็นอย่างไร แต่เดี๋ยวนี้สิ่งใดที่กำลังปรากฏ เราควรจะพูดถึงสิ่งนี้ แล้วเราจะเข้าใจมากขึ้น และเราก็จะรู้ว่า เรากลัวอะไร ถ้าเราไปทัชมาฮาล ไม่มีตาหรือ ไม่มีเห็นหรือ ไม่มีสุขหรือ ไม่มีอะไรหรือ ก็มีทุกอย่าง เรานั่งที่นี้ โลกะเราก็มี แต่ว่าต่างอารมณ์ อารมณ์นั้น ก็คือ อารมณ์ที่ไม่ใช่อารมณ์ที่นี้

เพราะฉะนั้นเราไม่ใช่เป็นคนที่ยากจะดับตัวเรา ชนิดที่แข็ง แล้วก็เปลี่ยนหน้ามือเป็นหลังมือเลย แต่เรารู้ว่า ต่อให้ไปทำอย่างใดๆ อยู่ในป่า กินเผือก กินมัน ไม่กินรสอาหารที่อร่อย เราก็ไม่ได้ละความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ เพราะว่าสิ่งแรกที่ต้องละ คือ ความเห็นที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา ซึ่งเป็นรากฐานของความเห็นผิดทั้งหมด

เราต้องกล่าวพจน์ที่จะเผชิญกับสิ่งที่สะสมมาที่รู้ว่า เราไม่ได้สร้าง ไม่มีใครอยากมีโลกะเลย แต่โลกะเกิดแล้ว เพราะมีเหตุปัจจัย นี่ต่างหากที่ต้องรู้ ไม่ใช่เราพยายามไปกีดไปกัน ไม่ให้โลกะโผล่โหมหน้า แล้วเราก็ไม่รู้ตลอด ไปยับยั้งด้วยสมาธิจนกระทั่งถึงขั้นแนวสัจญานาสัจญายตนะ อุทกดาบสก็ประกาศว่า ถึงแล้วซึ่งเวทย์ รู้แล้วทั้งหมด แต่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ว่า นี่ไม่ถึง นี่ยังไม่ได้ดับกิเลสอะไรเลย นี่เพียงแต่รู้จักกิเลสที่เกิด แต่กิเลสที่ไม่เกิดไม่รู้จัก กิเลสที่เป็นพิษเชื้อที่สะสมอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกิเลสที่ปรากฏ เขาไม่รู้ส่วนนี้

เพราะฉะนั้น อะไรก็เกิด โดยที่เราไม่อยากจะให้เกิด โลกะ ใครอยาก โทสะ ใครอยาก พูดแต่สิ่งที่ดีเลิศทั้งนั้นเลย คือ ไม่ให้มีโลกะ ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ เดียวไปตรงนี้จะมี เดียวไปตรงนั้นจะมี ลืมไปว่า อยู่ก็มี เดียวนี้ก็มี แต่ว่าความเห็นของเรา เป็นสิ่งแรกที่เรควรอบรมความรู้ที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา เพราะเวลานี้ใครเกิดโลกะ ถ้าโลกะไม่เกิด ก็ไม่รู้ ใครเกิดโทสะ ถ้าโทสะไม่เกิด ก็ไม่รู้ มีทั้งหมด แต่รู้เมื่อเกิด และปัญญาก็สามารถจะรู้อันนี้ เพื่อที่จะดับเชื้อที่จะทำให้เกิด แต่ถ้าไม่รู้อันนี้ อันนี้ไม่ปรากฏ ไม่รู้ว่าไม่ใช่เราเลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้น

เราไม่ได้เตรียมตัวล่วงหน้าเลยที่จะให้อะไรเกิด แม้แต่โลภะขณะนี้หรือโทสะขณะนี้ เราก็ไม่ได้เตรียมตัวล่วงหน้า เราเพียงคิดว่า เป็นเราเตรียม แต่สิ่งที่จะเกิดจริง ๆ ไม่ใช่เพราะเราคิดจะเตรียม แต่เพราะเหตุว่ามีปัจจัยที่จะเกิด อย่างโลภะ ซึ่งเราไม่อยากจะให้เกิด ก็เกิด

สันติ เห็นความต่างกันว่า การติดในรูป เสียง กลิ่น รส โภญฐัพพะกับการติดในธรรม หรือคนที่เขาต้องการอยากให้กุศลจิตเกิด ความต้องการนั้นจะมีความแตกต่างอย่างไรครับ

สุ. เขาต้องรู้ว่า ความอยากเป็นสิ่งที่ต้องละ เวลาที่เขาอยาก เขาไม่รู้เลยถึงแม้ตอนนี้เขาไม่อยากจะให้สิ่งนี้เกิด ประเดี๋ยวก็อยากเกิดอีกแล้ว เพราะว่ามันมี จะไม่ให้เกิดไม่ได้ จะกันอย่างไร

สันติ ก็ไม่ต่างกันนะครับว่า เวลาที่ความต้องการ ติดในรูป เสียง กลิ่น รส โภญฐัพพะกับความต้องการติดในกุศล ไม่อยากให้กุศลเกิด

สุ. เราต้องเป็นผู้ละเอียด ที่จะรู้ว่าอยาก เป็นอยากเท่านั้น แต่ความเข้าใจ เป็นความเข้าใจที่จะละความอยาก

สันติ ถ้าเกิดเป็นความเข้าใจตรงนี้ว่า ถ้าเขาไม่ต้องการอกุศล แต่ว่าต้องการกุศล ก็จะต้องรู้ตามความเป็นจริง ก็เหมือนกับการติดในรูป เสียง กลิ่น รส โภญฐัพพะ

สุ. เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าไม่ทรงห้ามใครเลย แต่ทรงแสดงให้เห็นตามความเป็นจริงว่า อยาก คือ อยาก ซึ่งต้องละ ตัวอยากนี้ ต้องละ

สันติ คิดว่า ถึงป้องกันอย่างไร ก็ต้องมีอกุศลแน่นอน แต่ถ้าเข้าใจเรื่องของสภาพธรรม การที่จะมีการสังวร ระวัง เหล่านี้ก็สามารถรู้ตามความเป็นจริงได้

สุ. ก็เป็นหน้าที่ของปัญญา สังฆารชันธ์เรารู้เลย เว้นเจตสิก ๒ ดวง ที่เหลือเป็นสังฆารชันธ์หมด หิริ โอตตปปะ อะไร ๆ ก็สังฆารชันธ์ทั้งนั้น ไม่ใช่เรา

เพราะฉะนั้นวันไหนที่เราจะเข้าใจอย่างนี้ เพราะขณะนี้ที่กำลังคิดอย่างนี้ ก็เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม แล้วเมื่อไรจะเป็นโลกของปรมาต্মที่แม้ขณะคิดอย่างนี้ ก็รู้ว่าเป็นธรรม จะต้องเป็นผู้ที่ละเอียดขึ้น โลภะติดในกุศลได้ไหมคะ

ต้องละอะไรก่อน

ผู้ถาม ท่านอาจารย์กล่าวว่า โลกะต้องละ จะขยายคำว่า “โลกะต้องละ” ละอย่างไร

สุ. โลกะเป็นความติดข้อง เป็นสมุทัย แม้แต่คำว่า “สมุทัย” เราารู้ลึกซึ้งแค่ไหน

ผู้ถาม คำว่า “ละ” นี่คือ ละว่า เราต้องไม่...

สุ. ละโลกะขั้นแรก คือ ละโลกะที่เกิดร่วมกับความเห็นผิด โลกะทั้งหมดมี ๘ ขั้นแรก ไม่ได้ละโลกะในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในสัมผัส นั่นต้องพระอนาคามีบุคคล ละขั้นแรก คือ พระโสดาบันบุคคล ละความเห็นผิด ตัวโลกะนี้เราไม่เห็น เราเห็นความเห็นผิด แต่ความเห็นผิดต้องเกิดกับโลกะแน่นอน เพราะเขาติดข้องในความเห็นนี้ จึงเห็นผิดอย่างนี้

จะรู้จักเมื่อไหร่ อย่างไร

ใจโนธาน ที่มีความคิดเห็นว่า กุศลจิตเป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่มีความขึ้นก็ดี และอกุศลจิต เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ทราบเป็นความต้องการ หรือเป็นความคิดเห็นที่ถูกต้อง หรือว่าอย่างไรครับ

สุ. เราจะรู้จักของคนอื่นได้ไหมคะ และสภาพธรรมเกิด แล้วก็ดับเร็วมาก คุณใจโนธานจะไปรู้ตอนไหนว่า นี่เป็นกุศล หรือว่านี่เป็นอกุศล

ใจโนธาน รู้ไม่ได้ครับ

สุ. จะรู้เมื่อไร

ใจโนธาน ก็ต้องเจริญสติ

สุ. อีกนาน จนกว่าจะรู้ว่าเป็นนามธรรมหรือรูปธรรมก่อน เพราะว่าจริง ๆ แล้ว สภาพธรรมที่เกิดกุศลก็สันนิทเดียว แล้วก็ดับ อกุศลเกิดขึ้น ก็สันนิทเดียว แล้วก็ดับ และเราก็พยายามคิด หรือฟังมา ถ้าฟังธรรมก็เป็นกุศล นี่เป็นกุศลหรือเปล่าขณะที่

กำลังได้ยินเสียงอย่างนี้ ทั้ง ๆ ที่เรากำลังฟังธรรม เป็นกุศลหรือเปล่าคะ เวลาได้ยินเสียงนก

ผู้ฟัง เป็นวิบากคะ

สุ. วิบากดับไปแล้ว เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล

ผู้ฟัง กุศล

สุ. เป็นกุศลหรือคะ ได้ยินเสียงนก

ผู้ฟัง เพราะว่าจริง ๆ แล้วพิจารณาแค่เป็นเสียงเกิดขึ้นมาเอง

สุ. เวลาที่ได้ยินหรือคะ

ผู้ฟัง หนูไม่ได้สนใจเสียงตรงนั้น

สุ. ไม่ได้สนใจ แต่พิจารณาหรือเปล่า

ผู้ฟัง แต่ความจริงแล้วหนูฟังเสียงอาจารย์ พออาจารย์บอกมีเสียงนก เสียงนี้ ก็เกิดขึ้นจริง ก็แค่นั้นเอง

สุ. ดิฉันถามว่า เมื่อวิบากที่ได้ยินเสียงนั้นดับไปแล้ว จิตเป็นกุศลหรืออกุศล ต่อจากที่ได้ยิน

ผู้ฟัง หนูว่า ของหนูเป็นกุศลคะ

สุ. เห็นไหมคะ เราจะรู้ได้อย่างไร เราคิดเอาว่าเป็น จะรู้จริงเมื่อไร อย่างไร

เพราะฉะนั้นการฟังธรรม ถ้าฟังเฉิน หรือฟังโดยไม่ไตร่ตรอง เราก็จะคิดว่าเป็น กุศล แล้วต้องฟังอีก ต้องรู้ความต่างจริง ๆ ถึงฟังอีก ก็รู้เพียงเรื่อง เพราะกุศลจิต อกุศลจิตก็ดับแล้ว จะรู้จริงต่อเมื่อลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมปรากฏ ที่ว่า นามธรรมและรูปธรรมปรากฏ ก็คือ มีลักษณะของนามธรรมเฉพาะอย่างปรากฏด้วย ไม่ใช่เฉพาะนามธรรมและรูปธรรมแล้วไม่มีลักษณะอะไร แต่ต้องมีลักษณะของ นามธรรมและรูปธรรมปรากฏทีละอย่าง แต่เพียงเราไม่รู้ว่า เป็นนามธรรม

เพราะฉะนั้นความรู้ของเราเป็นการคิดว่า เป็นกุศล แต่เราไม่รู้จักลักษณะจริง ๆ ของกุศล จนกว่าจะรู้จริง ๆ ว่า เป็นนามธรรมเมื่อไร รูปธรรมเมื่อไรโดยวิปัสสนาญาณ ขณะนั้นลักษณะของนาม เขาก็มีลักษณะของเขา จะเป็นโลกะ จะเป็นอะไร ๆ ก็มี ลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งแสดงความเป็นนามธรรมของลักษณะนั้น

ไม่ใช่พอบอกว่า เป็นนามธรรมและรูปธรรมแล้ว ไม่มีลักษณะอะไรเลย จะต้องมาตั้งต้นกันใหม่ว่า นามธรรมนี้เป็นโลภะ หรือเป็นอกุศล หรือเป็นกุศล หรือเป็นอะไร แต่ความแจ่มแจ้งของปัญญาที่มีในสภาพธรรมที่ปรากฏนั้น ไม่คลาดเคลื่อนจากความ เป็นจริง เพราะเป็นระดับขั้นที่สามารถจะรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม

เมื่อรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรม คือ ตรง นามธรรมที่เป็นกุศล เป็นกุศล นามธรรม ที่เป็นอกุศล เป็นอกุศล ถ้ารู้ตรง นามธรรมที่เป็นอกุศลจะมาเป็นกุศลตรงนั้นไม่ได้ นั่น คือ คิด

เพราะฉะนั้นจะรู้ตรงต่อเมื่อใด ต่อเมื่อสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ปรากฏ เมื่อนั้นลักษณะที่เป็นกุศลหรืออกุศลก็ตรง

ผู้ฟัง เพราะฉะนั้นทุกครั้งที่เรารู้แบบนี้ ก็เป็นการคิดเท่านั้นเอง จริง ๆ แล้ว มันไม่มีสภาพธรรมที่เกิดขึ้นจริง ๆ กับเรา เรายังไม่มีปัญญาที่จะรู้ ใช่ไหมคะ

สุ. เราก็คิดเอาว่าเป็นกุศลหรืออกุศล แล้วก็ผิดด้วย

ผู้ฟัง เพราะหนูคิดว่า หนูไม่ได้เกิดความสุข หรือไปสนใจ ไปโกรธอะไร ไม่ได้ใส่ใจตรงนั้น เลยคิดว่าเป็นกุศล

สุ. โมหะมีไหมคะ อกุศล โลภะ โทสะ โมหะ ไม่เป็นโลภะ ไม่เป็นโทสะ

ผู้ฟัง แต่ก็ยังมีโมหะอยู่

สุ. แล้วความจริงมีโลภะหรือเปล่า ก็ยังไม่รู้เลย เพราะฉะนั้นจะรู้จริง ๆ ต่อเมื่อเป็นวิปัสสนาญาณ เพราะว่ามีลักษณะของสภาพธรรมนั้นด้วย สภาพธรรมเขา เกิดดับเร็วแสนเร็ว เร็วมาก โมหะก็มี โลภะก็มี กุศล อกุศลก็มี ทุกอย่าง แต่ไม่รู้ เพราะว่าสติปัญญาไม่ระลึก สิ่งนั้นก็ดับแล้ว

สิ่งที่ดับไปแล้วไม่มีใครจะตามไปรู้ได้เลย จะรู้ได้เฉพาะสิ่งที่กำลังปรากฏ แล้ว ค่อย ๆ ศึกษา คือ ค่อย ๆ เข้าใจในลักษณะนั้น ในสภาพที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เมื่อปรากฏเป็นลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ใครเปลี่ยนลักษณะไม่ได้ เช่น นามธรรมที่เป็นโทสะ ถ้าลักษณะนั้นปรากฏ และมีความรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรม ของโทสะ เพราะว่าโทสะก็เป็นนามธรรมด้วย

แต่ก่อนนี้ ก็คือ เป็นเรา แต่เวลาที่สติปัญฐานเกิด โทสะก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง จนกว่าสภาพนั้นจะปรากฏโดยความเป็นธาตุ

ความเป็นเราไม่ได้มีอยู่ตลอด

นีน้า แม้แต่ไม่คิดเป็นเรา แต่คิดเรื่องกุศลที่ทำไปแล้ว เป็นเรา ใช่มั้ยคะ

สุ. แน่นนอนค่ะ ถ้าสติปัญฐานไม่เกิด

นีน้า ไม่มีความรู้สึกเป็นเรา

สุ. แล้วเป็นอะไร

นีน้า เป็นโมหะ

สุ. โมหะเป็นใคร

นีน้า โมหะของตัวเองตน

สุ. โดยมากไปคิดว่า ความเป็นเราต้องเกิดทุกขณะ แต่ความจริงไม่ใช่เป็นอนุสัย เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ เราจะรู้ว่า เป็นโลกมูลจิตที่เป็นทวิภูตีสัมปยุตต์ คือประกอบด้วยความเห็นผิด หรือไม่ประกอบ อย่างเรารับประทานอาหารอร่อย ๆ อย่างนี้เดินไปโน่นมานี่จะเป็นความเห็นผิดหรือเปล่า ก็เป็นโลกมูลจิตที่ไม่เกิดร่วมกับความเห็นผิด

นีน้า แต่เราไม่รู้เป็นเรา

สุ. ลักษณะนั้นจะไม่มีความเห็นผิดเกิดให้เรา

นีน้า หมายความว่าไม่ใช่เห็นผิด แต่เป็นเราตลอดเวลา

สุ. อนุสัยไม่ใช่เกิดกับจิต ถ้าเกิดกับจิต ก็กุศลเป็นกุศล อกุศลเป็นอกุศล โลกทวิภูตีสัมปยุตต์กับโลกทวิภูตวิปยุตต์ไม่เหมือนกัน

ตามปัจจัยที่ได้สะสมมา

ใจโนธาน พุดถึงเรื่องทิวฐิ ที่เมื่อคืนนี้ถามอาจารย์ว่า ความคิดเห็นเรื่อง กุศลจิต ควรเจริญ อกุศลจิต ควรละ ไม่ทราบความคิดเห็นแบบนั้นเป็นทิวฐิอย่างหนึ่ง หรือว่าเป็นความคิดเห็นเฉย ๆ หรือว่าอย่างไรครับ

สุ. คือ อ่านพระไตรปิฎกแล้ว ไม่ได้เข้าใจว่า ทั้ง ๓ ปิฎก ทรงแสดงสัจธรรม ถ้าดิฉันถามคุณโจนาธานว่า กุศลควรเจริญไหม คุณโจนาธานจะตอบว่าอย่างไร

ใจโนธาน จะตอบว่า ควรเจริญครับ

สุ. นี่ถูกใช่ไหมคะ ทรงแสดงอย่างนี้ว่า กุศลควรเจริญ แล้วใครวันนี่กุศล จิตเกิดมาก ๆ บ้าง ทั้ง ๆ ที่บอกว่า ควรเจริญ คือ ความจริงเป็นอย่างนี้ แต่มีปัจจัยที่จะ เป็นอย่างนี้หรือเปล่า ทรงแสดงเหตุผล แนนอน อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ พระพุทธเจ้า จะไม่ทรงตอบว่า ไม่เป็นไร มีก็ได้ ไม่มีเลย แม้ถ้อยคำก็ต้องละ

และกุศล แม้ถ้อยคำก็ต้องเจริญ แต่เวลานี้เกิดหรือเปล่า เราไปทัชมาฮาล เราไปซื้อของ กุศลเกิดหรือเปล่า ทรงแสดงธรรมตามความเป็นจริง ให้ไตร่ตรอง ให้ เข้าใจถูกต้อง ให้มีปัจจัยที่กุศลจิตจะเกิด แต่ไม่ได้หมายความว่า ฟังธรรม รู้ว่า กุศล ควรเจริญ เจริญเลยเยอะ ๆ เพราะควรเจริญ แล้วอกุศลควรละ ก็ละ ละ ละ เพราะไม่ ควรมี ทำได้หรือเปล่า คิดว่าถูกต้องที่มีเราทำหรือเปล่า แต่ถ้าเข้าใจถูกต้องว่า กุศล เป็นธรรม อกุศลเป็นธรรม เกิดขึ้นเพราะปัจจัย ไม่มีใครอยากมีอกุศลเลย แต่ใครละ ที่ ไม่มีอกุศล และกุศลทุกคนก็อยากมี แต่ใครละ มีบ่อย ๆ

ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องอย่างนี้ ก็เป็นปัจจัยที่จะทำให้ค่อย ๆ คลายอกุศล เพราะมีการระลึกได้ว่า เป็นอกุศล แต่ไม่ใช่เป็นเรา ที่อยากจะมีกุศลมาก ๆ และก็ อยากจะละอกุศลให้หมดไปเลย ไม่มีใครทำได้เลย

ทรงแสดงสัจธรรมเป็น ๓ ปิฎก แล้วแต่ระดับชั้น พระวินัย หรือชั้นพระสูตร หรือ ชั้นพระอภิธรรม และทุกคนก็พิสูจน์ด้วยตัวเอง มีความซาบซึ้งในกุศลควรเจริญแค่ไหน ก็เป็นแค่นั้น ทั้ง ๆ ที่อ่านแล้วก็รู้ ก็วันก็อ่านอย่างนี้ แต่อกุศลก็ยังเป็นอย่างนี้

แล้วเราเอาคำนี้ไปไว้ตรงไหน เพราะว่าไม่มีปัจจัย และไม่ใช่ว่าคิดว่า เราจะพยายามไปบังคับ ใครบังคับได้ทั้งวัน ไปอยู่ป่า กินเผือก กินมัน ทำเนวสัญญานา สัญญา นั้นระงับ แต่ไม่ใช่การละ

เพราะฉะนั้นมีศีล ละอกุศลชั้นหนึ่ง ความสงบของจิตที่เป็นสมาธิชั้นต่าง ๆ ละอกุศลอีกชั้นหนึ่ง และการอบรมเจริญปัญญา ละอกุศลอีกชั้นหนึ่ง ทรงแสดงไว้ แล้วเราก็ไป ควรละ ควรเจริญ แล้วรีบทำใหญ่ ทำไม่ได้ แต่เมื่อไรเกิด เราว่ามีปัจจัยจึงเกิด

กุศลของแต่ละคน แต่ละทางไม่เหมือนกัน คนหนึ่งชอบให้ทาน อีกคนหนึ่งรักษาศีล อีกคนหนึ่งไม่สนใจเรื่องความเห็น จะผิดจะถูกอย่างไร ไม่สนใจเลย ฉันมีทาน มีศีลแล้ว

ก็ตามการสะสมมาอย่างไร ก็มีปัจจัยที่จะเกิดขึ้นอย่างนั้น ไม่ใช่เราไม่มีการสะสมอุปนิสัยในเรื่องปัญญาเลย แล้วเราอยากเป็นพระโสดาบันอย่างนี้ แล้วเราก็ไปนั่งทำอะไรให้เป็นพระโสดาบัน ทั้ง ๆ ที่เราไม่มีความเข้าใจ ไม่มีการสะสม ที่จะให้ถึงความ เป็นพระโสดาบัน แต่เราอยากเป็น ใช้ใหม่

ตัณหา มานะ ทิฏฐิ

ผู้ถาม ผมยังสงสัยที่ว่า เป็นเราด้วยตัณหา มานะ ทิฏฐิ ครับ ในขณะที่ สักกายทิฏฐิ ความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน คือ ยึดถือขั้น ๕ ว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด คือ ผมมีความเข้าใจว่า ที่เราจะละสักกายทิฏฐิได้ เหตุของสักกายทิฏฐิ คือ อวิชชา หรือความไม่รู้ แต่การที่ไม่เป็นเราด้วยตัณหา มานะ ทิฏฐิ เป็นเรื่องของโลกะ

สุ. โลกะ เฉพาะตัณหา มานะก็เป็นมานเจตสิก

ผู้ถาม แต่อยู่ในโลกมูลจิตหรือครับ

สุ. เกิดด้วยกัน แต่มานะไม่ใช่โลกะ ถึงเกิดด้วยกัน มานะก็ไม่ใช่โลกะคะ

ผู้ถาม แล้วที่เป็นสักกายทิฏฐิละครับ

สุ. ก็เป็นความเห็นผิด ซึ่งไม่ใช่โลกะ ไม่ใช่มานะ เจตสิก ๓ ประเภท

ผู้ถาม ที่ว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นสักกายทิฏฐิ

สุ. เห็นว่าเป็นเราด้วยทิฏฐิ ด้วยมานะ หรือด้วยตัณหา

ผู้ถาม หรือเห็นว่าเป็นตัวตน นี่เหมือนกันไหมครับ

สุ. ทิฏฐิ ก็คือ ตัวตน

ผู้ถาม คือว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ใช่ไหมครับ หมายความว่า สักกายทิฏฐิด้วย

สุ. มีการยึดถือสภาพธรรมด้วยทิฏฐิ ด้วยโลภะ หรือด้วยมานะ มี ๓ อย่าง ที่ยังมีความเห็นว่าเป็นเรา เป็นเราด้วยทิฏฐิ หรือเป็นเราด้วยตัณหา หรือว่าเป็นเราด้วย มานะ มี ๓ เรา

ผู้ถาม ขณะนั้นมีสักกายทิฏฐิด้วย

สุ. ถ้าเป็นเราด้วยทิฏฐิ ก็เป็นทิฏฐิทุกชนิด ถ้าไม่ใช่ก็เป็นด้วยโลภะเป็นของเรา ด้วยมานะว่า เป็นของเรา

ผู้ถาม ในความเป็นเราด้วยตัณหา มานะ ทิฏฐิ ที่ท่านทรงแสดงไว้ ทรงแสดงตามลำดับในชีวิตประจำวัน ที่ว่าเกิดมากน้อยแตกต่างกันไปหรือเปล่าคะ

สุ. เพื่อการละว่า ถึงแม้จะละความเป็นเราด้วยทิฏฐิแล้ว ก็ยังมีความเป็นเราด้วยมานะกับความเป็นเราด้วยโลภะ ซึ่งจะต้องละด้วย แม้ว่าจะไม่มีเราด้วยทิฏฐิ ก็ยังมีเราด้วยโลภะ ด้วยตัณหา หรือมีเราด้วยมานะ

ผู้ถาม แต่ในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ ความเป็นเราที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ เป็นเราด้วยตัณหา

สุ. แล้วแต่คน คนที่เห็นผิด ที่เขากำลังรบราฆ่าฟันกัน เขาก็มีความเห็นผิดมากในวันหนึ่ง ๆ

เกิดเมื่อไหร่ก็เห็นเมื่อนั้น

ใจโนธาน อยากจะถามเรื่องลักษณะของทิฏฐิ กับลักษณะของความคิด ความคิดเรื่องธรรม ซึ่งเป็นเรื่องความคิดผิดเรื่องธรรมกับมิจฉาทิฏฐิ ลักษณะต่างกันอย่างไร

สุ. ถ้าคิดเรื่องธรรม ก็หมายความว่า คิดด้วยความเข้าใจ หรือคิดด้วยความไม่เข้าใจ หรือว่าคิดด้วยความเห็นผิด อย่างไรก็ตามก็ต้องมีความคิด มีวิตกเจตสิก และขณะที่คิดเรื่องธรรม มีความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือมีความเห็นผิด ถ้าความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็เป็นปัญญา เป็นโสมณ ถ้าเป็นความเข้าใจผิด ก็เป็นทวิฏฐิเจตสิก คือ ความเห็นผิด

ความเข้าใจผิดเราต้องทราบว่า ถ้าเราศึกษาปรมัตถธรรม ไม่มีตัวเรา ขึ้นเข้าใจก็ต้องเข้าใจจริง ๆ ว่า ไม่มี แม้ว่าสติปัญญายังไม่เกิด แต่ความเข้าใจต้องมั่นคงว่า ขณะนี้ไม่มีอะไร นอกจากจิต เจตสิก รูป ถ้าขณะใดที่คิด จะคิดด้วยกุศลจิตหรืออกุศลจิตในเรื่องอะไร หรือในเรื่องของธรรม ก็ต้องมีความเห็นถูกต้องที่เป็นปัญญา และ ความเห็นผิดที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ

ใจโนธาน ความคิดมีหลายระดับ ความคิดเห็นเป็นสิ่งที่สะสมไว้ อาจจะต่างกันใช่ไหมครับ

สุ. ขณะนี้ผู้ที่ไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล ยังไม่หมดความเห็นผิด ยังต้องมีเชื้อ มีอนุสัย ทิฏฐิอนุสัยที่จะทำให้เกิดความเห็นผิด แต่ถ้าขณะใดที่ไม่มีความเห็นผิดเกิดขึ้น ขณะนั้นเราจะไม่รู้เลยว่า เราสะสมความเห็นผิดในเรื่องอะไรบ้าง จนกว่าเมื่อไรที่ความเห็นผิดเกิดปรากฏ เมื่อนั้นจะรู้ว่า ขณะนั้นต้องมีความเห็นผิดเรื่องนั้น ที่ยังไม่ได้ดับ ทำให้เกิดความคิดผิดในขณะนั้นขึ้น

ใจโนธาน สมมติว่าฟังธรรมที่อาจารย์พูด แล้วก็เข้าใจผิด หมายความว่า ขณะนั้นคิดผิด ใช่ไหมครับ ก็ไม่เหมือนกับทวิฏฐิ

สุ. ก่อนอื่นต้องทราบว่า จิตขณะนั้นเป็นกุศลหรืออกุศล

ใจโนธาน เข้าใจผิดก็เป็นอกุศลแน่

สุ. เพราะฉะนั้นขณะที่เข้าใจผิด ขณะนั้นเป็นเรื่องอะไรที่เข้าใจผิด

ใจโนธาน เรื่องธรรม

สุ. ก็ต้องเป็นมิจฉาทิฏฐิ มิจฉา แปลว่า ผิด ทิฏฐิ ก็ความเห็น เพราะฉะนั้นความเห็นผิด ก็เป็นความเห็นผิด

ใจโนธาน แล้วความเห็นผิดที่เราสะสมไว้ ลักษณะเป็นอย่างไร

สุ. ถ้าไม่เกิด ก็ไม่รู้ว่าจะเห็นผิดอะไร ต้องเกิดขณะไหนก็รู้ว่า เป็นความเห็นผิดขณะนั้น อย่างไร เราไม่รู้ได้เลยว่า ความเห็นผิดจะเกิดเมื่อไร วันไหน เพราะฉะนั้น ก็จะมีปัจจัยให้เกิดความเห็นผิดอย่างนั้นเกิดขึ้น เราถึงจะรู้ว่า ขณะนั้นเป็นความเห็นผิดอย่างนั้น และความเห็นผิดอย่างอื่นก็ยังมี แต่ถ้าไม่เกิดขึ้น เราก็ไม่สามารถจะรู้ได้ว่า เรายังมีความเห็นผิดอย่างนั้นอยู่ จนกว่าจะเกิดเมื่อไร ก็เห็นเมื่อนั้น

พูดได้ว่าไม่มีเรา แต่ประจักษ์จริง ๆ อย่างนั้นหรือเปล่า

วิภากร ที่ท่านอาจารย์เคยอธิบายอยู่ ๒ ครั้ง ที่บอกว่าเมื่อสติเกิด ให้ระลึกรูปร่างหรือนาม คำพูดนี้กับที่ท่านอาจารย์บอกว่า ถ้ามีสติเกิดแล้วมีแข่งกับรู้แข่ง เท่านั้นแล้วจบเลย ที่ท่านอาจารย์ตอบคำถามของคุณป้าสุรีย์ แล้ว ๒ อย่างนี้มีลักษณะของสภาพธรรม อยากให้ท่านอาจารย์อธิบาย ๒ คำพูดนี้ว่า อันแรกนี้หมายความว่า เราทราบเพียงรูปหรือนามอย่างเดียว กับอันที่ ๒ นี้หมายความว่า สติต่อกันทั้ง ๒ อย่าง จากรูปไปนาม หรือว่าอย่างไรคะ

สุ. ไม่มีกฎเกณฑ์ แต่ต้องมีความเข้าใจว่า ขณะนี้เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรมเท่านั้น เข้าใจจริง ๆ อย่างนี้หรือเปล่า ได้ยินเสียงไหมคะ

วิภากร ได้ยินค่ะ

สุ. จริง ๆ ใช่ไหมคะ แล้วอะไรเป็นรูป อะไรเป็นนาม

วิภากร เสียงเป็นรูป ได้ยินเป็นนาม

สุ. นี่จำได้

วิภากร ไม่ค่ะ สติระลึก

สุ. หรือคะ สติระลึกอะไรคะ

วิภากร ระลึกรู้เสียงกับได้ยิน

สุ. พร้อมกันหรือเปล่า

วิภากร มันชิดกัน แต่ไม่ทราบว่าเป็น

สุ. ไม่เป็นไรคะ แต่คำถามว่า พร้อมกันหรือเปล่า

วิภากร ไม่พร้อมกัน

สุ. ไม่พร้อมกัน เวลาที่ระลึกลักษณะของนามธรรม สภาพที่ได้ยิน
ขณะนั้นรู้อะไร

วิภากร สภาพที่รู้เสียงนั้น

สุ. ขณะที่เห็นล่ะคะ

วิภากร ก็เห็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นทางตา

สุ. เพราะฉะนั้นขณะที่ระลึกรู้ลักษณะของเห็น เข้าใจว่าเป็นสภาพรู้ใช่ไหม

วิภากร ค่ะ

สุ. เข้าใจอย่างไรว่า เป็นสภาพรู้ เวลาที่กำลังเข้าใจว่า เป็นสภาพรู้หรือ
เปล่าที่กำลังเห็น

วิภากร เข้าใจว่าเป็นสภาพรู้

สุ. เข้าใจแล้ว

วิภากร เราารู้สิ่งที่เราเห็นคะ

สุ. ไม่ค่ะ เข้าใจแล้วหรือยังว่า เป็นสภาพรู้

วิภากร เข้าใจค่ะ

สุ. เข้าใจหมดแล้วหรือยัง

วิภากร แต่ยังไม่ประจักษ์แจ้ง เข้าใจเฉย ๆ

สุ. แต่ก็เป็นความรู้ขั้นฟัง ขั้นเข้าใจว่า ขณะนี้ลักษณะของเห็น ไม่ใช่สิ่งที่
กำลังปรากฏทางตา นี่ขั้นฟัง หรือว่าไม่ใช่ขั้นนี้ ที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ เป็นความเข้าใจขั้น
ฟัง หรือว่าไม่ใช่ขั้นฟัง

วิภากร ถ้าเป็นทางตา หนูยังมีความรู้สึกว่ายังไม่กระจ่างเท่าเสียง ถ้าทางโสต
ทวาร จะเข้าใจว่า ไม่ใช่เพียงแค่ว่า แค่เข้าใจ หมายถึงว่า ประสบของจริงกับคำพูดที่
ท่านอาจารย์อธิบาย มันตรงกัน

สุ. ขณะที่ระลึกลักษณะของสภาพที่ได้ยินว่า มีจริง เป็นลักษณะรู้ หรือ
สภาพรู้ชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ขณะที่กำลังเห็น ซึ่งเป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้นก็

ระลึกลักษณะของสภาพรู้ ขณะที่สติระลึก ก็ค่อย ๆ รู้ว่า ลักษณะนั้นเป็นสภาพที่สามารถจะรู้ เป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง

วิภากร และที่ท่านอาจารย์บอกว่าทุกทวารจะมีความเหมือนกัน

สุ. อะไรเหมือนกันคะ

วิภากร หมายถึงการรู้รูปกับนาม หมายความว่า นามก็เป็นสภาพรู้เหมือนกัน เพียงแต่ว่า ถ้าเป็นนามทางโสตทวาร เราจะรู้เสียง แต่ถ้าหากเป็นทางตา เราจะรู้สิ่งที่เห็นอย่างนี้ แต่เหมือนกันไม่ชัดเจนเท่าทางเสียง

สุ. เพราะฉะนั้นจะอย่างไรต่อไป

วิภากร ก็ระลึกต่อไป

จรัล เมื่อนี้ได้ยินคำว่า “ระลึกต่อไป” อันดับแรก “ระลึก” คืออะไร และ “ระลึกต่อไป” คือ อย่างไรครับ

สุ. หมอวิภากรจะตอบได้ไหมคะ คำถามของคุณจรัล

วิภากร ระลึกอันแรกที่ถาม ท่านอาจารย์บอกว่า ถ้าสติเกิดเมื่อไร ก็ระลึกไปเรื่อย ๆ ระลึกต่อไป ก็คือ เป็นไปตามอย่างนี้เรื่อย ๆ หมายความว่า เมื่อไรที่สติเกิดโดยไม่เป็นการเจาะจงหรือตั้งใจไปบังคับ เมื่อมันเกิด ก็ระลึก ฟังธรรมไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นสังขารขั้นที่ให้เกิดสติขึ้น แล้วเราก็ระลึกไปเรื่อย ๆ เมื่อระลึกไปเรื่อย ๆ ปัญญาก็จะมากขึ้น ก็จะมี ความชัดเจนไปเทียบกับทางโสตทวารมากขึ้น คิดว่าเข้าใจอย่างนั้น

จรัล ในเมื่อไม่มีตัวตนที่สามารถไประลึกได้ พอบอกว่าระลึกต่อไป นี่จะไม่ขัดกันเองหรือครับ เพราะที่ผมเข้าใจ ที่ทำได้ก็คือ ฟังธรรม ที่ไม่ว่าใครก็ตามแสดงให้ฟังต่อไป ให้เข้าใจมากขึ้น อย่างนั้นคือ สิ่งที่ผมปัญญาน้อยนิดจะเข้าใจได้ ไม่ทราบว่าจะขัดกับคุณหมอหรือเปล่าครับ

วิภากร ที่พูดว่าระลึกต่อไป ก็ไม่ใช่หมายความว่า ไปบังคับ เมื่อไรที่สติเกิดก็ให้ระลึกรู้ ก็มีการฟังธรรม เพราะเราทราบว่า เป็นปัจจัยที่ทำให้สติเกิดระลึกมากขึ้นไปเรื่อย ๆ เมื่อใดที่สติเกิด แต่ไม่ใช่เป็นการเจาะจงหรือบังคับ

สุ. ก็ฟังไป เข้าใจไป แล้วก็รู้ว่า ไม่มีตัวเรายิ่งขึ้น พร้อมทั้งไม่ใช่เพียงชั้นพิจารณาหรือเข้าใจเฉย ๆ เพราะเราอาจจะพูดได้ว่า ไม่มีเรา แต่ต้องรู้จักจริง ๆ ในลักษณะที่เป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ ซึ่งเป็นนามธาตุหรือรูปธาตุชัดเจน ด้วยวิปัสสนาญาณ ไม่ใช่เพียงชั้นสติปัฏฐานเกิด

สติมีกำลังขึ้นเมื่อเข้าใจขึ้น

ผู้ถาม คำว่า “รู้” นี้ ถ้าสมมติว่าเรารู้รูปหรือนามนี้ เราก็ไม่ทราบความหมายว่า สิ่งที่ถูกนั้นคืออะไร ใช่ไหมคะ ที่เรารู้ว่า อันนี้เรื่องราว มันเป็นเรื่องราวไปแล้ว เพราะฉะนั้นที่เรารู้ว่า เสียง คือ รูป นี่คือการจำ ยังไม่ใช่ทราบว่า เสียงคือรูป และตัวรู้คือนาม อย่างนี้ก็คือไม่รู้เรื่องราวที่ถูกคืออะไร ใช่หรือเปล่าคะ ถ้าเรารู้เรื่องราวที่ถูกคืออะไร เหมือนเป็นสัญญาหรือเปล่าคะ

สุ. เรื่องราวเราคงรู้ เวลาฟังก็รู้ แต่ว่าเราไม่ได้รู้จักสภาพธรรมจริง ๆ แม้แต่คำว่า “ธรรม” เราก็พูดได้ “ทุกอย่างเป็นธรรม” แต่ลักษณะที่เป็นธรรม ที่ไม่ใช่เราเป็นสภาพที่มีจริง ๆ ซึ่งไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะนั้นได้ เราก็ต้องรู้ว่า ขณะนี้ที่จริงแล้ว ผู้ที่ตรัสรู้ ตรัสรู้ว่า ทุกอย่างเป็นธรรม หมายความว่า เป็นสิ่งที่มีจริงแต่ไม่ใช่ของใคร ไม่มีใครเป็นเจ้าของ

เวลาที่เรารู้คำว่า “ธา - ตฺ” หรือ ธาตุ ก็แสดงความเป็นสภาพธรรมนั้น ๆ ซึ่งไม่มีใครบังคับให้เป็นอย่างที่ต้องการ หรือไม่มีใครบังคับให้เกิดได้ ไม่มีใครเปลี่ยนแปลงลักษณะของสภาพธรรมนั้นได้ เช่น เสียง เดียวนี้มีลักษณะอย่างนี้ ปรากฏอย่างนี้ ใครจะไปเปลี่ยนให้เป็นเสียงอื่น อย่างอื่น ก็ไม่ได้ นี่คือ ลักษณะของธรรม

เพราะฉะนั้นตลอดวัน ตลอดชีวิตก็ได้ ตั้งแต่เกิดจนตาย ก็เป็นธรรมแต่ละอย่างจริง ๆ แต่ว่าเราจะรู้อย่างนี้ได้ เราก็ต้องอาศัยการฟัง และพิจารณา แล้วก็เข้าใจขึ้น

ผู้ถาม นั้นหมายความว่า ขณะเราทราบว่า อันนี้ คือ รูป เสียง เป็น รูป

สุ. นั่นคือ ความคิด ความเข้าใจ ความจำ

ผู้ถาม เป็นความคิด แต่ถ้าสมมติว่า เราเกิดรู้จริง ๆ ขึ้นมา เราจะทราบเนื้อเรื่องที่เราพูดหรือเปล่าคะ

สุ. ขณะนี้มีตัวธรรมใช้ใหม่คะ เวลาที่ได้ยินเสียง ขณะที่มีการได้ยินจริง ๆ มีเรื่องใหม่คะ

ผู้ถาม อย่างที่เสียงนกกรอ่ง มีเสียงเกิดขึ้น แต่ขณะเดียวกันเรารู้ว่า เป็นเสียงนก

สุ. แต่ต้องแยก ขณะที่เพียงได้ยินจริง ๆ ต้องมี ขณะนี้ ได้ยินเสียง ไม่ต้องคิดอะไรเลย ก็ได้ยิน แล้วเสียงก็ปรากฏ เพราะฉะนั้นขณะนั้นเป็นเรื่องหรือเปล่าที่กำลังได้ยินเสียง เฉพาะตอนที่ได้ยินเสียง มีเรื่องอะไรในขณะที่กำลังได้ยินจริง ๆ หรือเปล่า

ผู้ถาม ขณะนั้นไม่มี

สุ. ไม่มี นี่คือ ปรมัตถธรรม เป็นสิ่งที่มีจริง แต่ถ้ามีความคิดนึก ลักษณะที่คิด ก็มีจริง สภาพคิดเป็นปรมัตถธรรม เพราะฉะนั้นก็ต้องเข้าใจว่า ขณะที่ได้ยินเป็นขณะหนึ่ง ขณะที่คิดไม่ใช่ขณะที่ได้ยิน ทั้งหมดเป็นปรมัตถธรรม ตลอดชีวิตเป็นปรมัตถธรรม ปัญญาจะต้องอบรมจนกระทั่งรู้จักโลกของปรมัตถธรรม ซึ่งขณะนั้นไม่มีเรื่องราว เพราะเหตุว่าเป็นปัญญาที่สามารถเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นปรมัตถธรรม แต่ละอย่างเพิ่มขึ้น ๆ

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นการอบรมเจริญปัญญา ถึงระดับที่สามารถเข้าใจลักษณะของปรมัตถธรรม ไม่ว่าจะเป็นปรมัตถ์อะไร ทางตาแม้ขณะนี้ ก็สามารถรู้ได้ เมื่อเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางหู เสียงได้ยินแล้ว ก็สามารถรู้ได้ว่า เป็นสภาพธรรมที่เป็นธาตุแล้วแต่ว่า จะรู้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม

เพราะฉะนั้นสติก็มีกำลังขึ้น เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน แม้สติก็เพิ่มขึ้นเป็นสติพละ ผู้นั้นก็จะรู้ว่า ขณะใดยังไม่ใช่สติพละ ก็เป็นสภาพของการเจริญปัญญาที่อ่อนมาก ไม่มีกำลังพอที่จะเกิดแล้วรู้ เกิดแล้วรู้ว่า ขณะนั้นเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม

ผู้ถาม ที่ถามท่านอาจารย์เพื่อความเข้าใจว่า ขณะที่บอกว่าเราได้ยินเสียง แล้วไม่ทราบว่าเป็นเสียงอะไร เพราะว่ามันเป็นเสียง แค่เสียง นั้นหมายความว่าเรามีสติ อย่างนั้นหรือคะ

สุ. จะถามใคร ไม่ใช่ปัญญาแน่นอน ถ้าถามว่า “มีสติใช่ไหม” ไม่ใช่ปัญญาแล้ว

เพราะฉะนั้นสติปัญญา ต้องมีปัญญาเป็นปัจจัยทำให้เกิด เพราะว่าเวลาที่กุศลจิตเกิด เราสะสมมาที่จะเป็นไปในทาน ขณะนั้นไม่มีปัญญา ขณะที่รักษาศีล หรือ ขณะที่จิตสงบ ก็เป็นปัญญาต่างชั้น แต่เวลาที่จะรู้ลักษณะที่ไม่ใช่เรา นี่เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการฟังและเข้าใจอย่างดีมาก จึงจะเป็นปัจจัยให้แม้ขณะที่เสียงกำลังปรากฏและได้ยิน สติก็ระลึกรู้เกิดขึ้น เพราะมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง แต่ถ้าไม่มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง สัมมาสติก็เกิดไม่ได้

ขณะนี้เองที่กำลังฟัง ถ้าอบรมมาแล้ว สัมมาสติก็เกิดได้ ถ้าไม่อบรม ก็เป็นความคิดที่อยากจะระลึกรู้ หรืออะไรอย่างนั้นก็ได้ ที่เร็วมาก

เพราะฉะนั้นต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ที่จะเข้าใจได้ถูกว่า ขณะไหนสัมมาสติเกิด ระลึกรู้ ขณะไหนไม่ใช่สัมมาสติ

สติปัญญาระลึกรู้อะไรไม่ได้

สุ. คุณแจ๊คคะ สติปัญญาระลึกรู้สภาพของกุศลจิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาได้ไหม

แจ๊ค ได้ครับ

สุ. สติปัญญาระลึกรู้ไม่ได้

แจ๊ค บัญญัติครับ

สุ. เพราะเหตุว่าขณะนั้นไม่ใช่ปรมาัตถธรรม แต่ถ้าเป็นปรมาัตถธรรมที่มีจริง สติระลึกรู้ เพื่อเข้าใจถูกในลักษณะที่เป็นธรรม เพราะว่าสติปัญญาจะมีความเข้าใจถูก

ในลักษณะของธรรมว่าเป็นธรรม ถ้าขณะนี้ เป็นมหากุศลญาณวิปยุตต์ คือ ไม่ประกอบด้วยปัญญาสติระลึกได้ไหมคะ

แจ๊ค ได้ครับ

สุ. นี่แสดงว่า ปัญญาต้องรู้ทั่วจริง ๆ ต้องรู้ทั่วทุกอย่าง แม้ว่าเป็นอกุศล ก็เป็นตามความเป็นจริงที่สติระลึกได้ เพื่อจะรู้ว่า อกุศลนั้นไม่ใช่เรา หรือแม้แต่กุศล ปัญญาก็รู้ความจริงว่า กุศลนั้นไม่ใช่เรา กุศลนั้นจะประกอบด้วยปัญญา หรือไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็ไม่ใช่เรา ทั้งหมดที่เป็นชีวิตจริง ๆ ตั้งแต่เช้าทุกวัน ๆ ต่อกัน ไม่ใช่เราทั้งหมด

เพราะฉะนั้นสติปัฏฐานจะเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมอะไรก็ได้ เลือกก็ไม่ได้ เตรียมตัวก็ไม่ได้ว่า สติจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมอะไร

เป็นหน้าที่ของสติ ไม่ใช่เรา

ชิน กำลังคิดอยู่ว่า ธรรมทั้งหลายเกิดดับเร็วมาก กว่าที่จะเกิดสติปัฏฐานก็ยากมาก ชินคิดว่าที่ทุกวันที่มีสติเกิดขึ้น มีแต่สติขั้นนี้คิดในทางถูกมากกว่า

สุ. เพราะฉะนั้นเวลาที่เป็นสติปัฏฐาน ไม่ใช่เรื่องคิด เพราะเหตุว่าเราคิด ๆ คิดเรื่องโน้น คิดเรื่องนี้ ใครนับความคิดได้บ้างว่า คิดเรื่องอะไรบ้าง ตั้งแต่เช้า ก็เรื่องก็เยอะแยะไปหมด ก็ผ่านไปหมดแล้ว แต่สติปัฏฐาน คือ ขณะนี้มีสิ่งที่กำลังปรากฏที่ สติระลึกได้ เพราะฉะนั้นจะไม่คิดถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว หรือสิ่งที่ยังไม่มาถึง เพราะถ้าคิดก็เป็นเพียงความคิด แต่ไม่สามารถจะไประลึกสิ่งที่ดับไปแล้วได้ หรือสิ่งที่ยังไม่เกิด

เพราะฉะนั้นในขณะนี้เอง มีสภาพธรรมใดปรากฏ ถ้ามีปัจจัยสะสมมาที่สติปัฏฐานจะเกิดระลึก สติปัฏฐานก็เกิด แต่ถ้าไม่มีการสะสมมาที่สติปัฏฐานจะระลึก แม้ฟังเรื่องสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ สติก็ไม่ระลึก

ชิน จำเป็นหรือเปล่าคะ ที่ต้องระลึกลักษณะของสภาพธรรมทุก ๆ ลักษณะ จนเข้าใจจริง ๆ ในลักษณะ

สุ. จริง ๆ แล้ว ปัญญาว่าจะละความเป็นตัวตนได้ ต้องละเอียดค่ะ

ชิน ละเอียด ความหมายว่าอย่างไรคะว่า ตรงนี้ละเอียด

สุ. รู้ทั่ว ในความเป็นธรรม ไม่มีลักษณะที่จะเกิดสงสัยว่า นี่อะไร จะระลึกหรือไม่ระลึก เป็นตัวเราที่คิดกลับไปกลับมา เรื่องการให้ คนโน้นว่าอย่างนี้ คนนี้ว่าอย่างนั้น

ชิน แต่ลักษณะมันปรากฏเร็วมากเลย

สุ. ไม่ต้องไปคิดถึงอะไรที่ผ่านไปแล้ว แต่ขณะนี้มันอะไรปรากฏ ค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เร็วมากอย่างไร ก็ไม่ต้องไปสนใจ เพราะเราไม่ได้รู้การเกิดดับอย่างรวดเร็ว เพียงแต่เริ่มที่จะศึกษาลักษณะของสภาพที่มี ให้เข้าใจขึ้นในลักษณะจริง ๆ แท้ ๆ ซึ่งเราเรียนมามาก ฟังมาเยอะ แต่สติก็ยังไม่ระลึกลักษณะของสภาพนั้น

เพราะฉะนั้น ฟัง เพื่อที่จะเข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ โดยขณะนั้นสติต้องเกิด ไม่ต้องไปเรียกชื่อก็ได้ แต่ขณะใดที่กำลังค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ ขณะนั้นเป็นหน้าที่ของสติ ไม่ใช่เรา สติเกิดแล้วจึงเป็นอย่างนั้น จึงค่อย ๆ ศึกษา ค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

เพียงคิดหรือเข้าใจลักษณะที่ปรากฏ

นีน่า ค่อย ๆ ศึกษา ยังไม่ใช่สัมมาสติ แต่เราต้องเริ่มรู้เวลาที่ไม่มีสติและเวลาที่มีสติต่างกัน แต่ยังไม่ใช่สัมมาสติ ถูกไหมคะ

สุ. สติยังไม่เกิด ก็คือ หลงลืมตลอด เพราะฉะนั้นเวลาที่สติเกิด คือ ความต่าง เพราะฉะนั้นคนนั้นก็รู้ว่า เวลาที่สติเกิด ไม่ใช่ขณะที่หลงลืมสติ

นีน่า แต่ไม่ใช่สัมมาสติ เพราะว่ายังไม่ได้เริ่ม

สุ. เริ่ม หมายความว่า ขณะนี้มีสภาพธรรมที่คนนั้นมีความเข้าใจ ที่เข้าใจถูกต้องว่าสติสามารถเกิดระลึกได้ เป็นปัจจัยให้มีการระลึก ขณะที่กำลังค่อย ๆ เข้าใจสิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะนั้นไม่ใช่เพียงการฟังว่า สิ่งที่ปรากฏทางตามีจริง เป็นรูปธรรม นั่นคือการเพียงฟัง แต่ขณะนี้กำลังเห็น มีเห็นจริง ๆ มีสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ และ

กำลังเริ่มที่จะค่อย ๆ เข้าใจว่า สิ่งปรากฏทางตาก็เป็นเพียงรูป ๆ หนึ่ง ใน ๒๘ รูป ที่สามารถจะปรากฏได้ รูปอื่นปรากฏไม่ได้เลย แฉ่ง เราก็มองไม่เห็น หวาน เราก็มองไม่เห็น กลิ่น เราก็มองไม่เห็น แต่ทั้งหมดเป็นรูป เพราะเหตุว่า ไม่ใช่สภาพรู้ มีรูปเดียวเท่านั้นที่ปรากฏทางตาที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ฟังบ่อย ๆ เพื่อจะค่อย ๆ น้อมไประลึก คือ เข้าใจในขณะที่มีสิ่งที่ปรากฏทางตาให้เข้าใจ

เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญปัญญาเป็นเรื่องที่ละเอียด และเป็นเรื่องที่ต้องอบรมจริง ๆ จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วไม่ได้ จากการไม่เคยได้ยินได้ฟัง เป็นได้ยินได้ฟัง จนกระทั่งสามารถรู้ว่าในขณะนี้เองที่เห็น กำลังค่อย ๆ เข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏว่า เป็นสภาพธรรมที่มีจริง และกำลังปรากฏทางตา

ไม่ต้องเป็นเรื่องราวอย่างนี้ แต่ถ้าจะคิดเป็นเรื่องราวอย่างนี้ ก็ไม่มีใครห้าม ห้ามไม่ได้ พระธรรมแสดงความเป็นอนัตตา ขณะที่อาจจะระลึกเป็นคำ แล้วสลับกับขณะที่กำลังค่อย ๆ พิจารณาลักษณะที่เป็นสภาพธรรมนั้นจริง ๆ ก็ได้

เพราะฉะนั้นจึงต้องเป็นผู้ละเอียด ที่จะต้องรู้ว่า ขณะไหนเป็นเพียงคิด และขณะไหนที่สติกำลังค่อย ๆ เข้าใจลักษณะที่กำลังปรากฏ

ถ้าขณะนี้ไม่มีการระลึกลักษณะซึ่งเป็นสภาพรู้ ที่สามารถเห็น และกำลังเห็นว่า ธาตุชนิดนี้มี แม้ว่าไม่ปรากฏเลย เพราะเหตุว่าสติไม่ได้ระลึกเลย แต่เวลาที่สติระลึกจะค่อย ๆ เข้าใจถูก ในลักษณะของสภาพรู้ที่กำลังเห็น นี่คือ ลักษณะของธาตุชนิดนี้ซึ่งสามารถเห็นได้

เพราะฉะนั้นการฟังอย่างนี้ ฟังไปอีก ฟังไปอีก ก็ไม่พ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กายใจ เพื่อที่จะให้เราไม่หลงลืม หมายความว่า มีความเข้าใจที่มั่นคงที่เป็นปัจจัยให้กำลังค่อย ๆ เข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏ แม้ว่าจะน้อยมาก เพราะเหตุว่าไม่มีใครสามารถที่จะประจักษ์ลักษณะของรูปและนามทางทวารนี้ และทางทวารอื่น แล้วก็มีภวังค์คั่น แล้วก็ยังเป็นลักษณะของมโนทวารซึ่งเกิดสืบต่อ ซึ่งเป็นความจริงทุกอย่างตามที่ทรงแสดงแต่ในขั้นต้นยังไม่ใช่ปัญญาระดับนั้น แต่เป็นปัญญาซึ่งค่อย ๆ เข้าใจก่อน

คำว่า “เข้าใจ” หมายความว่าถึงปัญญาขั้นหนึ่ง เพราะว่าเราใช้คำว่า “ปัญญา” แต่เราไม่รู้ว่ปัญญาขั้นต้น คือ เข้าใจ เราก็พยายามใช้ปัญญา ทำปัญญา หาปัญญา

โดยไม่รู้ว่าปัญญา คือ อะไร แต่ถ้ารู้ว่า ปัญญาเป็นความเข้าใจในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏถูกต้อง เราไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาบาลีว่า ปัญญาก็ได้ ในเมื่อมีความเห็นถูกต้อง

เพราะฉะนั้นในขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏให้ค่อย ๆ เข้าใจ เราจะไม่หนีไปจากสิ่งที่ปรากฏทางตา อาจหาญ ว่าจริง คือ รู้ว่าสิ่งนี้มี แล้วปัญญาต้องรู้สิ่งนี้ที่กำลังปรากฏ ถ้าปัญญาไม่รู้สิ่งนี้ ก็ไม่มีทางที่เราจะคลายความที่เราคิดว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งซึ่งเที่ยง เป็นคนนั้น ชื่อนั้น กำลังนั่งอยู่ที่นี้ เป็นต้นไม้ เป็นต้น เป็นสระน้ำ เป็นสนามหญ้า เพราะว่าขณะที่ความรู้เกิดขึ้นว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา และเวลาที่เราพิจารณาสภาพของนามธรรมอื่น รูปธรรมอื่น เราก็ค่อย ๆ เพิ่มการรู้ลักษณะของสภาพรู้หรือสิ่งที่ไม่ใช่สภาพรู้ เพราะว่าทุกอย่างเปลี่ยนลักษณะไม่ได้เลย

เปลี่ยนเสียงให้เป็นอย่างอื่นก็ไม่ได้ เปลี่ยนสิ่งที่ปรากฏทางตาให้เป็นอย่างอื่นก็ไม่ได้ แต่ค่อย ๆ เข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น จนกว่าจะหมดความสงสัย หมดความไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ชิน สมมติว่า คุณแม่เขารู้ว่าเรา เราก็รู้เป็นแค่เสียง ก็สบาย

สุ. เป็นเราคิดคะ เราคิด ไม่ใช่สภาพรู้หรือธาตุรู้

ชิน แต่การคิดแบบนั้นก็ดีกว่าที่คิดว่า แม่กำลังว่าเรา

สุ. กุศลดีกว่าอกุศลหรือเปล่าคะ กุศลที่ประกอบด้วยปัญญาระดับไหน ขึ้นไหน กับกุศลที่สามารถจะรู้ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน มีกุศลหลายชั้น

เพราะคิดจึงมี

สันติ คิดว่าตอนนี้หลายคนตั้งใจฟังพระธรรม เพื่อจะได้เข้าใจพระธรรม แต่เวลาที่ท่านอาจารย์แสดงว่า ขณะนี้มีสิ่งที่ปรากฏทางตากำลังปรากฏ ก็จะมี ความตั้งใจอย่างหนึ่ง ที่เริ่มสนใจสภาพธรรมนั้น เพราะฉะนั้นความตั้งใจที่เริ่มจะสนใจในสภาพธรรมตรงนี้ จะต่างกับความตั้งใจในการฟังธรรมให้เข้าใจไหมครับ

สุ. ตั้งใจเป็นสภาพธรรมที่มีจริง แต่ไม่ใช่มรรคมรรค ๘ เพราะฉะนั้นต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ การศึกษาธรรมของเรา เราฟังพระธรรมไม่ได้เลย ถ้าเรามีความ

จงใจหรือตั้งใจ แล้วเราเป็นผู้ที่ละเอียด เราจะรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่สัมผัสมาสติ ไม่ใช่สติปัฏฐาน แต่ลักษณะของความตั้งใจนี้เราเปลี่ยนไม่ได้

เพราะฉะนั้นความตั้งใจมีหลายอย่าง ตั้งใจที่เป็นอกุศลก็มี ตั้งใจที่เป็นกุศลก็มี ตั้งใจที่เป็นกุศลระดับไหน อย่างเวลาที่ฟังพระธรรมเจตนาเจตสิกเรารู้ว่า เกิดกับจิตทุกขณะ แต่ความตั้งใจของเราที่จะฟัง มีแค่ไหน บางคนอาจจะกำลังง่วง บางคนอาจจะกำลังคิดถึงเรื่องอื่น ห้ามไม่ได้เลย มีเจตนาเจตสิกเกิดร่วม แสดงความเป็นอนัตตาว่า ไม่ใช่เรา

แม้แต่ขณะที่เกิดความจงใจ ตั้งใจ ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่า ไม่ใช่เรา มิฉะนั้นเราจะหลงทางไปเรื่อย ๆ เพราะเหตุว่าคิดว่าต้องมีเจตนา หรือว่าต้องมีความจงใจ แต่ถ้าเราทราบอย่างมั่นคงว่า เจตนาเจตสิกเกิดกับจิตทุกขณะ แล้วก็มีหลากหลาย เช่น เจตนาที่เป็นอกุศล หรือเจตนาฟัง ขณะนั้นก็ตั้งใจที่จะฟังให้เข้าใจ แต่ไม่ใช่เจตนาที่จงใจที่จะให้สติสัมปชัญญะเกิด ถ้ามีใครก็ตามในขณะนี้ ฟังมานานแล้วเรื่องธรรม และเรื่องสติปัฏฐานก็ฟังมานาน แต่ก็ห้ามไม่ได้เลยที่บางครั้ง สติปัฏฐานเกิด บางครั้งก็ไม่เกิด

เพราะฉะนั้นคนนั้นต้องไม่หวั่นไหว ต้องมีความมั่นคงในความเป็นอนัตตา ที่จะรู้ว่า เมื่อสติเกิด มีการระลึกที่ลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรม ถ้าใช้ภาษาไทยว่าระลึก คนที่ไม่ชินกับสภาพธรรม ก็อาจจะ “คิด” คือ “ระลึก”

เพราะฉะนั้นภาษา ไม่ว่าจะเป็นอย่างภาษาบาลี เราต้องมีความเข้าใจถูกต้องว่า ขณะนั้นไม่ใช่คิดเรื่องอดีตนาน ๆ หรือยาว ๆ หรือเรื่องหนึ่งเรื่องใด แต่มีสภาพปรมาัตถธรรม อย่างทางกาย กำลังปรากฏลักษณะที่แข็งกับกายวิญญูญาณ มีสภาพที่รู้แข็ง ได้รู้แข็ง สัตว์ก็รู้ ใครที่มีกายประสาทก็ต้องรู้ลักษณะของแข็งที่กระทบกับกายประสาท แต่จะกล่าวว่าขณะนั้นเป็นสติปัฏฐานไม่ได้ เป็นแต่เพียงกายวิญญูญาณ แต่มีแข็งปรากฏหลังจากที่กายวิญญูญาณรู้ ขณะนั้นสติปัฏฐานระลึกที่ลักษณะแข็งนั่นเอง เพราะฉะนั้นคนนั้นก็จะรู้ว่า วันหนึ่ง ๆ ที่แข็งปรากฏ สติปัฏฐานเกิด ระลึกที่แข็ง ที่จะศึกษาลักษณะนั้นให้รู้ว่าเป็นสภาพธรรม หรือว่าผ่านไปเรื่อย ๆ แม้ในขณะนี้เอง

เพราะฉะนั้นทุกขณะ ทางที่จะให้รู้ความจริงของสภาพธรรมมี ๖ ทาง ทางตา ขณะนี้ถ้าแว่น ข้ามไป หรือไม่รู้ ก็ต้องอบรมจนกว่าจะรู้ จนกว่าจะละความสงสัยและความไม่รู้ จนกว่าจะคลายความที่ยึดถือสภาพธรรมนั้นด้วยความไม่รู้ จนสามารถที่จะประจักษ์ความจริงได้ ถ้ายังไม่คลายความที่เคยติดข้องต้องการปรารถนาที่จะรู้ ขณะนั้นไม่มีทางที่จะรู้ เพราะฉะนั้นถึงอยาก ก็ไม่รู้

แต่จะรู้ได้เมื่ออบรมเจริญปัญญาความรู้ขึ้น และความรู้ที่มีเพิ่มขึ้นจะทำให้สติเกิดระลึก เพราะฉะนั้นคนนั้นก็จะเข้าใจว่า ขณะนั้นไม่ใช่เรา เป็นสัมมาสติ ก็สอดคล้องกับความเข้าใจเดิมตั้งแต่แรกว่า ธรรมทั้งหลายหรือทุกอย่างเป็นอนัตตา ไม่มีใครเป็นเจ้าของ

คุณใจโนธานมีสมบัติมากไหมคะ .. ก็มีขณะที่คิด ขณะที่ไม่คิด นอนหลับสนิท คุณใจโนธานเป็นเจ้าของอะไรบ้าง เป็นเจ้าของชื่อใจโนธานหรือเปล่า ก็ไม่มีแม้แต่ชื่อ ไม่มีอะไรเลย ไม่มีแม้แต่ปัญญา ที่จะเกิดขึ้นทำหน้าที่ของปัญญาขณะนั้น เพราะเหตุว่าไม่มีอารมณ์ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ต่อเมื่อใดมีปัจจัยที่จะให้สภาพธรรมเกิดขึ้น รู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด จิตเจตสิกเกิดขึ้น รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาเดี๋ยวนี้ คุณใจโนธานไม่ได้คิดถึงสมบัติที่มี เพราะว่าเพียงเห็น หรือเวลาที่เสียงปรากฏ ขณะนั้นจิตเกิดขึ้นได้ยินเสียง จิตที่ได้ยินเสียงเป็นของใคร ไม่มีเจ้าของ เพราะเหตุใด เพราะเกิดแล้วดับแล้วเร็วมาก เพราะฉะนั้นทุกอย่างเกิดแล้วดับไปทั้งนั้น และก็มีความคิดว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นของเราก็ต่อเมื่อคิด แต่ถ้าไม่คิด แคเห็น ก็ไม่มีการที่จะคิดว่าเราเป็นเจ้าของจักขุวิญญาณที่เห็นหรือว่าสิ่งที่ปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้นจะมีทางที่จะไม่ใช่เราก็ต่อเมื่อรู้ว่า ลักษณะของสภาพรู้จริง ๆ คือ ธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งสามารถเห็น และสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งสามารถปรากฏเมื่อกระทบจักขุปสาท ปรากฏเมื่อกระทบตา ถ้าไม่กระทบตา อย่างไม่รู้ ก็ไม่ปรากฏ สิ่งเหล่านี้จะปรากฏไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องจริง ลักษณะจริง ซึ่งปัญญาสามารถจะค่อย ๆ รู้ความจริงขึ้นจากการฟังและเข้าใจ และก็รู้ว่าปัญญาจะรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ ทาง

เวลาที่เข้าใจธรรม...ไม่มีชื่อ

ชิน ถ้าอย่างนั้นไม่ใช่สติปัฏฐาน แต่ว่าเป็นกุศลประกอบด้วยปัญญาชนิด ๗
หน้อย ๆ ได้ไหมคะ

สุ. ขึ้นคิดได้

ชิน อีกอย่างหนึ่ง จะถามว่า สติปัฏฐานไม่ปรากฏกับภวังคจิตหรือคะ

สุ. ภวังคจิตเป็นชาติอะไร

ชิน วิบาก

สุ. และวิบากจิตทำหน้าที่อะไรบ้าง

ชิน ปฏิสนธิ จุตติ และภวังค์

สุ. แล้วอะไรอีก

ชิน ตทาลัมพนะ

สุ. แล้วอะไรอีก

ชิน ไม่มีค่ะ

สุ. วิบากค่ะ พุดถึงวิบากค่ะ

ชิน ก็คือกิจ ๑๔ กิจ

สุ. เพราะฉะนั้นมีอะไรอีกที่เป็นวิบาก ที่เป็นหน้าที่ของวิบาก

ชิน เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส

สุ. เพราะฉะนั้นที่เรียนมาแล้วทั้งอะไรไม่ได้เลย ถึงจะเข้าใจถูก

ชิน สติปัฏฐาน สามารถระลึกสภาพธรรมตอนที่ เป็นวิถิจิต ที่ประกอบใน ๖
ทวารหรือคะ

สุ. เวลาที่มีสภาพธรรมปรากฏทางตา หรือหู หรือจมูก หรือลิ้น หรือกาย
หรือใจ ไม่ต้องคิดถึงทวาร มีสภาพที่ปรากฏให้ค่อย ๆ เข้าใจ และขณะที่กำลังค่อย ๆ
เข้าใจ เป็นสติ ไม่ใช่เราต้องไปทำสติ หรือเราต้องไปเรียกชื่อ “สติ” หรือเราต้องไปคิด
เรื่องสติ แต่ขณะนั้นสภาพของสติเกิด จึงค่อย ๆ ระลึกที่ลักษณะที่มี แล้วค่อย ๆ เข้าใจ

ขึ้น ขณะที่กำลังค่อย ๆ เข้าใจนั้น คือ การอบรมเจริญความรู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

ชิน ถ้าอย่างนั้นสติปัญญาหรือปัญญาจะปรากฏที่ขณะหรือคะ

สุ. ไม่ต้องมีคำว่า “ขณะ” ด้วยเวลาที่เข้าใจธรรม ไม่มีชื่อ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้สภาพธรรม ในขณะนั้นไม่มีชื่ออะไรเลย มีแต่สภาพธรรมที่ปรากฏ และพระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมี ที่จะทรงรู้แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมมากมายกว่าเรา อย่างเราเห็นดาว แต่เรานับดาวไม่ได้ เราไม่มีปัญญาที่จะทำอย่างนั้น แต่ใครสามารถรู้ได้

ชิน พระพุทธองค์

สุ. เพราะฉะนั้นเหตุไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราสามารถรู้ได้ เพียงสิ่งที่ปรากฏ แล้วค่อย ๆ อบรมเจริญปัญญา ซึ่งแต่ละคนจะรู้ตัวเองตามความเป็นจริงว่า สะสมปัญญาระดับไหน ที่จะมีอะไรเป็นอารมณ์ เลือกก็ไม่ได้ ที่จะให้ อย่างนั้นเป็นอารมณ์ อย่างนี้เป็นอารมณ์ เกินวิสัย เพราะฉะนั้นเราไม่สามารถอยากให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นอารมณ์ แต่เราสามารถรู้ความจริงได้ว่า สติระลึกอะไร และสามารถประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมอะไร เมื่อสิ่งนั้นเกิดขึ้น ต้องตามเหตุตามปัจจัย

ชิน ชินก็ยังไม่ค่อยเข้าใจที่ว่า ทำไมสติปัญญาไม่สามารถระลึกชาติของจิตที่เป็นวิบากคะ

สุ. อะไรคะ ชาติของจิตที่เป็นวิบาก วิบากอะไร

ชิน อย่างเช่น จิตเห็น

สุ. ทำไมสติจะระลึกไม่ได้ กำลังเห็น เห็นมี สติก็ระลึกได้ แต่ถ้าเห็นไม่มี สติจะไประลึกเห็นได้ไหม เพราะฉะนั้นขณะใดที่เห็นไม่เกิด จะไปรู้เห็น ระลึกเห็นไม่ได้ แต่ขณะที่กำลังเห็นขณะนี้เอง ที่สติสามารถจะระลึก แล้วค่อย ๆ เข้าใจขึ้นได้

ชิน อย่างนั้นความหมาย คือ อะไรที่ปรากฏ ขณะนั้นสติระลึกได้

สุ. ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

จิตรู้ แต่สติระลึก

ผู้ถาม จิตระลึกถึงลักษณะของอารมณ์ใช่ใหมคะ

สุ. จิตเป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้นต้องมีสิ่งที่ถูกรู้ และสิ่งที่ถูกรู้ ภาษาบาลีใช้คำว่า “อารมณ์” หรือ “อาลัมภณะ” จิตจะเกิดโดยไม่มีอารมณ์หรือไม่รู้อารมณ์ไม่ได้ เพราะว่าจิตเป็นธาตุรู้หรือสภาพรู้ ทุกครั้งที่จิตเกิด ต้องมีสิ่งที่ถูกจิตรู้ เพราะจิตเป็นสภาพรู้

ผู้ถาม และจิตก็สามารถระลึกได้ทาง ๖ ทวาร

สุ. สติเป็นสภาพระลึก จิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ เพราะฉะนั้นวันนี้อะไร ๆ กำลังปรากฏทั้งหมด ให้ทราบว่าเพราะจิตกำลังรู้สิ่งนั้น สิ่งนั้น ๆ ที่ปรากฏทั้งหมด ถ้าไม่มีจิต อะไรก็ปรากฏไม่ได้ แต่เพราะจิตกำลังรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด เดียวนี้ทั้งหมด ก็เพราะจิตเกิดขึ้นรู้สิ่งนั้น สิ่งนั้นจึงปรากฏได้

ยังไม่ต้องไปถึงสติปัฏฐานก็ได้ ขอให้มีความเข้าใจจริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรม และความเข้าใจจริง ๆ ที่มั่นคง ก็จะทำให้ระลึก เพราะเหตุว่ามีความเข้าใจจริง ๆ ว่า ขณะนี้ต้องมีจิต แม้ว่ามันไม่เห็น แต่ต้องมี เพราะเหตุว่าอารมณ์ปรากฏ มีสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็แสดงว่ามีจิตที่กำลังเห็น มีเสียงปรากฏ ก็แสดงว่ามีจิตที่กำลังได้ยิน มีกลิ่นปรากฏ ก็แสดงว่ามีจิตที่กำลังรู้กลิ่น มีรสปรากฏ ก็แสดงว่ามีจิตที่กำลังลิ้มรส มีการรู้สิ่งที่เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ก็แสดงว่ามีจิตกำลังรู้สิ่งนั้น

ถ้าไม่มีจิต รูปไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย ถ้ามีแต่รูป ก็ไม่ต้องเดือดร้อน ไข้ไหม แต่ใครจะยับยั้งการเกิดของนามธาตุ เพราะเป็นธาตุ ไม่ใช่เรา

ไม่อยากเห็นก็ต้องเห็น

ชิน อย่างนี้ความหมาย คือ อรูปพรหมก็เดือดร้อนเหมือนกัน เพราะไม่มีรูป แต่ก็มึนธรรม

สุ. ถ้าเขามีปัญญา เขาก็รู้ว่า จิตเกิดดับ

ชิน แต่ความหมายของอาจารย์ เดือดร้อนตรงนี่คืออะไร เพราะไม่เห็นเขา
เดือดร้อนเลย เขาอยู่ข้างบนสบาย

สุ. จิตเกิดหรือเปล่าคะ

ชิน เกิดค่ะ

สุ. ไม่รู้ได้ไหมคะ เวลาจิตเกิดแล้วไม่รู้อะไรได้ไหม

ชิน ได้ค่ะ

สุ. ได้หรือคะ จิตเป็นสภาพรู้ ต้องรู้ และดีไหมที่เกิดขึ้นต้องรู้ อย่างเรา
ต้องเห็นแต่เราลืม เราอยากเห็น แต่ความจริงเราต้องเห็น ขณะที่ได้ยินเสียงเพราะ
เราก็ลืมอีกว่า แท้ที่จริงแล้วต้องได้ยิน ไม่มีใครยับยั้งไม่ให้ได้ยินเกิด ต้องได้ยิน เรา
จะต้องศึกษาเรื่องนามธาตุ จนกระทั่งเข้าใจความเป็นอนัตตา ลักษณะที่เกิดดับสืบต่อ
มีปัจจัยต่าง ๆ และไม่มีใครสามารถยับยั้งได้ เมื่อมีปัจจัยก็เกิด แล้วก็ดับ เกิด แล้วก็
ดับ เกิด แล้วก็ดับ อย่างนี้แหละ แล้วก็ออกไปจากนี้ไม่ได้ด้วย จะต้องตาย แล้ว
จะต้องเกิดอีก แล้วก็ตายอีก แล้วก็เกิดอีก แล้วก็เห็นอีก ได้ยินอีก คิดนึกอีก

เวลาตายไม่มีอะไรที่เป็นของเราเลย ที่เคยเป็น ก็ไม่เป็นอีกต่อไป ที่เคยเข้าใจ
ว่าเป็นของเรา ก็จำไม่ได้หมดเลย ชาตีก่อนเราจะเคยนั่งที่นี่ได้ไหม แต่ไม่ใช่อย่างนี้
ไม่ใช่โรงแรมอย่างนี้ หรือ ๒,๕๐๐ กว่าปี ที่ตรงนี้เป็นอะไร แล้วเราจะเคยอยู่ตรงนี้ไหม
เราก็ไม่เคยรู้ จำไม่ได้

เพราะฉะนั้นไม่มีวันสิ้นสุดการเกิดดับสืบต่อ แต่ละภพแต่ละชาติ แต่ไม่มีอะไร
เป็นของใครจริง ๆ สักอย่างเดียว เพียงแต่เกิดเห็นแล้วก็ติดข้อง แล้วก็หมดไป ได้ยิน
แล้วก็ติดข้อง แล้วก็หมดไป ทั้งวันเป็นเรื่องของความติดข้องในสิ่งที่ปรากฏ แล้วก็หมด
ไปเลย ไม่เหลือเลย รูปทุกรูปเกิดแล้วดับ มีอายุเพียงแค่ ๑๗ ขณะจิต ถ้าเป็นรูปที่
เป็นสภาวะรูป แต่เมื่อไม่รู้ ก็คือ ติดอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ

เพราะไม่รู้จึงติด

วิภากร แล้วขณะที่สตรระลึก รู้โลภะหรือโทสะ ขณะนั้นก็แสดงว่า เป็นสภาพจิตที่รู้เจตสิกนั้น ที่เป็นส่วนประกอบอยู่ในจิตนั้นใช้ไหมคะ

สุ. คือ สิ่งใดที่มีจริง สติสามารถระลึก แล้วค่อย ๆ เข้าใจถูกต้องในสิ่งนั้นว่า ไม่ใช่เรา

ชิน อย่างนั้นความหมาย คือ เราก็ติดโลภะจนไม่สามารถเห็นตรงใช้ไหมคะ

สุ. เราไม่รู้เลยว่า เราเป็นทาสของโลภะ แม้แต่คิดต้องการที่จะให้กุศลจิตเกิด คือ โลภะเขาพาเราไปได้ตลอด โลภะเป็นครู และก็เป็นศิษย์ เขาเริ่มคิดที่จะให้ทำโน่นทำนี่ จิตขณะต่อไปก็ตามเลย ถ้าไม่เห็นโลภะ ไม่มีทางละโลภะ และไม่ใช่เห็นแต่เพียงชื่อ

ชิน ขอลถามคำว่า โลภะกับโมหะ กับอวิชชา ลักษณะต่างกันอย่างไร เพราะตรงนี้ก็เหมือนว่าถูกโลภะกับโมหะปิดบังด้วย

สุ. โลภะเป็นความติด ไม่สละ

ชิน แล้วที่ไม่รู้ว่า ติดข้อง ก็เพราะโมหะ

สุ. เพราะไม่รู้ จึงติด

ชิน และถ้าสมมติว่า ไม่รู้ ความหมายคือ ต้องรู้ทุกขณะจิตที่รู้ใช้ไหมคะ

สุ. ตราบใดที่ยังไม่รู้ ยังสงสัย ขณะนั้นก็ไม่สามารถดับความเห็นผิดได้ เพราะฉะนั้นปัญญาจึงเป็นจี้รกาลภาวนา อบรมไปจนกว่าจะรู้ทั่ว และประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรม

ดีแค่ไหนก็ยังเป็นเราที่ดี

สันติ เรียนถามท่านอาจารย์ครับ เนื่องจากเคยเป็นพระภิกษุมามาก่อน ก็ติดอุปนิสัยมาบ้าง ไม่ทราบว่าจะใช้กับคุณุหุสัถ์ทั่ว ๆ ไปจะเป็นความผิดปกติหรือเปล่า พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทมากมายทำให้พระภิกษุมีการระวัง จะทำอะไรก็ต้องระวัง

แม้จะนั่ง จะยืน จะเดิน จะนอน ก็ต้องระวัง เพราะมีอาบัติตลอด แต่สำหรับคฤหัสถ์ ถ้ามีระวังอย่างนี้ จะเป็นศีลหรือเปล่าครับ

สุ. ศีล ระวังเพียงแค่ว่ากายวาจา ไม่ถึงใจ เพราะฉะนั้นพระวินัยบัญญัติทั้งหมด ถ้าไม่ใช่เป็นการอบรมเจริญสังวรอื่น เช่น อินทริยสังวรด้วย ปัญญาที่ไม่สามารถเจริญ เพียงแต่เห็นความสมควรของกายวาจาในเพศบรรพชิตว่าเป็นอย่างไร แต่ความจริงกายวาจาของเพศบรรพชิต เหมาะกับคฤหัสถ์ด้วย คือ ทั้งหมดที่เป็นสิ่งที่ดี ไม่ได้จำกัดเลยว่า เฉพาะบรรพชิต

แต่สำหรับคฤหัสถ์ เมื่อไม่มีบุญ หรือไม่มีอุปนิสัยใหญ่ที่จะดำรงอยู่ในเพศบรรพชิต จึงเป็นคฤหัสถ์ ซึ่งสามารถที่จะมีกายวาจาอย่างเพศบรรพชิตได้ เพราะเป็นสิ่งที่งดงาม เป็นสิ่งที่ดี ขึ้นอยู่กับคฤหัสถ์ ไม่อย่างนั้นเราคงไม่มีการสอนเรื่องมารยาท เรื่องกาย เรื่องวาจา แต่ต้องทราบว่าเป็นเพียงกาย วาจา ไม่สามารถดับกิเลสได้

เพราะฉะนั้นจึงต้องมีอินทริยสังวรด้วย เพราะเหตุว่ากายจะกระทำสิ่งใด ถ้าสติเกิดระลึกรู้ ก็จะไม่ทำสิ่งที่เป็นอกุศล เช่น ศีล ๕ ที่จะล่วง ก็ไม่กระทำ แต่คนที่ไม่สามารถระลึกรู้สภาพของจิตที่เริ่มจะเป็นอกุศล และมีระดับต่าง ๆ จนถึงขั้นที่สามารถจะทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ เพราะว่าถ้ามีโลภะ แล้วเราก็ไม่รู้เลยว่าขณะนั้นเป็นโลภะ แต่มีความต้องการ ของใครก็ได้ มือก็เอื้อมไปแล้ว แล้วก็อยู่ที่ว่า จะหยิบหรือยัง หยิบแล้วจะวางคืนไปหรือเปล่า

นี่ก็เป็นเรื่องของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งต้องอาศัยการสังวรอื่น ไม่ใช่แต่เพียงทางกาย ทางวาจาเท่านั้น แต่สำหรับพระวินัยงามมาก มีคำกล่าวที่ว่า พระภิกษุที่รักษาพระวินัยได้ครบถ้วน จะไม่มีใครรู้เลยว่าเป็นพระอรหันต์ หรือไม่พระอรหันต์ เพราะเพียงกาย วาจาที่ไม่ล่วงออกไป ก็แสดงให้เห็นว่าเหมือนกับบุคคลนั้นไม่มีอกุศล

สันติ ถ้าจะละเอียดกว่านั้น คือ ระวังว่าจะหลงลืมสติหรือเปล่า จะเริ่มเป็นตัวตนหรือยัง

สุ. ตัวตนแน่ ๆ คือ ตัวตนมีหลายระดับ เราต้องฟังธรรมแล้วก็เข้าใจจริง ๆ ว่า ไม่มีตัวตน คือ ขณะไหน ขณะที่สติปัฏฐานเกิด แล้วเริ่มเข้าใจลักษณะที่ไม่ใช่เรา

เพราะเหตุว่าเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม จนกว่าจะประจักษ์แจ้ง จนกว่าจะหมดความไม่รู้ และจนกว่าจะหมดความสงสัย ในสภาพธรรมที่เกิดดับด้วย จนถึงการรู้แจ้ง อริยสัจธรรม จึงไม่มีตัวตน

สันติ แต่ถ้าเกิดเป็นการรู้สึกตัวว่า ขณะนี้หลงลืมสติแล้ว

สุ. ก็เดี๋ยวนี้ ขณะนี้ ผู้ที่ตรงก็จะรู้ว่า สติปัฏฐานเกิดหรือเปล่า หรือว่าเป็นสติขั้นอื่น ที่ไม่ใช่ขั้นสติปัฏฐาน แต่ก็เป็นกุศล เพราะว่าสติเกิด เพราะฉะนั้นปัญญาที่ต้องรู้ละเอียดตามความเป็นจริง

ถ้าเราปกปิดหรือว่าพยายามทำ โดยที่ขณะนั้นเหมือนกับว่า เพื่อให้ไม่มีตัวตน แต่ขณะนั้นก็ยังมีความเป็นตัวตน ซึ่งผู้รู้จะเป็นผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า หนทางอื่นไม่มี นอกจากอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรม

แต่ถ้าเป็นผู้ที่สะสมเป็นอุปนิสัย บางคนเป็นทานอุปนิสัย บางคนเป็นศีลอุปนิสัย บางคนก็เป็นภาวนาอุปนิสัย แล้วแต่ว่าขณะนั้นเขามีนิสัยขั้นใด อย่างบางคนเขาอาจจะเห็นโทษของการพูดคำที่ไม่จริงตั้งแต่เด็กมาเลย เขาก็ไม่พูด เพราะเขาสะสมมาที่จะเป็นอุปนิสัย แต่ไม่ใช่พระโสดาบัน

เพราะฉะนั้นถึงแม้เขาจะดีถึงระดับที่ไม่พูดสิ่งที่ไม่จริง แต่ก็ยังมีความเป็นตัวเขาที่ดี ยังไม่ใช่การรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้นปัญญาจึงมีหลายขั้น แล้วต้องประกอบกันทั้งพระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม ทุกอย่างที่ดี คือ เป็นกุศล ถ้าไม่ดีก็เป็นอกุศล แล้วต้องเป็นผู้ตรงว่า ขณะนั้นเป็นอะไร เป็นวิญญูจกธรรมหรือเปล่า หลอกหรือเปล่า หรือเป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง

รู้ความจริงแทนที่จะไปจัดการ

สันติ การระลึกรู้สภาพธรรม แล้วก็รู้ว่าเป็นเพียงธรรม เป็นไปได้ไหมครับที่จะไม่รู้บัญญัติที่ติดตามมา

สุ. ทุกอย่างเกิดแล้วก็ดับ เวลาที่สภาพธรรมปรากฏ จะติดต่อกันก็ได้ หรือจะอะไร ๆ ก็ได้ทั้งนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์ว่า เวลานั้นแล้วจะไม่มีความคิดเรื่องราวต่าง ๆ ขณะนี้มีสภาพธรรมปรากฏ สติปัญฐานจะเกิดหรือไม่เกิดก็ตาม การคิดนึกเกิดสืบต่อกันได้ ไม่เกิดสืบต่อกันได้แล้วแต่ เป็นวาทะไปเลยก็ได้

เพราะฉะนั้นเราไม่สามารถรู้ว่ อะไรจะเกิด แต่ข้อสำคัญก็คือ ต้องมีปัญญาที่รู้จริงว่า เป็นธรรมทั้งหมด

สันติ เวลาระลึก แล้วรู้ว่าเป็นสภาพธรรม แล้วก็รู้ว่าเป็นบัญญัติ การที่จะระลึกติดต่อกันนี้

สุ. สภาพธรรมอะไรเป็นบัญญัติ

สันติ ก็รู้สิ่งที่ปรากฏ อย่างเช่น ปรากฏทางหูและก็รู้ว่าเป็นนก การที่จะระลึกต่อ ก็รู้สึกว่ารู้บัญญัติไปแล้ว ถ้าจะมาระลึกรู้สภาพธรรม

สุ. ก็หมดไปแล้ว จบแล้ว

สันติ แล้วจะระลึกรู้เสียงอีก ก็

สุ. นี่คือ เรากำลังเป็นผู้จัดการ

สันติ ก็กลัวว่าจะเป็นตัวตน ก็เลยรู้สึกว่าจะต้องระลึกที่อารมณ์อื่น เพราะว่าถ้าระลึกที่อารมณ์นี้อีก ก็เกรงว่าจะเป็นตัวตน เพราะรู้ว่าเป็นนกไปแล้ว

สุ. ทั้งหมดกำลังจัดการ จนกว่าจะเลิกจัดการ

สันติ ก็ทั้งหมดเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ใช่ไหมครับ

สุ. ใช่ค่ะ เพราะฉะนั้นมีจิตที่กำลังจัดการ ยังไม่ละความเป็นเราที่จะจัดการ

นี่จึงเป็นความละเอียด อริยสัจทั้ง ๔ เป็นสภาพธรรมที่ลึกซึ้งทั้ง ๔ แม้แต่หนทางที่อบรม ก็ลึกซึ้ง ถ้าเราไม่ต้องไปจัดการอะไร สติเกิด ก็สติเกิด กำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรม หมดไป ก็คือ หมดไป ไม่มีความคิดที่จะไปจัดการให้สติเกิดอีก หรือจะต้องไประลึกลักษณะของสภาพธรรมนั้นสภาพธรรมนี้ เพราะขณะที่กำลังจะจัดการ นั่นคือ เราทั้งหมด

สันติ ก็เป็นความเพียรที่ไม่ใช่เป็นเราที่จัดการ จะระลึกอีกได้ไหมครับ

สุ. แน่นอนค่ะ แล้วแต่ธรรมทั้งหมด ให้เห็นว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา สติจะเกิดต่อ ไม่เกิดต่อ จะคิดจะอะไร ก็คือ เป็นของจริงทั้งหมด

สันติ อย่างนั้นจะแยกแยะกันได้อย่างไรว่า เป็นเราที่จัดการ หรือเป็นวิริยะ

สุ. กำลังคิดว่า จะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นั่นแหละ คือ เรา วิริยะเกิด กับจิตที่ดวงคะ

สันติ ไม่เกิดกับจิต ๑๖ ดวง

สุ. เพราะฉะนั้นไม่ใช่จิต ๑๖ ดวง ใช่ไหมคะ แล้วก็มีวิริยะด้วย

ชิน ถ้าไม่จัดการ จะต้องทำอะไรคะ

สุ. รู้ความจริง แทนที่จะไปจัดการ จัดการกับจิตได้ไหม ไม่ได้ จิตเกิด มี ปัจจัย ก็เกิด ใครจะไปจัดการกับจิตได้ แต่สามารถอบรมเจริญปัญญาที่จะเข้าใจถูกได้

ละกิเลสอื่นได้มั๊ย ถ้ายังมีความเห็นผิด

อ้วน เมื่อที่อาจารย์กล่าวว่า ถ้าไม่รู้โลภะ แล้วเราจะละได้อย่างไร แต่จริง ๆ แล้ว เราไม่รู้โลภะเพราะอวิชชาปิดบังทุกอย่าง ทำให้ไม่รู้โลภะ ในขณะที่ไม่เป็นกุศล ก็จะต้องเป็นอกุศล แต่ขณะที่เป็นกุศล เราก็ยังไม่รู้โลภะ ถ้าไม่เป็นสติปัฏฐาน ใช่ไหมคะ แม้กระทั่งอบรมสติปัฏฐาน จะถึงวิปัสสนาญาณละกิเลสขั้นต่าง ๆ แต่ว่าโลภะก็เป็นขั้นที่ละได้ขั้นสุดท้าย

ที่นี้ก็ยังไม่เข้าใจที่ว่า ถ้าสติปัฏฐานเกิด ก็จะมีรู้ระลึกสภาพของนามธรรมและ รูปธรรมตรงนั้น แต่ลักษณะของโลภะ เราจะรู้ได้อย่างไรว่า นี่โลภะใช่ไหมคะ เพราะ ตรงนั้นก็เป็นสภาพของนามธรรมและรูปธรรม แล้วปัญญาขั้นวิปัสสนาญาณ ก็จะละ กิเลสแต่ละขั้น ตั้งแต่ขั้นสังกายทิฏฐิ ขั้นพระโสดาบัน ถึงขั้นพระอนาคามี

สุ. แล้วคุณอ้วนรู้โทสะไหมคะ

อ้วน ถ้าเป็นเรื่องราวก็รู้ค่ะ

สุ. ถ้าเรื่องราวหมายความว่าอย่างไรคะ

อ้วน ก็รู้ว่าเราโกรธ แต่เป็นสภาพของนามธรรม

สุ. ถ้ารู้โทสะแล้ว จะไม่รู้โลภะหรือ ทำไมจะรู้แต่โทสะ โลภะไม่รู้

อ้วน โลภะเราก็อธิบายว่า เป็นสภาพที่ติด แต่ก็เหมือนกับว่า เรารู้เรื่องราว

สุ. ทั้งหมด จนกว่าสติปัญญาจะระลึกลักษณะที่กำลังปรากฏ แล้วถึงจะรู้ว่า ไม่ใช่เรื่อง เพราะขณะนั้นไม่ได้คิด แต่ลักษณะสภาพของโลภะ ต่างกับลักษณะสภาพของโทสะ เราไม่ต้องคิดว่า นี่ชื่อโลภะ นั่นชื่อโทสะ เราไม่ต้องคิดถึงชื่ออะไรเลย แม้ไม่เรียกชื่อ ใครก็เปลี่ยนแปลงลักษณะของโลภะกับโทสะ หรือสภาพธรรมอื่นใดไม่ได้

เพราะฉะนั้นถ้าคุณอ้วนสามารถรู้ลักษณะของโทสะ ทำไมคุณอ้วนจะไม่สามารถรู้ลักษณะของโลภะ ความเห็นผิด มี ใช่ไหมคะ ถ้าไม่มีความติดข้องในความเห็นผิดนั้น จะยังคงมีความเห็นผิดนั้นต่อไปได้ไหม

อ้วน ไม่ได้

สุ. ไม่ได้ เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นแล้วว่า ทิฏฐิ ความเห็นผิดเกิดกับโลภะ เพราะฉะนั้นขั้นต้นเราไม่ได้ละความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณรสูปพะที่กระทบสัมผัสกาย นั่นต้องถึงระดับขั้นพระอนาคามีบุคคล ซึ่งอีกเพียงขั้นเดียวจะถึงความเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้นที่เราพูดว่าโลภะ โลภะที่นี้ ความหมายถึงโลภะที่เกิดร่วมกับความเห็นผิด ที่จะต้องละก่อน ถ้าไม่ละความเห็นผิด คุณอ้วนคิดหรือคะว่า เราสามารถจะละกิเลสอื่นใด ๆ ได้

อ้วน ไม่ได้ค่ะ

สุ. เพราะฉะนั้นที่ว่า ละโลภะที่นี้ ก็คือ โลภะที่เกิดร่วมกับความเห็นผิด

รู้แต่ยังเป็นเรา ก็คือไม่รู้

ผู้ถาม เคยได้ยินมาว่า ลักษณะที่ต่างกันของโลภะกับโทสะ ไม่สามารถรู้ได้อย่างชัดเจนจนกว่าจะมีวิปัสสนาญาณขั้นต้น ๆ เกิดขึ้นก่อน จึงจะสามารถรู้ความต่างกันของโลภะกับโทสะได้อย่างชัดเจน ถูกหรือไม่ ถ้าถูก ขณะที่สติปัญญาขั้น

ต้น ๆ ที่เพียงรู้ว่า มีสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอยู่ในขณะนี้ ในขณะที่รู้โลภะ ในขณะที่รู้โทสะ ขณะนั้นจะมีการศึกษาลักษณะที่ต่างกันของโลภะและโทสะหรือไม่

สุ. จริง ๆ แล้ว ทุกคนมีโลภะ แล้วทุกคนก็มีโทสะ แต่โลภะและโทสะเป็นเรา ถ้าเมื่อเห็นว่า โลภะเป็นเรา โทสะเป็นเรา ชื่อว่าเรารู้จักโลภะจริง ๆ หรือเปล่า ชื่อว่าเรารู้จักลักษณะแท้จริงของโทสะหรือเปล่า หรือเราเพียงแต่เรียนว่า ลักษณะของโลภะไม่ใช่เรา แต่เวลาที่โลภะเกิด ก็เป็นเรา หรือเวลาที่โทสะเกิด โดยการศึกษา เราก็บอกว่า โทสะไม่ใช่เรา เราอาจจะพูดอย่างนี้ คิดอย่างนี้ แต่เมื่อไม่รู้ลักษณะของความเป็นนามธรรมและรูปธรรม โทสะนั้นก็ต้องเป็นเรา

เพราะฉะนั้นนามธรรมไม่ได้หมายความว่า ไม่มีลักษณะ และไม่ได้หมายความว่า โลภะไม่ใช่นามธรรม โลภะเป็นนามธรรม แต่เราไม่ได้รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมของโลภะ และเราก็ไม่ได้รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมของโทสะ เราเพียงแต่รู้ว่า โทสะ คือ ลักษณะอย่างนี้ โลภะ คือ ลักษณะอย่างนี้

เพราะฉะนั้นเวลาที่สติปัฏฐานเกิด โทสะซึ่งเคยเป็นเราก็จะมีการค่อย ๆ รู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไม่อยากให้มีโทสะเลย แต่พอมีปัจจัย โทสะก็เกิด และโทสะก็หมด เพราะเห็น ก็ไม่ใช่โทสะ ได้ยิน ก็ไม่ใช่โทสะ เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างกัน

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมทั้งหมด มีลักษณะต่างกันจริง ๆ ในชีวิตประจำวันก็รู้ได้ แต่เป็นเรา เพราะฉะนั้นจึงไม่ชื่อว่า รู้ธรรม เพราะเหตุว่าถ้ารู้ธรรมจริง ๆ ต้องไม่ใช่เรา

เพราะฉะนั้นเวลาที่สติปัฏฐานเกิด ค่อย ๆ ระลึก จนกว่าลักษณะที่เป็นธรรมเป็นธาตุปรากฏ เมื่อนั้นชื่อว่า เรารู้ลักษณะของโทสะจริง ๆ เพราะว่าเป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่เรา เพราะฉะนั้นจึงต้องเป็นวิปัสสนาญาณ ถ้าตราบใดที่วิปัสสนาญาณไม่เกิด ตรานั้นเราก็ไม่สามารถเข้าใจความเป็นนามธรรมแท้จริงของโลภะและโทสะได้ เราเพียงแต่ค่อย ๆ น้อมไป อย่างขณะนี้ที่กำลังเห็น ก็ค่อย ๆ น้อมไปว่า ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏ และไม่มีรูปร่างสัณฐาน แต่กำลังเห็น

เพราะฉะนั้นลักษณะของสภาพธรรมนี้ มี เป็นธาตุชนิดหนึ่ง แม้แต่เห็นซึ่งเป็นนามธรรม เราก็เคยจำด้วยสัญญาว่าเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ ธาตุรู้ ไม่มีรูปร่าง

ไม่มีสัญญาณ แต่สามารถเกิดขึ้นและเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ส่วนนามธรรมอีกชนิดหนึ่ง คือ เจตสิกที่เกิดขึ้นร่วมกัน ก็เป็นสภาพรู้ แต่เป็นสภาพรู้ที่ต่างกัน

เพราะฉะนั้นแม้แต่การรู้ลักษณะของจิต ซึ่งต่างกับเจตสิกจริง ๆ ก็ต้องเป็นวิปัสสนาญาณ เพราะเหตุว่าขั้นต้นเราเข้าใจ จากการที่ไม่เคยเข้าใจเลยในเรื่องของสภาพธรรม ตามเด็กที่โกรธ เขาก็บอกได้ว่าเขาโกรธ แต่ก็ยังเป็นตัวเขา หรือผู้ใหญ่โตขึ้นมา โกรธขึ้นมา ก็คือ ตัวเขานั้นแหละโกรธ

เพราะฉะนั้นกว่าจะเข้าใจจริง ๆ จากการฟังว่า เป็นสภาพธรรมซึ่งมีปัจจัยก็เกิดแล้วก็ดับไป นี่เพียงขั้นความเข้าใจ แล้วบอกว่าเป็นนามธรรม ก็ใช่ เพราะเหตุว่าไม่มีรูปร่างลักษณะ แต่เป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ ก็รู้เท่านี้ ตราบใดที่ลักษณะของธาตุรู้หรือสภาพรู้ไม่ปรากฏ และเวลาที่ลักษณะของธาตุรู้หรือสภาพรู้ปรากฏ ก็คือลักษณะของพวกที่เป็นนามธรรมทั้งหลาย ซึ่งมีในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ไม่มีลักษณะเลย

ก็คือลักษณะของโลภะนั่นเองเป็นนามธรรม ปรากฏอาการที่เป็นนามธรรม ลักษณะของโทสะนั่นเองก็ปรากฏสภาพซึ่งเป็นธาตุ ไม่ใช่เราอีกต่อไป ไม่มีเราที่นั้นมีแต่ธาตุ ซึ่งมีลักษณะนั้นปรากฏ นี่จึงจะชื่อว่า รู้จักลักษณะของโลภะ โทสะ โดยความเป็นธาตุ ซึ่งไม่ใช่เรา มิฉะนั้นเราจะรู้จักเพียงชื่อ ต่อให้สภาพนั้นเกิดเมื่อไร เราเรียนมาเท่าไรว่า เป็นนาม ก็ยังเป็นเรา เกิดที่ไรก็ต้องเป็นเราไปทุกที เพราะว่ายังไม่รู้ในความเป็นนามธรรมของสภาพธรรมนั้น

เพราะว่าถึงอย่างไร ๆ เราก็หายสงสัยในสิ่งที่หมดไปแล้วไม่ได้ แต่ขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏ เราสามารถเข้าใจตามความเป็นจริงได้ว่า เราเข้าใจแค่ไหน หรือเราสงสัยในเห็นที่กำลังเห็น ในได้ยินที่กำลังได้ยิน เพราะว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีตลอด ไม่ขาดไปจากสังสารวัฏเลย

แต่ตราบใดที่เรายังไม่รู้ความจริงของสภาพธรรมตามปกติ ก็ยังคงยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นเรา ซึ่งต้องเป็นการที่มีโอกาสจะได้ฟังพระธรรมเท่านั้น ที่จะทำให้เราสามารถอบรมเจริญปัญญา ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ได้

ถ้าขณะนี้สติปัญญายังไม่เกิด ก็ฟังพระธรรมต่อไป มีหนทางเดียว จนกระทั่งมีความมั่นคง เพราะว่าธรรมทั้งหลายจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีเหตุปัจจัย ถ้าความเข้าใจของเราไม่พอ ที่สติจะเกิดเดี๋ยวนี้ เราก็ทราบตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นไม่มีปัจจัยพอ

แต่ละธรรม มีลักษณะแต่ละอย่าง

ใจโนธาน อยากจะให้อาจารย์อธิบายเรื่องรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ กับรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ต่างกันไหมครับ

สุ. ไม่ต่างกัน เพราะว่าถ้าพูดถึงสภาวะธรรมหรือสภาพธรรม ก็มีลักษณะที่ปรากฏ ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏในขณะนี้ไม่มีลักษณะ เช่น สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาขณะนี้ ลักษณะนี้คือ ปรากฏทางตา เสียงก็เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางหู เป็นลักษณะของเสียง เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางหู ทุกอย่างที่มีจริง ก็มีลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้น ๆ

ใจโนธาน ที่อาจารย์เคยบอกว่า รู้ลักษณะของสภาพธรรม หมายความว่าถึงลักษณะเฉพาะของสภาพธรรมนั้น ใช่ไหมครับ

สุ. ใช่ค่ะ

ใจโนธาน แล้วอาจารย์ก็เคยบอกว่า รู้นามเป็นนาม รู้แจ้งเป็นรูปธรรม ลักษณะเป็นนาม ลักษณะเป็นรูป เป็นอีกลักษณะ นอกจากลักษณะที่เป็นสภาพของรูปกับนาม

สุ. ไม่ใช่ค่ะ สิ่งที่มีต้องเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ก่อนอื่นตามลำดับ สิ่งที่มีจริงเป็นธรรม มาจากคำว่า “ธาตุ” หรือ “ธา – ตุ” ไม่มีใครเป็นเจ้าของแน่นอนขณะนี้แม้กำลังเห็น กำลังได้ยิน ก็ต้องทราบว่า ไม่ใช่ของเรา เพราะทันทีที่เห็นแล้วก็ดับ แต่เราไม่รู้ ทันทีที่ได้ยิน แล้วก็ดับ สภาพธรรมเกิดดับเร็วมาก

เพราะฉะนั้นเราเข้าใจคำว่า “ธรรม” ก่อน สิ่งที่มีจริงทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นอะไรทั้งสิ้น เราเคยเรียกว่า ขนม มะละกอ ใต้เท้า แก้ว ทั้งหมดเป็นแต่เพียงชื่อ แต่ลักษณะแท้ ๆ ของสภาพธรรมมี ๒ อย่าง คือ ลักษณะหนึ่ง ไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย อีก

ลักษณะหนึ่งเป็นสภาพรู้ ได้แก่ จิตกับเจตสิก ซึ่งถ้ามีแต่รูปธรรม จะไม่มีการรู้อะไรทั้งสิ้น ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่คิดนึกถึงสิ่งที่ปรากฏ แต่ที่เวลานี้เราเห็นเป็นต้นโพธิ์ เห็นเป็นคน เห็นเป็นพระคันธกุฎี ก็เพราะเหตุว่ามีนามธรรม ซึ่งเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ และมีการคิดนึกถึงความทรงจำ จากที่ได้ยินว่า นี่เป็นพระคันธกุฎี

เพราะฉะนั้นทุกอย่างที่มี รูปธรรมไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย นามธรรมเป็นสภาพรู้ แต่เมื่อไม่รู้ความจริงของทั้ง ๒ อย่างนี้ ก็เป็นเราเรื่อยมาในสังสารวัฏฏ์ ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรม มีใครจะคิดว่า มีนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ก็ยังคงเป็นเรื่องราวมีคนโน้น มีคนนี้ มีเรื่องนั้นเรื่องนี้ แต่เมื่อฟังธรรมก็รู้ว่า ธรรมเป็นสิ่งที่จริง ไม่มีใครเป็นเจ้าของ มีลักษณะ ๒ อย่าง คือ นามธรรมหรือรูปธรรม ความโกรธมีไหมคะ

ใจโนธาน มีครับ

สุ. มี มองเห็นความโกรธไหมคะ

ใจโนธาน มองไม่เห็นครับ

สุ. แต่มีความรู้สึก เป็นความรู้สึกโกรธ ความรู้สึกโกรธมีแน่นอน เพราะฉะนั้นสภาพที่สามารถรู้สึกหรือจำ หรือคิด ชอบ ชังต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นนามธรรม ซึ่งแต่ก่อนเป็นเรา

เพราะฉะนั้นทุกอย่างที่มีในชีวิตประจำวันก็มีลักษณะในขณะที่ปรากฏ ซึ่งปัญญาจะต้องค่อย ๆ พิจารณาเข้าใจในความไม่ใช่เรา เพราะเป็นรูปธรรม หรือเป็นนามธรรม ที่มีลักษณะแต่ละอย่าง ถ้าโกรธไม่เกิด จะพิจารณาโกรธได้ไหม ก็ไม่ได้ และเวลาที่ความโลภหรือโลภะ ความติดข้องเกิด จะพิจารณาโกรธได้ไหมคะ

ใจโนธาน ไม่ได้ครับ

สุ. ก็แสดงว่าสภาพธรรมมีลักษณะต่างกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ ธาตุรู้ แต่ลักษณะก็หลากหลายต่างกัน ไม่ใช่ไม่มีลักษณะเลย แล้วเราไปบอกว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม พยายามจะให้ เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมไม่ได้ แต่สิ่งที่มี ที่ต่าง ในขณะนั้นเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม มิฉะนั้นก็ยังคงเป็นเรา กำลังเห็นอย่างนี้ ถ้ายังเป็นเราเห็น ก็คือการฟังธรรมของเรายังไม่พอที่จะเข้าใจถูกต้อง เห็นขณะนี้ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ที่สามารถจะเห็น ซึ่งสภาพนามธรรมอื่นเห็นไม่ได้

เลย ต้องเป็นธาตุชนิดนี้ ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัย คือ สิ่งปรากฏทางตากระทบกับจักขุปสาท เป็นปัจจัยให้เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา แล้วก็ดับไป ถ้าเป็นเสียง ก็เป็นธาตุอีกชนิดหนึ่ง เป็นโสตวิญญาณธาตุ ธาตุชนิดนี้จะไปเห็นก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้นแต่ละสภาพธรรม ก็มีลักษณะเฉพาะอย่าง ไม่ใช่ไม่มีลักษณะ แล้วก็ไปคิดว่าเป็นนามหรือรูป แต่มีลักษณะเฉพาะอย่าง อย่างเสียงปรากฏ ต้องมีสภาพได้ยิน เสียงนั้นจึงปรากฏได้ เราจะใช้คำว่า รู้ลักษณะของเสียง หรือใช้คำว่า ได้ยิน เสียงที่มีลักษณะอย่างนั้น ไม่ใช่ลักษณะอื่น เพราะเสียงก็หลากหลาย แต่แม้ว่าจะ เป็นเสียงหลากหลายสักเท่าไร ก็เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏได้ทางหู ไม่สามารถรู้อะไรได้ เกิดขึ้นปรากฏ แล้วก็หมดไป แต่ธาตุรู้หรือสภาพรู้เกิดขึ้นได้ยินเสียงนั้น ธาตุรู้ สภาพรู้ ที่ได้ยินเสียงก็ดับ

ตั้งแต่เกิดจนถึงขณะนี้ มีอะไรเหลือบ้างไหม ขณะที่กำลังนั่งอยู่เดี๋ยวนี้ มีอะไรเหลือบ้างไหม ได้ยินชนิดหนึ่งหมดแล้ว คิดนึกชนิดหนึ่งหมดแล้ว จริง ๆ แล้วไม่มีอะไรเลย ทุกขณะเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้น รู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วก็ดับ ตลอดเวลา

เพียงรู้ลักษณะของจิต เจตสิก เกิดขึ้นพร้อมกัน แล้วก็ดับ ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย ที่จะไม่ตายนั่นไม่มี แต่ตายแล้ว ก็ต้องเกิดอีก ด้วยความรู้หรือความไม่รู้ ระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรม เกิดมาแล้ว ยังไม่ตาย ก็ไม่รู้ธรรม เพราะไม่ได้ฟัง แต่ระหว่างที่ยังไม่ตาย มีโอกาสได้ฟังพระธรรม ก็ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น

เลิกขอ แต่ควรเจริญเหตุ

ชิน อาจารย์บอกว่า ไม่มีอะไรเหลือ ตอนแรกคิดอยู่ว่า ก็ยังมีความทรงจำของเก่า ๆ แต่สุดท้ายมาคิดว่า ทรงจำนั้น ธาตุนั้นก็ไม่ใช่ธาตุเก่า คือ ธาตุใหม่ที่ดับไปแล้ว

สุ. เกิดกับจิตใหม่

ชิน ตอนแรกที่ทุกคนนั่งอยู่ ชินก็ฟังเทพเรื่องของพระพุทธเจ้า ชินก็ขออธิษฐานพระพุทธองค์ว่า ขอปัญญาที่เห็นสังขารแล้วขอทุกอย่างที่ดี ๆ ทั้งนั้นเลย

สุ. จนกว่าจะเลิกขอ แล้วทำเหตุ เพราะว่าขอแล้วไม่มีเหตุ อย่างไร ๆ ผลก็เกิดไม่ได้ แต่ถ้าทำเหตุที่ดี กุศลเหตุเกิด ก็เป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบากได้

ชิน แล้วอยู่ดี ๆ คำตอบ คือ นึกคิดเองว่า ต้องพึ่งตัวเอง ชินก็ถามว่า จะพึ่งตัวเองอย่างไรคะ

สุ. เดี่ยวนี้คะ กำลังฟังธรรม ความเข้าใจของเราเอง ถ้าความเข้าใจของเราไม่มี ไปฟังปัญญาของคนอื่นได้ไหม ไม่อย่างนั้นทุกคนต้องเป็นพระอริยบุคคลไปหมด เพราะว่าพระผู้มีพระภาคทรงมีพระมหากรุณา แต่เพราะเหตุว่าทรงแสดงหนทางให้แต่ละคนเกิดปัญญาของตัวเอง นี่คือ พึ่งตัวเอง ขณะนี้ที่กำลังฟังเข้าใจ คือพึ่งตัวเอง

ชิน อาจารย์พูดว่า มีความเข้าใจ แต่ชินรู้สึกว่ ความเข้าใจนั้นน้อยสุด ๆ

สุ. แล้วทำอย่างไรจะมาก

ชิน ก็ฟัง ฟัง อย่างนี้

สุ. คำตอบมีอยู่แล้ว หนทางเดียว คิดเองไม่ได้แน่ ธรรม ไม่มีใครคิดได้เลย กว่าจะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ อสงไขยแสนกัป หลังจากที่ได้ทรงรับพยากรณ์จากพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า ที่บังกร แล้วคนในยุคนั้น พอได้ทราบว่ สุขุมธดาบสจะได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้ ห่างกันถึง ๔ อสงไขยแสนกัป แต่เขาร่ำเรงยินดีที่ว่ ถ้าเขาไม่รู้แจ้งอริยสังขารในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าที่บังกร เขายังมีโอกาสที่จะได้รู้แจ้งอริยสังขาร ในสมัยของพระผู้มีพระภาคพระองค์นี้

เพราะฉะนั้นถ้าใครยังไม่รู้แจ้งในสมัยพระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ ร่ำเรงยินดีที่จะถึงสมัยของพระศรีอริยเมตไตรยใหม่ ไม่มีใครสามารถจะรู้ได้ว่ ผลจะเกิดขึ้นเมื่อไรแต่เหตุสะสมไปเรื่อย ๆ เพราะเหตุว่สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ข้อสำคัญที่สุด คือหนทางนี้เป็นหนทางละ ถ้าหนทางขอ ไม่ใช่หนทางละ

ชิน ถ้าอย่างนั้น ที่เราฟังพระสูตรที่พระอริยเจ้าในชาติก่อน ๆ ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือพระพุทธเจ้าโดยตรง ก็ขอเลย การขอที่ตั้งมั่น ตรงนั้น กับ การขอของปุถุชนธรรมดา ช่วงนั้นเขาก็เป็นปุถุชนธรรมดา อาจจะเหมือนหนูที่ตอนนี้เป็นอยู่ มันต่างกันอย่างไระคะ

สุ. ต่างกัน เพราะว่าคนที่ต้องการเพียงขอ ไม่ได้รู้เหตุเลย แต่ผู้ที่มีจิตตั้งมั่น รู้ว่าการสะสมกุศล จะเป็นเหตุให้ผลเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นก็แสดงความตั้งมั่นว่าเขาไม่เปลี่ยนแปลงในการที่เขาจะฟังพระธรรมไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ว่าในสมัยพระพุทธเจ้าพระองค์ไหน

เพราะกิเลสประเภทนั้นยังไม่ได้ดับ

นี่นา เราต้องรู้นามธรรมที่ต่างกับรูปธรรม ได้ยินเสียงในเวลาเดียวกัน แต่สติรู้ลักษณะต่างกัน ยากมาก เพราะว่าปรากฏรวมกัน

สุ. เพราะว่าสภาพธรรมเกิดดับสับต่อเร็วมาก ขอให้สภาพธรรมเกิดดับช้าลงได้ไหม ไม่ได้ แต่สติสามารถจะเกิดระลึกได้ ทีละเล็กทีละน้อย เพราะว่าเราจะให้สติเกิดระลึกทั้ง ๖ ทางในตอนแรก เป็นไปไม่ได้

นี่คือ ความหมายของ “ภาวนา” คือ อบรมให้สิ่งที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ให้สิ่งที่เกิดแล้วมีมากขึ้น นี่คือ ภาวนา

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมไม่มีใครเปลี่ยนแปลงได้เลย แต่สติสามารถเริ่มเกิดแล้วค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่สติระลึก แม้ว่าจะน้อยมาก เหมือนจับด้ามมีด แต่วันหนึ่งด้ามมีดก็สึกได้ ก็ไม่มีหนทางอื่น

นี่นา การคิดนึกเกิดดับสลับกันอยู่เสมอ ทำให้เราสงสัยว่า มีสติหรือเป็นการคิดนึกเท่านั้น

สุ. ค่ะ เพราะว่าวิจิกิจฉายังไม่ได้ดับ ความสงสัยจะต้องมี แล้วแต่ว่าจะสงสัยในอะไร ทุกอย่างที่เกิดจริง มีปัจจัยที่จะให้เป็นอย่างนั้น ก็เป็นอย่างนั้น และถ้า

มีความสงสัยหรือมีอกุศลใด ๆ เกิดขึ้น ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า ยังไม่ได้ดับกิเลสประเภทนั้น ๆ เลย

แทนที่จะละ...ยิ่งอยาก

ชิน ความหมายของปัญญาจริง ๆ คือ เข้าใจทุกอย่าง คือ เป็นเหตุเป็นผล ไข่ใหม่คะ

สุ. ปัญญามีหลายระดับ ปัญญาขั้นฟังเรื่องราว และปัญญาในขณะที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรม ต้องมีปัญญาเกิดร่วมด้วยในขณะที่สติปัญญาเกิด เพราะอะไร เพราะคนที่ไม่เคยรู้เรื่องสติปัญญาเลย อย่างไรก็ตาม สติปัญญาก็เกิดไม่ได้ แต่ต้องเป็นคนที่ไม่เข้าใจเรื่องของสภาพธรรม เรื่องของสติสัมปชัญญะและเรื่องการอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นี่เป็นความเห็นถูก

เพราะฉะนั้นความเห็นถูกเป็นปัจจัยให้สติปัญญาเกิดระลึกลักษณะ เพราะฉะนั้นในขณะที่นั้นก็มีความเห็นถูกระดับหนึ่ง ที่กำลังรู้ว่า ขณะนั้นมีสภาพธรรมปรากฏ แล้วความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมนั้น จะมากหรือน้อยก็ตามแต่ แต่เมื่ออบรมไปจะต้องมีการประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่การคิด แต่ว่าเป็นปัญญาที่สามารถแทงตลอด จะใช้คำนี้ได้ หรือว่าประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเป็นธาตุ ไม่ใช่เรา ตามสมควรแก่ปัญญาระดับขั้นต่างๆ

ชิน อย่างนั้น ณ ปัจจุบันนี้สูงเกินไปหรือเปล่า ที่เรากำลังพูดสติปัญญา เพราะว่าการปัจจุบันนี้ก็มีปัญญาแค่ขั้นฟัง

สุ. เพราะฉะนั้นเราต้องเข้าใจว่า เราศึกษาธรรมเพื่อเข้าใจ ไม่ต้องไปคิดเรื่องสติปัญญา ไม่ต้องไปคิดเรื่องอะไร เพราะเหตุว่าขณะนั้นจะต้องมีความต้องการเกิดขึ้น บางคนอยากจะเป็นพระโสดาบัน อยากจะให้วิปัสสนาญาณเกิด แต่ไม่เรียนไม่รู้ ไม่เข้าใจอะไรเลย เพราะฉะนั้นก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้

การฟังธรรม ต้องทราบว่า เป็นการฟังสิ่งที่มี ที่กำลังปรากฏ ให้เข้าใจถูกในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ไม่ต้องไปเป็นห่วงเรื่องชื่อ หรือไม่ต้องไปเป็นห่วงเรื่อง

จำนวน เพราะขณะที่สภาพธรรมปรากฏ มีชื่อ ทัศนคติสัมผัสปยุตต์ ทัศนคติวิปยุตต์ หรือเปล่า ไม่มีเลย ไม่ต้องมีชื่อใด ๆ เลย แต่มีลักษณะของสภาพที่เป็นนามธรรมหรือ ลักษณะของสภาพที่เป็นรูปธรรม ซึ่งต่างกัน

เพราะฉะนั้นปัญญาก็ต้องพิจารณารู้ความเป็นนามธรรม หรือความเป็น รูปธรรมของสภาพธรรมนั้น มิฉะนั้นก็เป็นของเรاهมด หรือเป็นเราที่กำลังดู เป็นเราที่กำลังเข้าใจ แต่ตามความจริงในขณะนี้ ทุกคนมีนามธรรมและรูปธรรม บางคนอาจจะ กำลังคิด บางคนอาจจะกำลังง่วง บางคนจะเป็นอะไรก็ได้แล้วแต่ ทั้งหมดปัญญาต้องรู้ ตามความเป็นจริง จึงจะละความเป็นเราได้

ไม่ว่าจะคิดอะไร ไม่ว่าลักษณะไหนทั้งสิ้น ปัญญาสามารถเข้าใจถูก เพราะเหตุ ว่าความจริงเป็นอย่างนั้น ถ้าความจริงเป็นอย่างอื่น ปัญญาไม่ต้องรู้อย่างนี้ แต่เมื่อ ความจริงของสภาพธรรมเป็นอย่างนี้ ปัญญาจะต้องอบรมจนรู้ความจริงนี้ จึงจะเป็น ปัญญา จึงจะละความเป็นเราได้

เพราะการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา เป็นความเห็นผิด ในเมื่อสภาพธรรม ไม่ใช่เรา มีเหตุปัจจัยเกิดแล้วก็ดับ แล้วเราอยู่ที่ไหน นอกจากความไม่รู้เท่านั้นเอง ที่ปิดบัง ทำให้ไม่เห็นความจริงของสภาพธรรม

ชิน เมื่อก็นี่เราอยู่ที่ต้นโพธิ์ของพระอานนท์ที่ปลูกไว้ และขณะที่ทุกคนฟัง ธรรมอยู่ ก็มีเสียงมากระทบ แล้วก็ขุนมัวว่ามีเสียงกระทบ และขณะนั้นก็คิด

สุ. จริง ๆ เราคิดถึงว่า ได้ยินเสียง หรือเสียงมากระทบ จริง ๆ แล้วใน ขณะนั้นเป็นสภาพที่ได้ยินเสียงเกิด หรือเสียงมากระทบ

ชิน ได้ยินเสียงมากกว่า แล้วโทสะก็เกิดแล้ว

สุ. ไม่ใช่คุณชิน ได้ยินก็ไม่ใช่คุณชิน โทสะก็ไม่ใช่คุณชิน

ชิน ก็รู้ว่า นี่การสะสมมันน่าเกลียดมาก

สุ. ที่กำลังคิดอย่างนี้ ก็ไม่ใช่คุณชิน ต้องทั่วจริง ๆ ถ้าทราบใดที่ยังไม่ทั่ว ก็คือ คุณชินน่าเกลียดมากที่คิด คุณชินคิดเองว่า คุณชินน่าเกลียดมาก

ชิน เมื่อก็ไม่ได้คิดว่า ตัวเองน่าเกลียด คิดว่า น่าเกลียด

สุ. อะไรละคะ

ชิน นามธรรมนี้น่าเกลียดมาก

สุ. คุณชินดี แต่นามธรรมน่าเกลียด หรืออย่างไรคะ

ชิน คิดว่า นี่น่าเกลียดมาก อาจจะมีคนได้

สุ. แต่อะไรที่น่าเกลียดกว่านั้น

ชิน อวิชชาหรือเปล่าคะ

สุ. ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมค่ะ

ชิน อย่างนั้นอวิชชาน่าเกลียด และละยากมากเลย

สุ. ไม่มีใครบอกว่าง่าย มาแล้ว ถึงตรงนี้ คือ ในชาติที่มีโอกาสได้ฟังพระ

ธรรม จะทอดอภัยทำไม ฟังต่อไป ฟังไปๆ แทนที่จะละ ฟังไปๆ ยิ่งอยากหรือคะ